

HƏYAT BİLGİSİ

METODİK VƏSAİT

1



LAYIH

LAYIH

GÜLSƏN SOLTANOVA
NƏRGİZ CABBARLI

Ümumtəhsil məktəblərinin **1**-ci sinfi üçün

HƏYAT BİLGİSİ

fənni üzrə dərsliyin

METODİK VƏSAİTİ

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və **derslik@edu.gov.az**
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!



ŞƏRQ-QƏRB

LAYİH

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
I sinif həyat bilgisi fənninin kurikulumu	27
Gündəlik plasmaya dair nümunələr	31

BİRİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

Diagnostik qiymətləndirmə – 1	32
1. Təbiət və varlıqlar	33
2. Hər varlığın öz adı var	35
3. Yer kürəsi evimizdir	36
4. Canlılar aləmi	38
5. Yaşamaq üçün vacib olanlar	39
6. Təmiz ətraf mühit yaradaq	41
Layihə işi. Quş yuvası	43

İKİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

1. Mənim ailəm	45
2. Kollektiv də ailədir	46
3. Büdcəmizi qoruyaq	48
4. Gün rejimimiz	50
5. Pul nişanları	51
6. Dövlət rəmzləri	52
7. Məktəbimizdə nizam-intizam	54
8. Hüquqlarımız və vəzifələrimiz	56
Layihə işi "Bayrağımız-fəxrimiz"	58

ÜÇÜNCÜ TƏDRİS VAHİDİ

Diagnostik qiymətləndirmə – 2	59
1. Biz necə davranmalıyıq	60
2. Yanlış davranışlar	62
3. İnsanın ən yaxşı xüsusiyyətləri	63
4. Xoşlamadığımız xüsusiyyətlər	65
5. Din məənəviyyətdir (1-ci saat)	66
Din məənəviyyətdir (2-ci saat)	67
6. İnsanlara hörmət və qayğı	69
Layihə işi "Şehirli torba"	70

DÖRDÜNCÜ TƏDRİS VAHİDİ

1. Sağlam həyat – xoşbəxt həyatdır	72
2. Geyimlərimiz və sağlamlığımız	73
3. Ehtiyatlı olaq	74
4. Təhlükəli avadanlıqlar	75
5. Yol hərəkəti qaydaları	76
6. Təbiət hadisələri	77
7. Qəzalardan müdafiə	78
Layihə işi "Biz də kitab yazırıq!"	79

İstifadə olunmuş və tövsiyə edilən mənbələr	80
---	----

LAYIHƏ

GİRİŞ

Təqdim olunmuş kitab 1-ci sinifin Həyat Bilgisi dərsləri əsasında yaradılmış və müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuş metodik vəsaitdir. Vəsaitin müəllifləri çalışıb ki, 1-ci sinif səviyyəsi üzrə fənnin qarşıya qoyduğu məqsədlərin reallaşdırılmasında müəllimlərə daha səmərəli yollar təqdim etsinlər.

Artıq on ildən çoxdur ki, respublikamızın ümumtəhsil müəssisələrində müasir təhsil metodları tətbiq edilir. Müəllimlər bu illər ərzində fənn kurikulumlarının tətbiqinə yönəlmiş çoxsaylı təlim texnologiyalarına yiyələnmişlər. Bu səbəbdən də hər bir dərslər öz rəngarəngliyi ilə müəllim yaradıcılığının məhsuluna çevrilməlidir. Müasir müəllim üçün "deyilmişlərin təkrarı" cəlbədicilə görünə bilməyəcəyi üçün müəlliflər tövsiyə olunan metodik vəsaiti nəzərəcərpacaq dərəcədə maraqlı etməyə çalışıblar.

Gördüyünüz kimi, çap olunmuş dərslər öz rəngarəngliyi, sadəliyi və orijinal yanaşması ilə əvvəlkilərdən fərqlənir. Müəlliflər burada, ilk növbədə, şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərini, maraqlarını, arzu və istəklərini nəzərə almağa, bundan irəli gələn başlıca tələblərdən çıxış etməyə cəhd etmişlər.

Məlumdur ki, dərslər müəllimin, fənnin və biliyin şagirdlə ünsiyyətə girdiyi başlıca öyrənmə vəsaitidir. O, şagirdlə təmasda olan səssiz informasiya vasitəsidir. Bu səbəbdən də şagirdin dili ilə ifadə olunduqda ötürülən bilik və aşladığı bacarıqlar daha keyfiyyətli şəkildə reallaşdırıla bilər. Dərslər həm də şagirdin müstəqil fəaliyyəti üçün əsas məlumat resursudur. Onun şagird üçün əlçatanlığı, başqa sözlə, sadəliyi və cəlbədicilə olması öyrənmə prosesinə müsbət təsir etməklə yanaşı, həm şagirdin, həm də təhsilə üreklə vəsait sərf edən dövlətimizin ümumi maraqlarına xidmət edir.

Metodik vəsait üçün də eyni sözlər deyilə bilər. Müəlliflər onu hazırlayarkən bu vəsaitin dövrün tələblərindən çıxış edəcəyi, müəllim üçün həqiqi "əməkdaş"a çevriləcəyi arzusundan ilhamlanmışlar.

Unutmaq olmaz ki, istənilən metodik vəsait öz seçimində sərbəst olan müəllim üçün tövsiyə materialıdır. O, müəllimin sərəştəli fasilator olmasına xidmət edir. Bu səbəbdən də aydın dili ilə seçilməli, təlim prosesinin təşkilində, nailiyyətlərin qiymətləndirilməsində, öyrədənin gələcək işlərində, planlaşmasında "mayak" rolunu oynamağı bacarmalıdır. Təqdim edilən metodik vəsait də müəllimləri daha yaradıcı, fəal təlimin tətbiqində daha inamlı olmağa çağırır. Bundan başqa, təqdim edilən vəsait müəllimlərin tez-tez üzləşdiyi problemlərin həllinə də istiqamətlənmişdir. Dərslər birinci sinif səviyyəsini əhatə etdiyindən metodik vəsait ibtidai sinif müəllimlərinin işini bir-neçə il tənzimləyə biləcək tövsiyələrlə zəngindir.

Birinci tövsiyə: psixoloji məqam

Müəlliflər səviyyələr üzrə dərslər hazırlayarkən əvvəlcə məzmunun dərk olunmasına nail olmağa çalışmışlar. Fəal təlimin əsas məqsədlərindən biri də məhz çatdırılan informasiyanın düzgün şəkildə qəbuluna və dərkinə yönəlidir.

Bilirik ki, qavramanın müxtəlif təlim yolları mövcuddur. Ümid edirik, müəllimlərin əksəriyyəti bu yolları yaxşı tanıyır və iş prosesində oxuyub anlama, analiz-sintez, yaradıcı tətbiqetmə kimi müxtəlif bacarıqların istifadəsi üçün fərqli təlim üsullarını tətbiq edirlər.

Bununla belə, bəzən gənc müəllimlərin və illərlə ənənəvi tədrisin çərçivəsindən kənara çıxmaqda çətinlik çəkənlərin interaktiv təlim üsullarına müraciət etməsində hiss olunacaq dərəcədə narahatlıq duyulur. Əlbəttə, bu, müəyyən təcrübəsizlikdən və sərəştəsizlikdən də irəli gələ bilər. Lakin müasir ibtidai sinif müəlliminin bugünkü fəaliyyəti daha uzaq hədəflərə istiqamətlənmişdir: indi atılan addım, ən azı, on ildən sonra öz nəticəsini göstərəcəkdir. Bu mənada, gələcəyini ibtidai sinifin tədrisi ilə bağlayanlar öz iddialarında daha inadkar olmalıdırlar. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, qarşıya çıxan maneələri inamla aşma bilməli, müəllim sərəştəsinin tələblərinə cavab vermək üçün səylə çalışmalıdırlar.

Müasir dövr rəqabətə davamlı mütəxəssislərə tələbatı artırmışdır. Bu istiqamətdə daxili inam hissi istənilən peşə sahibini daha böyük nailiyyətlərə sövq edir. Ona görə də hər bir müəllim – istər o, bu peşədə ilk addımını atsın, istərsə də növbəti yeniliyi tətbiq etsin – özünə inanmasa, məqsədə yetişmək üçün daha çətin məaneələri aşmalı olacaq. Bu baxımdan iddialılıq və ısrarlılıq, daim irəlidə olmaq arzusu sizin şüarınıza çevrilməlidir ki, qarşıya qoyduğunuz məqsədlərə yetişə bilərsiniz.

Müasir dövrün nəbzini tutmağa çalışan dövlətimizin Təhsil Strategiyası səriştəli öyrənmə prosesinə əsaslanır. Pedaqoji səriştələrə malik Azərbaycan müəlliminin yetişdirilməsi dövlətin qarşısında dayanan prioritet məsələlərdən biridir.

Dövrümüzün səriştəli müəllimi öz fəaliyyətində, ilk növbədə, aktiv müəllimdir. Onun fəaliyyətinin əsasında yeniliklərin davamlı olaraq təcrübədə tətbiqi və təkmilləşməsi dayanır. Çünki bu gün qazanılan bilik sabah üçün köhnələ bilər. Bu rəqabətyönümlü informasiya cəmiyyətinin önündə gedən təlim-tərbiyə prosesi üçün adi qarşılanacaq haldır. Səriştəli müəllim yaranan problemə fərqli yanaşır, onu bir fürsətə, informasiyaya çevirir, şagirdləri ilə bərabər “emal” edir, təcrübə kimi qəbul edir, fərqli istiqamətlər axtarır və milli-mənəvi dəyərlərə sadıq qalan, eyni zamanda bəşəri təfəkkürə sahib vətəndaşların yetişdirilməsində başlıca ehtiyat kimi görür. Bu baxımdan, səriştəli müəllim, ilk növbədə, yaradıcı (kreativ), tənqidi düşüncəyə malik, ideyalardan bəhrələnən (kalobrativ) və öz həmkarları ilə daim əməkdaşlıq etməyi bacaran (kommunikativ) peşəkardır.

İkinci tövsiyə: cari planlaşma

Müasir interaktiv təlim araşdırmaya əsaslanan mürəkkəb və mərhələli prosesi ehtiva etdiyindən onu təşkil etmək müəllimin qarşısında dayanan başlıca vəzifədir. Təlimin məqsədi şagirdi esensori (“burada və indi”) fəaliyyətə cəlb etməkdir. Onun hər bir mərhələsi ayrıca bir yanaşma tələb edir. Bu baxımdan, səriştəli müəllim əvvəlcədən öz hədəflərini müəyyənləşdirə bilir və düzgün planlaşma tərtib edir. Hədə yerə deməyiblər:

“Əgər sən bu gün plan quramırsansa, demək, artıq uğursuzluğun planını qurmusan”.

Ona görə də düzgün olaraq müəyyənləşdirilmişdir ki, fəal təlimin keçirilməsində ilk addım dərslərin əvvəlcədən planlaşdırılmasıdır. Planlaşdırılma təkcə müəllim qarşısında qoyulan tələb deyil, o, dövlətin fənn üzrə qoyduğu tələblərin (standartların) həyata keçirilməsində uğurlu təlim prosesinin təşkili deməkdir. Dərslərin planlaşdırılması həm də fasilitatorun qarşısına çıxma biləcək gərəksiz problemlərin həlli zərurətindən doğur. Bu baxımdan, həm cari, həm də perspektiv planlaşdırma, ilk növbədə, dərslərin keyfiyyətinə xidmət edir. Planlaşdırma əsasında dərslərin vaxtı düzgün bölünür, şagirdlər məqsədemüvafiq üsullar seçməklə fəaliyyətə cəlb edilə bilər, mövzu üzərindəki biliklərin dərinə, bacarıqların aşılmasına nail olunur, ümumləşdirmələr aparılır, qiymətləndirməni düzgün və səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi mümkün olur. Bu baxımdan, cari planlaşdırma təlim maraqlarına xidmət etsə də, bilavasitə müəllim üçün gərəqli vasitədir.

Hamı bilir ki, planlaşdırmanın iki növü var (*perspektiv və cari*). Biz, ilk növbədə, **cari planlaşdırmanın** üzərində dayanmaq istərdik. Düşünürük ki, gündəlik planlaşdırmanın mərhələlərini artıq yaxşı bilirsiniz. Bununla belə, xatırlamanın zərəri olmadığından, onu bir daha qeyd edirik:

- 1. Motivasiya** (*problemin qoyuluşu, fərziyələr, tədqiqat sualı*)
- 2. Tədqiqatın aparılması** (*müxtəlif iş formalarının tətbiqi, fəaliyyətin üsullara əsasən müəyyənləşməsi, yəni tapşırıqlar*)
- 3. Məlumatın mübadiləsi** (*tapşırıqlara verilən cavabların dinlənilməsi*)
- 4. Məlumatın müzakirəsi** (*tapşırıqlar ətrafında müzakirə*)

LAYIH

5. Ümumlaşdırma (nəticələrin əldə olunması, tədqiqat sualına cavabın tapılması, yeni biliyin əldə edilməsi)

6. Yaradıcı tətbiqetmə (nəticələrə əsasən yaradıcı layihənin həyata keçirilməsi, öyrənilənə verilən dəyər)

7. Qiymətləndirmə

Beləliklə, düzgün tərtib olunmuş planlaşdırma uğurlu dərsin təməlidir. Bunun üçün müəllimdən bir sıra bacarıqlar tələb olunur. O, ilk növbədə, mövzu əsasında standartların seçilməsini, təlim nəticələrinin – məqsədlərin, inteqrasiya imkanlarının, iş formalarının, iş üsullarının, vaxt bölgüsünün və resurların müəyyənləşdirilməsini bacarmalıdır.

Dərsin planlaşdırılması üçün aşağıdakılara xüsusi diqqət edilməlidir:

1. Perspektiv planlaşdırmaya əsasən, tədris vahidinin və mövzunun dəqiqləşdirilməsi, standartın düzgün seçilməsi və vaxt bölgüsünün düzgün aparılması;
2. Standarta və mövzuya əsasən, təlim nəticələrinin düzgün çıxarılması;
3. Perspektiv planlaşdırmaya əsasən, fənlərarası inteqrasiyanın tətbiqi imkanlarının dəqiqləşdirilməsi (təlim nəticələrinə əsasən, onlar perspektiv planlaşdırmada göstərilənlərdən fərqli də ola bilər);
4. Təlim üsullarının seçilməsi
5. İş formasının müəyyənləşdirilməsi
6. Təlim prosesində gərəkli olan resursların əlçatanlığı.

DDərs planlaşdırmasında müəllimləri istiqamətləndirən başlıca məqam mövzuya əsasən seçilmiş məzmun standartıdır. Məhz standart əsasən, təlim nəticəsi, tədqiqat sualı, forma və üsullar müəyyənləşdirilir, tədqiqat aparılır, ümumlaşdırmələr əldə edilir, fəaliyyət qiymətləndirilir. Standart dərs boyunca sizi istiqamətləndirən başlıca vasitədir. Dərsin bütün mərhələləri standart əsasən müəyyənləşir və standart xidmət edir.

Bunun üçün, ilk növbədə, standartı bilik və fəaliyyət komponentlərinə ayırmaq gərəkdir. Mövzu əsasında dərstdə hansı biliklər əldə olunacaq (informasiya), bunun üçün qarşıdakı məqsədlər nədən ibarətdir, şagirdlər nə edəcəklər (tapşırıqlar), tapşırıqları hansı üsullarla həll edə bilirlər, sinif hansı iş formasından istifadə edə bilər, qiymətləndirmədə hansı meyarlar istifadə olunacaq, hansı qiymətləndirmə vasitələrinə müraciət etmək olar və s. suallara cavab verməklə təlim nəticələrini, forma və üsulları müəyyənləşdirə bilərsiniz.

Nəticəyönümlü təlim prosesinin hədəfləri şagirdin dərs boyunca fəaliyyətini istiqamətləndirən təlim nəticələrində öz əksini tapır. Məzmun standartının bilik və fəaliyyət komponentləri fəaliyyətin formalarını seçməkdə yardımçı olur. Sizə nümunə təqdim etməklə Həyat bilgisi fənni üzrə təlim nəticəsinin çıxarılmasına nəzər yetirək. İstənilən bir alt standartı seçək. Məsələn:

3.1.1. *İnsanların ünsiyyət etikətlərinə (salamlaşmaq, özünüdəyər, müraciət, müraciətə cavab, xudafizləşmək) əməl edir.*

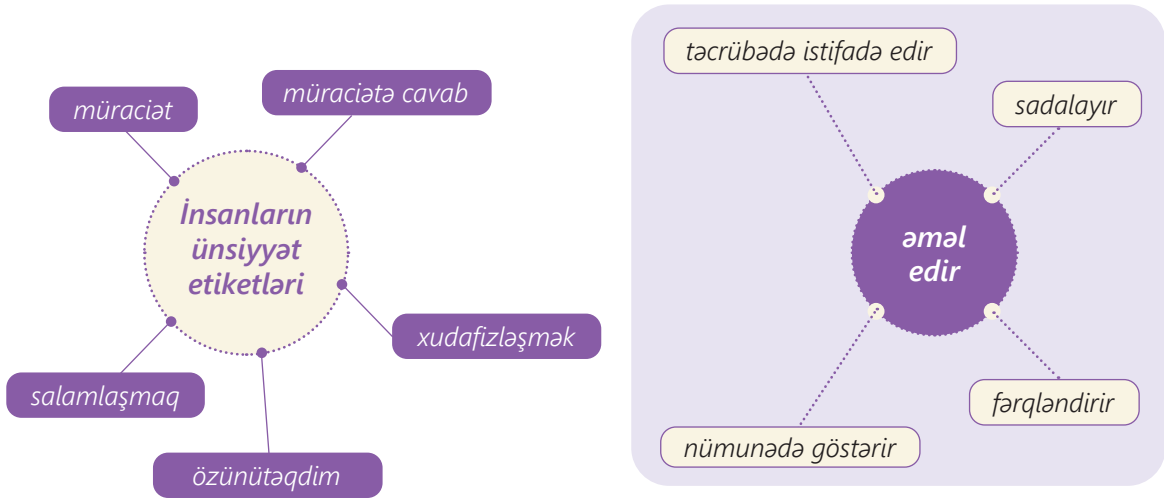
Əvvəlcə standartı bilik və fəaliyyət hissələrinə ayırmaq:

İnsanların ünsiyyət etikətləri

əməl edir

Standartın "İnsanların ünsiyyət etikətləri (salamlaşmaq, özünüdəyər, müraciət, müraciətə cavab, xudafizləşmək)" hissəsi biliyi, "əməl edir" hissəsi fəaliyyəti ifadə edir.

Siz ünsiyyət etiketlərinə şagirdin yaş səviyyəsinə uyğun digər sadə etiketləri də daxil edə bilərsiniz. Gördüyünüz kimi, bu etiketlər şagirdin deklarativ biliyi əldə etməsini əks etdirir. Bu zaman sadalama, xatırlatma kimi fəaliyyətlərdən istifadə edə bilərsiniz.

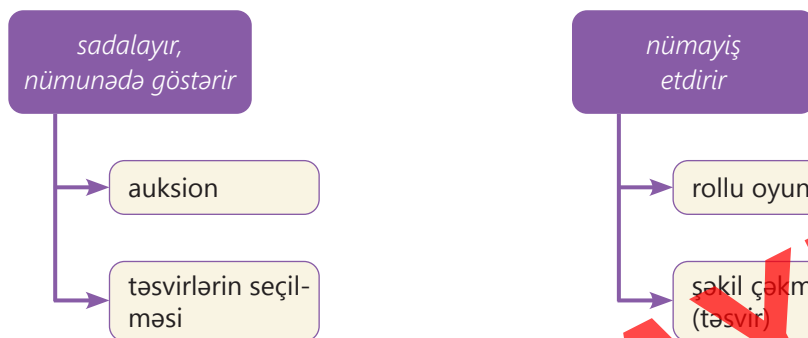


Öyrənmə məqsədləri, xüsusən də standartın “əməl edir” tələbi praktik fəaliyyətlə sıx bağlı olduğundan “nümunədə göstərir” və “təcrübədə istifadə edir” kimi təlim nəticələrinə də əsaslanır. Bu mənada, standart şagirdlərin rollu oyun, təsviretmə, dəyərləndirmə, izahetmə kimi fəaliyyətinə də geniş imkan verir.

sadalayır	fərqləndirir	nümunədə göstərir
• şifahi şəkildə • təkrarlanmadan sayır • sxem və ya cədvəl əlavə edir • sıralayır • tanıyır • təsvirdə göstərir	• izah etdir • nümunədə göstərir • təsvir edir • təsvirdən seçir	• yamsılayır • rollu oyunda göstərir • öz nümunəsini nümayiş edir

Bu baxımdan, siz sxemdəki təsnifatdan istifadə etməklə aşağıdakı kimi təlim nəticələri müəyyən edə bilərsiniz:

*Salamlamaq, özünütapdimetmə, müraciətetmə, müraciətə cavab vermə, xudafizləşmə kimi insanların ünsiyyət etiketlərini **taniyır**, müxtəlif ünsiyyət etiketlərini **sadalayır**, **nümunədə göstərir**, onları təcrübədə **nümayiş etdirir**.*



LAYIH

Cari dərs planlaŖdırmasında diqq tedici məqamlardan biri də iŖ formasının seçilməsidir. T dqiqat lar sübut etmiŖlər ki, qrup iŖi  z  məkdaŖlıq, öyrənmə v   yr tm  imkanları ilə təlimin  n əhəmiyyətli formalarından biridir. Lakin iŖ forması üsullara görə m  yy nl Ŗir. Məsələn, siz yuxarıda qeyd etdiyimiz standartın təlim nəticələrinə əsasən, həm qrup, həm də kollektivlə iŖ apara bilərsiniz. Bu, sizin s riŖt nizd n asılı olacaq.



Ümumiyyətlə, qrup iŖinin aparılması müəllimdən müəyyən bacarıqlar tələb edir. Müəllim, ilk növbədə, qrup iŖinin əhəmiyyətini dərk etməli, onun keçirilməsi yollarını öyrənməlidir. Bəzən müəllim qrup iŖinin çətinliyindən narahatlıq duyur. Lakin o, bir Ŗeyi nəzərə almalıdır ki, qrup iŖi  məkdaŖlıq, ünsiyyət bacarıqlarının formalaŖdı ı v  öyrənmə piramidasında daha yüksək nailiyyətlərin əldə olunduğu  n səmərəli iŖ formasıdır. Qrup iŖinin t Ŗkili müəllimdən xüsusi bacarıq tələb edir.

Qrup iŖi aparmamıŖdam öncə onun müxtəlif prosedur qaydalarını tətbiq etməyi bacarmaq Ŗ rtidir. Belə ki qrup iŖi davranıŖların idarə olunması z r r ti yaradan liderin seçilməsi, təqdimatın hazırlanması, mübadilənin aparılması, müzakirələr, qiymətləndirmə və özünüqiymətləndirmə kimi fəaliyyətlərə əsaslanır. Bu zamanı müəllim Ŗagirdl  sözsüz ünsiyyət vasitələrinə (baxıŖlar,  l  almaq, zinqirovdan, qum saatından istifadə etmək, iŖar l r göstərmək), eyni zamanda Ŗagird monitorinqinə (səs-küyün artmaması, qarŖılıqlı dinləmələrin səmərəli keçməsi üçün Ŗagirdl r bir-birini nəzarətdə saxlayırlar) daha çox üstünlük verməlidir. Bu baxımdan, qrup iŖinin t Ŗkili sinfin idarə olunması bacarıqlarının ayrılmaz hissəsidir. Müəllim əvvəlcə ona mane olan amilləri m  yy nl Ŗdirm li v  müxtəlif prosedur və qaydalar tərtib etməli, onları Ŗagirdl r  asılmalıdır.

Məlumdur ki, istənilən ünsiyyət zamanı fikir ayrılı ı v  təzadlı məqamlar meydana çıxa bilər. Bu, bəzən müxtəlif m naqiŖl r  də səbəb ola bilər ki, bu da,  z növbəsində, dərs prosesinin pozulması ilə nəticələnər. Müəllimlərin əksəriyyəti məhz bu cür halları nəzərə alaraq qrup iŖinin

aparılmasından ehtiyat edirlər. Ona görə də qrup işinə başlamazdan əvvəl onun düzgün təşkili haqqında düşünmək lazımdır.

Qruplara bölünmənin müxtəlif yolları vardır. Bunların arasında “say”, “püşkatma”, “rəngli kağızlar”, “sosiometrik” üsul və s. mövcuddur. Eyni zamanda çöplərlə adların çıxarılması yolu ilə də qrupları bölmək olar. Çox guman ki, əksəriyyət bu üsulları yaxşı tanıyır. Lakin bir məsələni unutmalısınız:

Zamanı daha çox aparan təlim prosesində qrup işinin təşkilinə çox vaxt sərf etmək olmaz!

Bu baxımdan, qrup işinin təşkili də dərs planlaşdırmasının bir hissəsi kimi əvvəlcədən prosedurlara uyğun müəyyən edilməlidir.

İndiyə qədər rastlaşdığınız metodik tövsiyələrdə araşdırma prosesinin bir hissəsi olan, təfəkkür prosesini işə salan, idrak fəallığına təkan verən motivasiya mərhələsi haqqında çoxlu sayda məlumatlar əldə etmişiniz. Çox guman ki, cəlbedici motivasiya qura bilərsiniz. Onun üsulları və tərfi haqqında deyilənləri təkrar etmək fikrindən uzaq olduğumuz üçün, sadəcə, motivasiyanın bəzi maraqlı məqamlarına toxunmaq istədik.

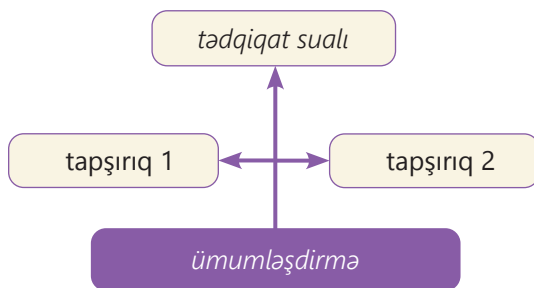
Unutmayın ki, təlim prosesinin bütün mərhələləri kimi motivasiya da standart xidmət edir və onun tələblərinə cavab verməlidir. O, ziddiyyətli məqamla başlayır və tədqiqat sualının formalaşması ilə bitir. Tədqiqat sualına əsasən, araşdırmayönümlü tədqiqat təşkil edilməli və təlim nəticəsinin bilik komponenti ümümləşdirilmiş formada əldə olunmalıdır:

Unutmayın ki, tədqiqat sualı dərsin mərhələsi deyil, motivasiyanın sonuncu hissəsidir.

Motivasiya nə qədər maraqlı, praktik – həyatla bağlı və eyni zamanda lakonik olarsa, bir o qədər sövqedici və səmərəli alınar. Motivasiya vaxt bölgüsü baxımından çox zaman aparmamalıdır. Yönləndirici suallar sizin qarşınızdakı hədəfə çatmaq üçün gərəkli alət olacaqdır. Siz bu sular vasitəsilə nə istədiyinizi şagirdlərin dilindən eşitməlisiniz.

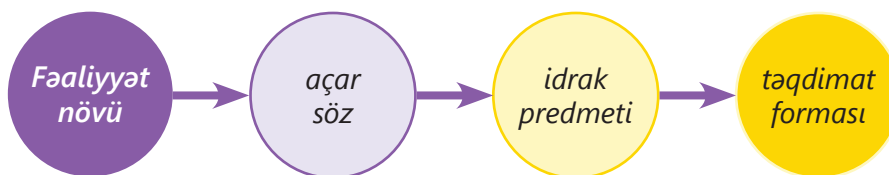
Uğurlu öyrənmə prosesinin nəticəsi düzgün təşkil olunmuş motivasiyadan asılıdır. Motivasiya qeyri-adiliyi, maraqlı məqamları ilə tədqiqat və yaradıcılıq imkanlarının yaradılmasına şərait yaradır, şagirdin davamlı öyrənmə prosesinə stimül verir. O, tədqiqat sualı ilə qeyri-adi bir situasiya meydana çıxarır. Bütün düşüncələr bu sualın cavabına istiqamətlənir. Bu baxımdan, tədqiqat sualının cavabını tapmaq üçün təlim prosesinin araşdırma mərhələsi – tədqiqat başlayır. Bu zaman tapşırıqlar sinfə iş formasına uyğun şəkildə təqdim edilməlidir.

Tapşırıqların çeşidlənməsinə xüsusi diqqət göstərilməlidir. Tapşırıq nədir?



Tapşırıq biliyin əldə olunmasına istiqamətlənmiş, adətən, sual şəklində formalaşmış araşdırma-fəaliyyət prosedurudur. Bu baxımdan, tapşırıq prosedur-fəaliyyət növündən, biliyə yönələn “açar sözdən”, idrak predmetindən və təqdimat formasından ibarətdir.

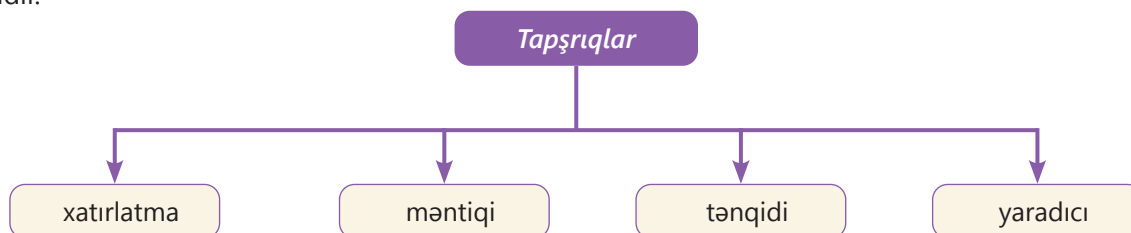
Nümunə göstərməklə fikirlərimizi izah etməyə çalışaq. Fərqləndirmək üçün rənglərdən istifadə edək:



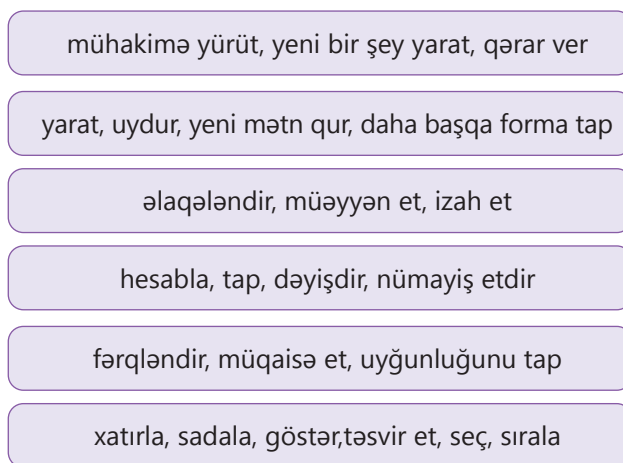
Tapşırıq 1. Şəkillərdə gördüklərinizi ilin fəsillərinə uyğun şəkildə qruplaşdırın və vərəqlərinizə yapışdırın.

Tapşırıq 2. Nə üçün dövlət himnində vətən sevgisi əsas yer tutur, izah edin.

Beləliklə, nümunəyə əsasən, özünüz də müxtəlif tapşırıqlar tərtib edə bilərsiniz. Lakin sizin tapşırıqlar kortəbii şəkildə qurulmamalı, idrak taksonomiyasının müxtəlif mərhələlərini özündə əks etdirməli və əsasən, 4 fərqli tipdə olmalıdır. Tapşırıqlar xatırlatma (bilmə, anlama), məntiqi (anlama, təhlil), tənqidi (təhlil, sintez) və yaradıcı (sintez, dəyər) fəaliyyətini özündə əks etdirməlidir.



İdrak taksonomiyasına uyğun olaraq, aşağıdakı fəaliyyət növlərindən istifadə edə bilərsiniz.



Bilik – xatırla, sadala, göstər, təsvir et, seç, sırala

Qavrama – fərqləndir, müqaisə et, uyğunluğunu tap

Tədbiq – hesabla, tap, dəyişdir, nümayiş etdir

Analiz – əlaqələndir, müəyyən et, izah et

Sintez – yarat, uydur, yeni mətn qur, daha başqa forma tap

Dəyərləndirmə – mühakimə yürüt, yeni bir şey yarat, qərar ver

LAYİH

Təlim üsulları tədqiqatla sıx bağlıdır. İbtidai sinif müəllimi kimi illərlə apardığınız müşahidələrə əsasən, bilirsiniz ki, hər bir şagirdin özünəməxsus öyrənmə tərzidir. Dərsin planlaşdırılmasında xüsusi rola malik olan öyrənmə tərzini şagirdin fərdi fiziki və əqli imkanlarına söykənir. İbtidai siniflərdə, əsasən, məzmunun ibarət olan Həyat bilgisi mətnlərinin qavranılması, məhsuldarlığı, şagird nailiyyətləri, yaradıcılığı, problemin həlli axtarışları, qərarları onun anlama tərzlərindən çox asılıdır. Məlumdur ki, qavramanın əsasən akustik (dinləyərək, eşidərək, danışaraq öyrənmə), vizual (şəkillər, video materiallar, foto şəkillər, diaqramlar, xəritələr, sxemlər) və kinestetik (manipulyativlərlə öyrənmə, hərəkət prosedurları, yapma, quraşdırma, şəkil çəkmə və s.) öyrənmə tərzləri vardır.



Bu baxımdan öyrənmə tərzlərinə uyğun olaraq təlim prosesinə müvafiq resursları və təlim üsullarını seçə bilərsiniz.

Vizual öyrənmə tərzinə uyğun foto və ya videoya baxmaq, filmlərlə, yaddaş kartları, şəkillərin çəkilmələri, sxem və cədvəllərin tamamlanması, mətnin qurulması, esse yazılması, ideyalar xəritəsi, diaqramların və lüğətin tərtib edilməsi və s. kimi üsullardan istifadə edə bilərsiniz.

Aksustik öyrənmə tərzinə uyğun olaraq oxuyub-dinləmə, ucadan düşünmə, müzakirələr, debatlar, auksion, sual-cavab, izah etmə, münasibət bildirmə, tənqidi yanaşma, adlandırma, şifahi cavablar, söhbət, oxuduğunu paylaşmaq və sair üsullara müraciət etmək olar.

Kinestetik öyrənmə tərzinə malik şagirdlər hərəkətlə və daha çox praktik tapşırıqlar, rollu oyunlar, şəkil çəkmək, yapmaq, yaratmaq, konstruksiya qurmaq, plan tərtib etmək, kəsmək və yapışdırmaq, kitab və ya albom yaratmaq, rollu oxu, ümumi fiziki oxu metodu, təqlid kimi psixomotor fəaliyyətlə öyrənirlər. Kinestetik öyrənmə zamanı uşaqlar əlləri, idman hərəkətləri, addımları ilə, var-gəl etməklə diqqətlərini daha çox cəmləşdirə bilirlər.

Beləliklə, Həyat bilgisi fənninin tədrisində şagirdlərin öyrənmə tərzlərinə uyğun şəkildə müxtəlif təlim üsullarına müraciət edə bilərsiniz. Lakin bir həqiqət də var ki, istənilən dərsin qavranması "oxuyub-anlama" strategiyasından keçir. Birinci sinif şagirdləri ilin əvvəlində, hələ ki, oxuya bilmirlər, bu mənada, onlar əksər hallarda müəllimin oxu imkanlarından istifadə edirlər. Ona görə də Həyat bilgisi dərslərində təqdim olunmuş mətnlərin tədrisində oxuyub-anlama və dinləyib-anlama üsullarından yetərincə istifadə etmək olar.

Unutmayın:

Mətnlərin dərk olunması başlıca şərtidir, bunsuz heç bir standart uğurla həyata keçirilməyəcək.

Birinci sinif şagirdləri təsvir etmə üsulundan da səmərəli şəkildə istifadə edə bilirlər. Bu üsul şagird təxəyyülünün inkişafına böyük təsir göstərir. Nəzərə alsaq ki, təqdim olunmuş 1-ci sinif Həyat Bilgisi dərsləri şagirdlərə mətnləri şəkillər vasitəsilə öyrədir, təsvir etmə üsulundan kifayət qədər səmərəli şəkildə istifadə etmək mümkündür. Təsvir etmənin yollarından birini nümunə üçün sizə xatırlatmaq istərdik:

LAYIHƏ

Cütləri arxa arxaya otuzdurun. Onlardan biri dərslikdəki şəklə əsasən, şifahi təsvir etsin, digəri isə eşitdiklərinə əsasən, şəkil çəkməyə çalışsın.

Mətnlə bağlı təsviretmə üsullarından biri də “yadına düşənin şəklini çək” tapşırığı ilə ifadə oluna bilər. Bu zaman şagirdlərə məzmun və standartla əsasən, şəkillər nümayiş etdirirsiniz. Şagirdlər diqqətlə baxdıqdan sonra yadda saxladıqlarının şəklini çəkməyə çalışırlar. Kim daha çox düzgün nümunə çəkibsə, demək, daha çox yadda saxlayıb.



Dinləyib-anlama metoduna xidmət edən texnikalardan olan təsviretmə kimi kinestetik öyrənmə tərzlərindən bir nümunəni də göstərək. Müəllim mətni “rollu oxu strategiyası” ilə oxuyur. Şagirdlər isə bu zaman hadisələri təsvir etməyə çalışırlar. Onlar əvvəlcə dinləyirlər. Sonra isə müəllimin tapşırığına əsasən, şəkli çəkməyə başlayırlar. Bu üsul da şagird təxəyyülünü inkişaf etdirir, məzmunun dərk olunmasına xidmət edir.

Cari planlaşmanın ayrılmaz hissəsindən biri də məlumatın **mübadiləsi və müzakirə**dir. Bu haqda əvvəlki vəsaitlərdən çoxlu məlumatlar almısınız. Əksər hallarda belə bir yanlış fikir üstünlük təşkil edir ki, mübadilə və müzakirə mərhələləri mütləq tədqiqatdan sonra aparılmalıdır. Lakin bilməlisiniz ki, bu mütləq deyil. Belə ki tədqiqat və məlumatın mübadiləsi onun müzakirəsi ilə sıx bağlıdır. Tapşırıqlar bir-biri ilə zəncirvari asılı olduqda onların mübadiləsi və müzakirəsi aparılmadan növbəti tapşırığa keçid almaq mümkün deyil. Bu zaman mübadilə və müzakirə tədqiqat boyunca davam edir və yeni biliyin əldə olunmasında vacib elementə çevrilir.

Yeni biliklərin ümumləşdirilməsi, adətən, şagirdlər tərəfindən edilməlidir. Müəllimin vəzifəsi yönləndirici suallar vasitəsilə bilikləri bir yerə cəmləşdirməkdən ibarətdir. Birinci sinfin ilk aylarında kiçik şagirdlərlə bu proses bir qədər çətin başa gəlir. Bu zaman ümumləşdirmənin aparılması daha çox müəllimin üzərinə düşür.

Ümumiyyətlə, interaktiv təlim, ilk növbədə, fikirlərin mübadiləsi süzgəcindən keçir. Buna görə də aparıcı tədqiqat üsulu olan **müzakirə-diskussiya**, demək olar ki, bütün dərslərdə istifadə olunur.

Dərs planlaşdırmasına dair nümunələrimizi sonrakı bölmələrimizdə təqdim edəcəyik.

Üçüncü tövsiyə: perspektiv planlaşdırılma

Perspektiv planlaşdırılmanın tərtib olunması səriştəyə əsaslanan müəllim fəaliyyətinin əsas bacarıqlarından biridir. Hər bir müəllim illik planlaşdırmanı özü tərtib etməyi bacarmalıdır. Əksər hallarda müəllimlər metodik vəsaitdə təqdim olunmuş planlaşdırmadan istifadə edirlər və hər hansı bir dəyişikliyin aparılmasına ehtiyatla yanaşırlar. Lakin unutmayın:

Perspektiv planlaşdırma, ilk növbədə, müəllimin fərdi fəaliyyətinin nəticəsi olmalı, onu o özü tərtib etməlidir.

Bu zaman müəllim qarşısına qoyduğu əsas məqsədləri əvvəlcədən dərk etmiş olur, inteqrasiya imkanlarını düzgün seçməyi bacarır, fərqli öyrənmə üsulları nümayiş etdirir, uyğun resurslar təyin edir.

LAYIHƏ

Perspektiv planlaşdırmanın əsas tələbi dərslikdəki mövzulara uyğun standartların (alt) seçilməsidir. Unutmaq olmaz ki, tədris ili ərzində bütün standartlar reallaşmalıdır. Bir standartın bir neçə dəfə reallaşması və ya hər hansı bir standartın yalnız bir dəfə reallaşması sizi narahat etməməlidir. Adətən, belə qəbul olunur ki, mövzular üzrə standartların seçilməsi ilk diaqnostik qiymətləndirmənin nəticələrinə, şagirdlərin bilik və bacarıq imkanlarına uyğun şəkildə tərtib olunabilir.

Planlaşdırmanın əsas hədəfi məzmun standartları olsa da, tədris vahidinin seçilməsi və mövzuların düzgün yerləşdirilməsi əsas şərtlərdən biridir. İbtidai siniflərdə bu, xüsusilə vacib məsələdir. Belə ki il ərzində şagirdin fizioloji və psixi inkişafı onun qavrama, analiz və sintez, dəyər vermə bacarıqlarına böyük təsir edir. Ona görə də mətnlər həm tədris vahidlərinin seçilməsində iştirak etməli, həm də tədris vahidinin daxilində sadədən mürəkkəbə yerləşdirilməli, standartlar isə inkişaf yönümlülük prinsipinə uyğun müəyyən olunmalıdır. Bu istiqamətdə dərsləyin özü sizə yardımçı olacaq. Çünki müəlliflər mətnləri məhz bu prinsip çərçivəsində sıralamağa çalışmışlar. Nümunə olaraq, aşağıdakı alt standartı müraciət edək:

2.3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.

Standartın reallaşması üçün dərslikdə Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzləri mətni verilməmişdir. Beləliklə, siz planlaşdırmanı tərtib edərkən iki üsuldən istifadə edə bilərsiniz. Birincisi, dərsləyin hər mövzusunə uyğun standart və ya standartlar təyin etməyiniz mümkündür. İkinci yol isə standartlara uyğun dərslikdən mətnlər seçməkdir. Təvsiyə edərdik ki, ikinci yolu seçsəniz, çünki bu zaman heç bir standart nəzərinizdən yayınmayacaq və tələbləri konkret müəyyənləşdirə biləcəksiniz. Başqa sözlə, prosesə yaradıcı yanaşacaq, mətnləri genişləndirmək, habelə mətn tərtib etmək imkanı əldə edəcəksiniz.

Perspektiv planlaşmanın tərtib olunmasında diqqətəedici məqamlardan biri də fənlərarası inteqrasiyanın düzgün müəyyənləşdirilməsidir. Bunun üçün siz yenə də alt standartların bilik və fəaliyyət komponentinə xüsusi diqqət yetirməlisiniz. Belə ki inteqrasiya müxtəlif fənlərin məhz bu komponentlərinin uzlaşması üzərində dayanır. Məsələn, əgər sinifdə müəllim internet materialından istifadə edərək motivasiya qurursa, bu hələ informatika ilə inteqrasiya demək deyil. Çünki qeyd olunan məsələdə informasiya texnologiyası resurs kimi istifadə olunmur. Bu baxımdan informatika ilə inteqrasiyada şagirdin bacarığı və ya biliyi Həyat bilgisi fənni ilə, demək olar ki, eyniyyət təşkil etməlidir. Məsələn, şagirdlər kompüterdən istifadə etməklə hər hansı bir məlumatı əldə edərlərsə, demək, informatika ilə inteqrasiya mövcuddur. Lakin bu da hələ inteqrasiyanın tam müəyyən olunması deyil. Belə ki müəllim səviyyə üzrə bütün fənlərin kurikulumu ilə tanış olmalı, Həyat bilgisi fənni ilə inteqrasiya olunacaq fənnin standartları arasında uyğunluq tapmalıdır. Misal üçün Həyat bilgisi fənni kurikulumundan bir standart seçək:

2.4.1. Məktəbdaxili nizam-intizam qaydalarını sadalayır.

Təqdim olunan standartın bilik komponenti "Məktəbdaxili nizam-intizam qaydaları", fəaliyyət isə "sadalayır"dır. Standartın bilik komponenti üçün şagird əvvəlcə nizam-intizam qaydaları haqqında təsəvvürlərə malik olmalı, məktəbin öz nizam-intizam qaydalarının olması haqqında ilkin təəssüratlar əldə etməli, onları sadalamağı, bir-birindən fərqləndirməyi bacarmalıdır. Həmçinin özü də ehtiyac duyduğu qaydaları tərtib etməlidir. Bu zaman standart həm də Azərbaycan dili fənni ilə inteqrasiya edir. Əgər davranışları şəkillərlə ifadə etməyi qarşınızda məqsəd kimi qoymusunuzsa, demək, Təsviri incəsənətlə də inteqrasiya əldə olunur. Həmin fənlərin kurikulumlarında qeyd edilən komponentləri axtarsaq, müəyyənləşdirə bilərik ki, Azərbaycan dili üzrə 1.1.2, 2.1.2, 2.2.6 və digərləri ilə inteqrasiya imkanlarına malikdir.

Gəlin, onlara nəzər salaq:

1.1.2	Dinlədiyi fikrə münasibət bildirir (nizam-intizam, qayda, davranış və s. sözləri dərk edir və öz münasibətini bildirir).
2.1.2	Öyrəndiyi yeni sözlərin mənasını sadə formada izah edir (nizam-intizam, qayda, davranış və s. sözlərin mənasını izah edə bilir).
2.2.6	Müxtəlif bədii mətnləri fərqləndirir (mətnə verilmiş şərləri nəsrə keçirə bilir).

Gördüyünüz kimi bu standartlar arasında sadə və mürəkkəb fəaliyyəti özündə əks etdirən tələblər var. Bu baxımdan, seçim edərkən Həyat bilgisi üzrə 2.3.3. standartına uyğun mətnin keçirilmə tarixi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki nəzərə almalısınız ki, bu zaman şagird, hələ ki, mətn oxuya bilmir, lakin fikir yürütmək imkanına malikdir.

Həmin standart Təsviri incəsənət fənni – 1.1.2, 2.2.5 standartları ilə integrasiya imkanlarına malikdir:

1.1.1	Təsviri sənətin həyat hadisələrini əks etdirdiyini sadə şəkildə izah edir (şəkillərə əsasən nizam-intizan qaydalarını göstərir, onları fərqləndirir).
2.2.5	Sadə və rəngli karadnaşlarla səthi təsvir yaradır (nizam-intizan qaydalarına dair şəkillər çəkir, məsələn, burada yanlış davranışlı şagirdin təsviri və ya qaydalara dair smayliklərin çəkilməsi ola bilər).

Beləliklə, Həyat bilgisi fənnində seçdiyiniz məzmun standartının (hal-hazırda 2.4.1) fənn üzrə bilik və fəaliyyət komponentlərinə görə uyğun üsul müəyyənləşdirdikdən sonra yuxarıda verilmiş fənlərlə istənilən şəkildə integrasiya imkanlarından istifadə edə bilərsiniz.

Göründüyü kimi, Həyat bilgisi fənnində tətbiq olunan fəaliyyət integrasiya olunan fənnin alt standartında əks olunmalıdır. Sizə kiçik nümunə göstərməklə yuxarıdakı qedylərimizi əyani şəkildə nümayiş etmək istəyirik:

Alt standart	Mövzu	İntegrasiya	İstifadə olunan resurs	Qiymətləndirmə forması	Tarix
2.3.3		Azərbaycan dili 1.1.2, 2.2.6			
		Təs. inc. 1.1.2, 2.2.5			

Perspektiv planlaşdırmanın digər mühüm məsələlərindən biri də resursların seçilməsidir. Bu zaman yenə də sizə alt standartlar yardımçı olacaq. Belə ki standartın bilik və fəaliyyət komponenti onun reallaşmasında ehtimal olunan resursları aşkar etməyə kömək edəcək. Məsələn, əgər standartda nəyi işə seçmək tələb olunursa, demək, sizə əyani vəsait kimi şəkil, əşya və ya dərslikdə verilmiş məlumatlar gərəkli olacaq. Resurs qismində hazırladığınız təqdimatlar, iş vərəqləri, video çarxlar, mənbələr, kitablar, internet saytları və s. istifadə oluna bilər.

Bəzən elə olur ki, müəllimlər resursla ləvazimatı dəyişik salırlar. Unutmayın:

Resurs – standartların reallaşmasına kömək edən vəsait, ləvazimat işə iş alətləridir.

LAYIH

Biz fəaliyyət zamanı istifadə etdiyimiz alətləri resurs kimi göstərə bilmərik. Belə ki şagirdlərin dəftərləri, qələmləri, lövhəni silmək üçün istifadə etdikləri silgi resurs deyil, onlar işin gedişində gərəkli olan ləvazimatlardır.

Nümunə üçün yenə də yuxarıda seçdiyimiz məzmun standartına müraciət edək:

2.3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.

Bu standart üçün, ilk növbədə, himnin mətni gərək olacaq. Mətn dərslikdə olduqda resurs kimi dərslik göstərilir, əks halda, mətn digər mənbələrdən istifadə olunmaqla şagirdlərə çatdırılır. Bu, paylama materialı şəklində də verilə bilər. Eyni zamanda dövlət rəmzlərinin şəkilləri, müəlliflərinin şəkilləri də göstərilə bilər. Beləliklə, siz artıq iki resursdan istifadə etmiş olursunuz – himnin mətni/paylama materialı və şəkillər.

Alt standart	Mövzu	İnteqrasiya	İstifadə olunan resurs	Qiymətləndirmə forması	Tarix
2.3.3		Azərbaycan dili 1.1.2, 2.2.6; Təs. inc. 1.1.2, 2.2.5	Dərslik, paylama materialı və şəkillər		

Perspektiv planlaşdırmanın başlıca məqamlarından biri də seçilmiş mövzulara uyğun vaxt bölgüsünün aparılması və dəqiq qeyd olunmasıdır. Bunun üçün müəllim, ilk növbədə, tədris təqvimini əldə etməli və onu ya özü yaratmalıdır. Dövlət tədris ilinin istirahət və tətil günlərini əvvəlcədən müəyyənləşdirdiyindən tədris təqvimini tərtib etmək çətin deyil.

Müasir kurikulum perspektiv planlaşdırmaya geniş imkanlar yaratmışdır. Bu imkanlar özünü standartların yenidən seçilməsində, mövzuların dəyişdirilməsində, inteqrasiya imkanlarının və resursların konkretləşdirilməsində, vaxt bölgüsündə göstərir. Məlumdur ki, perspektiv planlaşdırma yarımillik və illik tərtib olunur. Vaxt bölgüsünün perspektiv planlaşdırma cədvəlində yazılması tədris ilinin əvvəlində məktəbin dərs cədvəlinə əsasən qeyd olunur, uyğunluq yoxlanışından sonra isə məktəbin direktoru tərəfindən təsdiq edilir.

Standart	Mövzu	İnteqrasiya	Saat
Diaqnostik Qiymətləndirmə			
1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.			
1.1.1.	Təbiət və varlıqlar	Azərbaycan dili 1.1.1 1.2.1; Təs. inc. 1.1.1	1
1.1.2.	Hər varlığın öz adı var	Azərbaycan dili 1.2.1, 2.1.1; Təs. inc. 1.1.2	1
1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.			
1.2.1. 1.2.2	Yer kürəsi eimizdir	Təs. inc. 1.1.3, 3.1.1	1
1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.			
1.3.1.	Canlılar aləmi	Təs. inc. 2.2.1; 2.2.5	1

1.3.2.	Yaşamaq üçün vacib olanlar	Azərbay. dili 1.1.1, 1.1.2; Riy. 1.1.4; Təs. inc. 1.1.2; 2.2.5	1
1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.			
1.4.1.	Təmiz ətraf mühit yaradaq	Azərbay. dili 1.2.1; 1.1.2; Təs. inc. 2.2.5	1
1.2.2, 1.3.1, 1.3.2, 1.4.1	Layihə işi "Quş yuvası"		1
2.1. İnsan sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.			
2.1.1.	Mənim ailəm	Texn. 1.2.2, 1.3.2; Təs. inc. 1.1.2 və ya 2.2.5; Azərbaycan. dili 1.1.1, 1.1.2	1
2.1.2. 2.1.3	Kollektiv də ailədir	Təs. inc. 1.1.2; Mus. 2.2.1, 2.1.3; Azərbaycan. dili 1.1.2	1
2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.			
2.2.1.	Gün rejimimiz	Azərbay. dili 1.2.4, 1.2.1; Texn. 1.2.4, 4.1.2	1
2.2.2.	Büdcəmizi qoruyaq	Təs. inc. 2.2.1, 2.2.2; Texn. 1.2.3, 1.2.4, 1.3.1, 3.1.4; Azərbaycan. dili 1.1.2	1
2.2.3.	Pul nişanları	Riy. 1.1.3, 1.2.6, 4.2.4; Təs. inc. 1.1.2; İnf. 1.2.2, 1.2.3	1
2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.			
2.3.1.	Dövlət rəmzləri	Azərbay. dili 2.1.2, 2.2.9; Mus. 2.1.1, 3.1.1; Təs. inc. 2.2.3, 2.2.5; İnf. 1.2.2, 1.2.3	1
2.1.2, 2.2.3, 2.3.1, 1.4.2	Layihə işi "Bayrağımız-fəxrımız"		1
Diaqnostik Qiymətləndirmə			1
2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.			
2.4.1.	Məktəbimizdə nizam-intizam	Azərbay. dili 1.1.2, 1.2.1; Təs. inc. 3.1.1; İnf. 1.1.2	1
2.4.2.	Hüquqlarımız və vəzifələrimiz	Azərbay. dili 1.1.2, 1.2.1; Təs. inc. 1.1.2, 1.1.3	1
3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.			
3.1.1.	Biz necə davranmalıyıq	Azərbay. dili 1.1.2, 1.2.1; Təs. inc. 1.1.2, 1.1.3	1
3.1.2	Yanlış davranışlar	Azərbay. dili 1.1.2, 1.2.4, 2.1.2, 2.1.4	1

LAYIHƏ

3.2. İnsan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.			
3.2.1.	İnsanın ən yaxşı xüsusiyyətləri	Azərbay. dili 2.1.1, 2.1.4, 3.1.7	1
3.2.2.	Xoşlamadığımız xüsusiyyətlər	Azərbay. dili 3.1.6, 2.2.9, 2.1.4	1
3.3. Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.			
3.3.1. 3.3.2.	Din mənəviyyatımızdır	Azərbay. dili 1.1.2, 2.2.5; Təs. inc. 1.1.3; İnf. 1.2.2	1
3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.			
3.4.1.	Din mənəviyyatımızdır	Azərbay. dili 1.1.2, 2.2.8; İnf. 2.2.1	1
3.4.1.	İnsanlara hörmət və qayğı	Azərbay. dili 1.1.2; Təs. inc. 1.1.2; İnf. 2.2.1	1
3.1.1, 3.1.2, 3.2.1, 3.2.2, 3.4.1	Layihə işi "Şeirli torba"		1
4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat ətrzi haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.			
4.1.1.	Sağlam həyat – xoşbəxt həyatdır	Azərbay. dili 2.1.2; Təs. inc. 1.1.2; Fiz. t. 2.1.2; Mus. 3.1.2	1
4.1.2.	Geyimlərimiz və sağlamlığımız	Azərbay. dili 2.2.9; Təs. inc. 1.1.3; İnf. 1.2.1	1
4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbələrə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.			
4.2.1.	Təhlükəli avadanlıqlar	Azərbay. dili 2.1.1, 2.1.2; Texn. 1.1.6	1
4.2.2	Ehtiyatlı olmaq	Azərbay. dili 2.1.1, 2.1.2; Texn. 1.1.3	1
4.2.3., 4.2.4	Yol hərəkəti qaydaları	Azərbay. dili 2.2.9; İnf. 1.2.2	1
4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.			
4.3.1.	Təbiət hadisələri	Azərbay. dili 2.1.4; Fiz. t. 4.1.2	1
4.3.2. 4.3.3.	Qəzalardan müdafiə	Azərbay. dili 1.2.1; İnf. 2.1.2	1
4.2.2, 4.3.1 4.3.2., 4.3.3.	Layihə işi "Biz də kitab yazırıq!"		1

LAYİHƏ

Dördüncü tövsiyə: davranışın idarə olunması

Müəllim səmərəli dərs prosesinin təşkilində bir çox faktorları nəzərə almalıdır. Belə ki onun dərsə hazırlıq səviyyəsi, sinfin əvvəlcədən fiziki təşkili, şagird davranışının idarə olunması və xüsusi diqqətə, qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərin fəaliyyətə cəlb olunması ilə bağlı problemləri həll edilmədikdə uğurlu dərsin təşkilindən danışmaq mümkün deyil. Bu baxımdan, sinfin səmərəli idarə olunması fəal təlimin ayrılmaz hissəsidir.



Ümumtəhsil məktəblərində bu gün bir sinifdə, ən azı, 20 şagird təhsil alır. Lakin daha çoxsaylı siniflərə də rast gəlinir. Buna görə də sinfin düzgün idarə olunması fəal təlimin həyata keçirilməsində bəzən problemli məsələyə çevrilə bilər. Söhbət sinifdə baş verən səs-küydən, qıymətləndirmənin düzgün aparılmamasından və ya vaxt çatışmamazlığından, şagirdlərin sinifdaxili hərəkətindən, əşyaların yerləşdirilməsindən, hətta sağlam rəqabət əvəzinə münaqişələrdən və s. gedə bilər.

Belə olan şəkildə bir məsələni unutmaq olmaz: sinif düzgün idarə olunmayanda şagirdlər nizamsız kütləyə çevrilir. Səriştəli müəllim bu kütləni interaktiv təlimin bir üzvünə, yəni idarə olunan qrupa çevirməyi bacarmalıdır. Sinfin idarə olunması, əslində, düzgün təşkil edilmiş dərs prosesinin ilk addımı sayılır.

Müasir təlim metodları sinfin idarə olunmasında demokratik prinsipləri əsas tutur. Buraya bərabər imkanların yaradılması, şagirdyönümlülük, əməkdaşlığın dəstəklənməsi, fasilitatorluq, dialoq qurma, plüralizm, multikulturalizm kimi tələblər daxildir. Bu cür dərslərdə şagirdlər öz davranışlarını idarə edir, bir-birindən öyrənir və mütəmadi olaraq fikir mübadiləsi aparırlar. Bu baxımdan, interaktiv fəaliyyətdə olan qrupu avtoritar üsullarla idarə etməklə müasir dərsin tələblərinə cavab vermək çox çətindir.

Müəyyən qaydaları bildikdən sonra müəllim işin elə də əlçatan olmadığını özü hiss edəcəkdir.

Unutmaq olmaz:

İstənilən qrup qayda ilə idarə olunur. Lakin qaydalar könüllü intizamı özündə əks etdirən prosedurlar işlənməyəndə tətbiq edilir.

Müəllim öz işini nizamlamaq üçün, ilk növbədə, təlimin fəaliyyət prinsipinə uyğun prosedurlar hazırlamalı, onları şagirdlərə öyrətməli, həyata keçirilməsinə nəzarət etməyi bacarmalıdır.

Prosedurlar müsbət gözləntilərdən irəli gəlir. Siz gözləntiləri şagirdlərlə bərabər yarada bilərsiniz. Lakin 1-ci sinif olduğu üçün, yaxşı olar ki, özünüz sinifə müsbət gözləntilər tətbiq edin. Bu gözləntilər prosedurların həyata keçirilməsində ilk addım olacaqdır.

LAYIHƏ

Unutmayın:

Müəllim öz diqqətini mənfi davranışların deyil, daha çox müsbət davranışların üzərində cəmləməli və onları dəyərləndirməlidir.

Psixoloqlar əmindirlər ki, şagirdlər ümumi qaydaların tənzimlənməsində göstərdikləri cəhdə görə sizdən minnətdarlıq aldıkları zaman məmnunluq hissi keçirir və yanlış davranışları təkrarlamaqdan çəkinirlər. Bu mənada, sinifdə formalaşdırdığınız müsbət psixoloji mühit öyrənmə prosesinin başlıca məqamlarından biridir. Şagirdlərinin qarşısına yüksək hədəflər qoyan, bu yolda onlara dəstək olan, sevgi, qayğı, inam, həvəs və müsbət əhvali-ruhiyyə aşıl原因an müəllimin nəticələri hər zaman uğurlu olur. Belə olduqda şagirdlər hamılıqla dərsə cəlb oluna bilir, onlarda çaşqınlıq yaranmır, dərs pozulmur, vaxt itkisi baş vermir.

Müsbət gözləntilərə aid nümunələr:

1. Biz bir-birimizi dinləməyi bacarıırıq;
2. Qrup işini çox sevirik;
3. Yoldaşlarıma həmişə hörmət edirəm;
4. İrəlidə olmağı çox xoşlayırıq;
5. Biz birinciyik!

Müəllim formalaşdırmağa çalışdığı prosedurlara, ilk növbədə, özü riayət etməli və şagirdlərin də eyni davranışı təkrarladığına nəzarət etməlidir.

Şagirdlər inanmalıdır ki, prosedurlar hamı üçün eynidir və dəyişməzdir. Pedaqogika üzrə alimlər müəyyən ediblər ki, prosedurlara riayət vərdişlərinin aşıl原因ması üçün sizə **21** gün lazım olacaq.

Bundan sonra siz sinfi artıq öz gürültülü səsiniz və ya zəhminizlə deyil, qeyd edilən prosedurlarla idarə edəcəksiniz. "Prosedurların tərtib olunmasının əhəmiyyəti nədir" sualına cavab axtararkən mütləq bu suallar ətrafında düşünün:

1. Uğurlu dərs prosesinin keçirilməsinə şagirdlərin hansı davranışları mane ola bilər?
2. Sinfin təşkili hədəflərimə mane olurmu?
3. Davranışları ilə dərslərin gedişinə mane olan şagirdlərlə necə rəftar etmək olar?
4. Necə etmək olar ki, şagirdlər dərs prosesinə məsuliyyətlə yanaşınsınlar?
5. Necə etmək olar ki, summativ qiymətləndirmə zamanı şagirdlər bir-birindən köçürməsinlər?
6. Diqqətə xüsusi ehtiyacı olan şagirdin davranışına dərslərdə necə nəzarət edə bilərəm?

Şagirdlərin davranışları ilə bağlı müxtəlif suallar sizi narahat edirsə, bilin ki, bu, sinifdə qayda və prosedurların işləmədiyindən xəbər verir. Ona görə də dərs prosesinin istənilən mərhələsində fəaliyyəti nizamlayan davranış tərzləri tələb olunur. Prosedurlar o qədər asan və aydın, eyni zamanda o qədər konkret olmalıdır ki, şagirdlər öz davranışlarına çox rahatlıqla nəzarət edə bilsinlər.

Məsələn, qrupları bölmək, fəaliyyəti izləmək (qiymətləndirmə və digər), müzakirələr təşkil etmək, səs-küyü idarə etmək, qrup işinin bitməsini elan etmək, təlimin bitdiyini xəbər vermək və s. Bunun üçün siz, ilk növbədə, idarə olunmaya ehtiyac duyduğunuz məqamları düzünüb

yazmalı, sonra isə onlar üçün uyğun prosedurlar işləyib hazırlamalı və 21 gün ərzində şagirdlərə aşılmalıdır. Sizin üzərinizə düşəcək ən çətin iş səbir və inadkarlığınız olacaq. Prosedur qaydaları müxtəlif səpkili ola bilər:

1. *İş bitdi* – müəllim zıncırov səsləndirir
2. *Boğaz çöpləri* – müzakirələrdə
3. *Doğru-yanlış sfetofor kartoçkası* – şagirdlər qaldırırlar
4. *Müəllim əl çalır* – dərs bitdi
5. *Qum saati* – zamanı ölçmək üçün
6. *Mikrofon* – növbə ilə danışırıq
7. *Şagird əl qaldırır* – sözüm var
8. *Test qutusu*: tapşırıqların təhvil verilməsi
9. *İdeyalar qutusu*: "Sözüm var, belə düşünürəm ki..."
10. *Sinifdə sakitlik yaratmaq üçün* – müəllim və şagirdlər əllərini qaldırırlar
11. *"Mikrofon"* – müzakirələrdə "sənin növbən, mənim növbəm" prinsipinə görə yalnız onu saxlayan şəxs danışa bilər.

Beləliklə, bir məsələni unutmamalıdır: **"Siz sinfi idarə edə bilməyəndə, sinif sizi idarə edəcək!"** Bu isə, ilk növbədə, dərslərin pozulmasına, standartların reallaşmamasına gətirib çıxaracaqdır.

Birinci sinif müəllimi olduğunuz üçün prosedurların uşaqlara bu yaşdan başlayaraq aşılması gələcək illərdə təkcə sizin deyil, həm də qrupa yuxarı siniflərdə dərs deyəcək müəllimlərin işini asanlaşdıracaq. Beləliklə, yadda saxlayın:

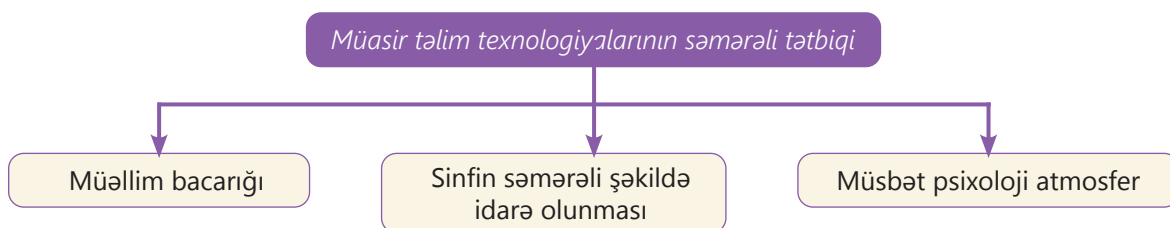
"Nizamsız və pis qrup yoxdur, prosedurların və qaydaların işləmədiyi sinif var!"

Bəzən hər hansı proseduru həyata keçirmək mümkün olmur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, sizə bu zaman qaydalar lazım olacaq. Prosedurların işləməsinə özünüz nəzarət etməlisiniz. Müəyyən müddətdən sonra hər hansı bir prosedurun reallaşacağına şübhə ilə yanaşdıqda sinifdə təlim qaydaları tərtib edə bilərsiniz. Qaydalar pozulduqda isə artıq cəza tətbiq olunmalıdır. Təbii ki, cəzalarınız humanist, lakin təsirli olmalıdır. Qaydalar bu formada təşkil edilsə, şagirdlərə daha yaxşı təsir göstərə bilər. Unutmayın ki, sizin qarşınızdakılar ilk dəfə məktəbə qədəm qoyan (əsasən ilk dəfə) birinci sinif şagirdləridir. Onların psixologiyasını hədələyici motivlərlə yükləmək sonrakı mərhələlər üçün zərərli və təhlükəlidir. Əbəs yerə deməyiblər ki, "şagirdin məktəbə sevgisini də, nifrətini də onun ilk müəllimi aşılayır". Qaydaları aşağıdakı formada tərtib etmək olar:

1. *Dərs zamanı eyni anda yalnız bir nəfərin səsi eşidilə bilər;*
2. *Əvvəl eşidirik, sonra danışırıq;*
3. *Arularımız çoxdur, müəllim təkdir;*
4. *Növbə ilə danışırıq;*
5. *Sualım varsa, əlimi qaldırmalıyam, səsimi yox!*

Ümumiyyətlə, sinfin fiziki təşkili zamanı sizin üçün əlçatan olan bəzi ləvazimatların olmasına xüsusi diqqət yetirməlisiniz. Bunların arasında zamanı nəzarətdə saxlamaq üçün saat, dərslərin mərhələlərində istifadə edə biləcəyiniz qum saati, qrup işinin bitdiyini elan edən zıncırov, müzakirələr zamanı istifadə edəcəyiniz "boğaz çöpləri", markerlər, flipçatlar, A4 kağızları, rəngli kağızlar, yapışqanlar, qayçı, Azərbaycanın xəritəsi, qlobus, stəkan, təmiz və rəngli kağızlar, stikerlər, smayliklər, əşyaları yığmaq üçün kiçik qutu, zibil qutusu və digər əşyaların olması mütləqdir.

Beləliklə, müasir təlim texnologiyalarının səmərəli tətbiqi dərs prosesində üç aspektdən asılıdır:



Beşinci tövsiyə: qiymətləndirmə

Müəllimin öyrətdiyi o zaman səmərə verə bilər ki, şagirdlərin nə öyrəndiyi məlum olsun. Şagirdin təlim nəticələri müəllimin öyrətdiyinin inikasıdır. Bu baxımdan, müasir təhsildə müəllimin öyrətdiyi deyil, şagirdin nə öyrəndiyi əsas götürülür. Səmərəli qiymətləndirmə müəllim üçün şagirdə dair əsas üç suala cavab verir: öyrənmənin məqsədi nədir, öyrənmə nəyə nail oldu (vəziyyət necədir), öyrənmənin növbəti hədəfi nə ola bilər? Hər üç növ qiymətləndirmə forması yuxarıdakı suallara cavab vermək iqtidarına malikdir.

Məlumdur ki, artıq 1-ci siniflərdə Summativ Qiymətləndirmə aparılır. Siz məktəbdaxili qiymətləndirmənin iki formasından istifadə edəcəksiniz. Bir çoxu belə düşünür ki, Diaqnostik Qiymətləndirmənin aparılması birinci sinif üçün hələ tezdir. Lakin məlumdur ki, diaqnostik qiymətləndirmə hədəflərin müəyyən edilməsində, perspektiv planlaşdırmanın tərtib olunmasında başlıca vasitədir. Buna görə də planlaşdırmada biz sizə ildə iki dəfə Diaqnostik Qiymətləndirməyə vaxt ayırmağı tövsiyə edirik. İlin əvvəlində şagirdlərin əksəriyyəti məktəblə hələ təzə tanış olurlar. Bununla belə, məktəbəqədər hazırlıq keçmiş şagirdlər müəyyən həyati bilik və bacarıqlara malikdirlər. Buna görə də sinfin ümumi səviyyəsini öyrənmək üçün DQ keçirilməsi vacibdir. Siz müşahidə vərəqlərində qeydlər aparmaqla da bunu edə bilərsiniz.

Formativ Qiymətləndirmə müəllimin və ümumilikdə məktəbin və dövlətin strateji hədəflərini əhatə edir. Ona görə deyirik ki, qiymətləndirmə dövlət tərəfindən müəyyənləşdirilmiş standartlara əsaslanır.

Qiymətləndirmə növü	Məqsədi nədir	Nəyə nail oldu	Hədəflər
Diaqnostik Qiymətləndirmə	İlin və ya bölmənin əvvəlində perspektiv planlaşdırmanın tərtib olunmasına, hədəflərin düzgün seçilməsinə xidmət edir, sinfin fiziki və qavrama səviyyəsinə uyğun olaraq hədəfləri müəyyənləşdirməyə kömək edir.	Perspektiv planlaşdırma tərtib olundu: mövzular səviyyəyə uyğun sıralandı, resurslar müəyyənləşdirildi, ümumi səviyyəyə uyğun integrasiya imkanları aşkar edildi.	Daha yüksək nəticələr əldə etmək, daha mürəkkəb standartlara nail olmaq, sinfin səviyyəsini artırmaq.
Formativ Qiymətləndirmə	Gündəlik təlim prosesini izləmək, təlim nəticəsinin reallaşmasına nəzarət etmək, irəliləyişi izləmək, yeni hədəflərə uyğunlaşmaq.	Şagirdlərin nailiyyətləri təlim prosesinin uğurunu göstərir, güclü və zəif tərəflər müəyyənləşdirilir, daha mürəkkəb strategiyalar üçün vərdislərin aşılanmasına imkanlar yaradılır.	Təlim keyfiyyətini yüksəltmək, summativ nailiyyətləri artırmaq.

Summativ Qiymətləndirmə	Şagird nailiyyətinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək, yeni hədəflər seçmək, strateji planlar hazırlamaq, düzgün qərarlar vermək.	Şagird nailiyyəti müəyyənləşdirildi, zəif tərəflər aşkar olundu, perspektiv planlaşdırmada dəyişikliklər edildi, yeni hədəflər müəyyənləşdirildi.	Daha mürəkkəb standartların nailiyyət səviyyəsini artırmaq, məktəbin və müəllimin peşəkar nüfuzunu yüksəltmək.
-------------------------	---	---	--

Nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi üsulları müxtəlifdir. Onlar, əsasən, 3 komponentə – məzmun, fəaliyyət və vərdişə görə müəyyənləşdirilir. Başqa sözlə, standartla uyğun mövzunun ötür-düyü başlıca bilik hissəsi (qaydalar, qanunlar, əsas istqamətlər), fəaliyyət (standartın reallaşdırılma prosedurları – izah, şərh, təhlil, sintez, dəyər və s.) və qazanılan kompetensiya (yaradıcı təbiiqetmə, müşahidə, özünüqiymətləndirmə, müstəqil qərarvermə və s.). Bu komponentlər sizə istənilən qiymətləndirmə forması üçün meyarların tərtib olunmasında yardımçı ola bilər. Bu baxımdan, aşağıdakı cədvəldə meyarlara əsaslanan Formativ Qiymətləndirmə nümunəsi göstərə bilər:

Üsul 1.

	<i>I səviyyə</i> Çətinliklə	<i>II səviyyə</i> Müəllimin və ya yoldaşlarının köməyi ilə	<i>III səviyyə</i> Müdaxilə edilmədən, müstəqil
1. Məzmunun əsas məqamlarını izah edə bilər.		★	
2. Tapşırığı yerinə yetirir və əsas qaydaları izah edə bilər.			★
3. Tapşırığı həll edir və əvvəlki təcrübələrdən çıxış edir.			
4. Tapşırığı həll edərkən fərqli yollar təklif edir.	★		

Üsul 2.

Səviyyələr hər qrupun öz çərçivəsinə qeyd olunur. Səviyyələr müxtəlif vasitələrlə göstərə bilərsiniz. Birinci sinif olduğu üçün şəkillərdən istifadə etmək daha məqsədəuyğundur.

	<i>I qrup</i>	<i>II qrup</i>	<i>III qrup</i>
1. Məzmunun əsas məqamlarını izah edə bilər.	😊		★
2. Tapşırığı yerinə yetirir və əsas qaydaları izah edə bilər.		😊	
3. Tapşırığı həll edir və əvvəlki təcrübələrdən çıxış edə bilər.			
4. Tapşırığı həll edərkən fərqli yollar təklif edir.	😊		😊

LAYİHƏ

Üsul 3.

	I qrup	II qrup	III qrup
1. Tapşırığı vaxtında yerinə yetirir.			
2. Tapşırığı düzgün yerinə yetirir.			
3. Müləhizələrlə çıxış edir.			
4. Əməkdaşlıq edir.			
5. Təqdimat.			
6. Nizam-intizama riayət edir.			

Üsul 4.

Şagirdlərin adları/meyarlar	Təbiətdə mövcud olan varlıqları tanıyır	Varlıqları nümunədə göstərir	Varlığa dair nümunələri seçir	Müxtəlif varlıqları fərqləndirir
Əli			★	★
Məhəmməd		★	★	
Günay	★			

Standartlar üçün verilmiş şərhlər qiymətləndirmə meyarlarının tərtib olunmasında müəllimlərə yardımçı ola bilər. Buna görə də düşünürük ki, təqdim etdiyimiz aşağıdakı şərhlər həm təlim nəticələrinin müəyyənləşdirilməsində, həm də qiymətləndirmə meyarlarının təyin edilməsində yardımçınız olacaq. Unutmayın ki, onlar tövsiyə xarakteri daşıyır və siz istənilən standartda daha uyğun bildiyiniz şəhri yazı bilərsiniz.

Standart	Şərhlər
<i>1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.</i>	
1.1.1. Varlıq və hadisələri sadə şəkildə təsvir edir	Təbiətdə mövcud olan varlıqları və hadisələri tanıyır, hadisəyə dair nümunələr sadalayır.
1.1.2. Varlıq və hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə fərqləndirir	Tanıdığı varlıq və hadisələrə dair sadə müqayisələr aparır, onlara dair izahlar verir, təsvir edir, həyatdan nümunələr göstərir.

LAYIHƏ

<i>1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
1.2.1. Coğrafi obyektləri (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) əlamətlərinə görə fərqləndirir	Coğrafi obyektləri tanıyır, nümunədə göstərir, onları əlamətlərinə görə seçir, fərqləndirir. Dağı və təpəni düzənlikdən, çayı göldən fərqləndirə bilir, əlamətlərini fərqləndirir. Yaşadığı məkana aid obyekt nümunəsi göstərir.
1.2.2. Yaşadığı ərazinin sadə coğrafi təsvirini verir.	Yaşadığı ərazidə yerləşən coğrafi obyektləri təsvir edir, onları adlandırır.
<i>1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
1.3.1. Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) tanıyır	Canlı və cansız varlıqları tanıyır, nümunələr göstərir, nümunələri seçir, sadə fərqlərini göstərir.
1.3.2. Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır	Canlı və cansızları əlamətlərinə görə fərqləndirir, canlıların yaşamasına vacib olan amilləri sadalayır, sadə izahlar verir, nümunədə canlıların yaşamasına dair misallar çəkir.
<i>1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.</i>	
1.4.1. Ətraf mühitin (evin, sinfin, həyətin, havanın, suyun) təmiz saxlanılmasının vacibliyini sadə şəkildə izah edir.	Ətraf mühit anlayışına dair izahlarını verir, təmizlik haqqında sadə izahlar verir, təmiz və çirkli anlayışlarını fərqləndirir, təmizliyin vacibliyini əsaslandırır, sağlamlıq haqqında sadə fikirlər söyləyir, havanın, suyun, təbiətin, evin və sinfin təmizliyinə dair nümunədə misallar göstərir.
<i>2.1. İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.</i>	
2.1.1. "Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışları barədə təsəvvürlərini bildirir	"Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışlarını sadə şəkildə izah edir, onların fərqi sadə formada göstərir, nümunələri seçir.
2.1.2. Birgə fəaliyyətin faydasını nümunələr əsasında izah edir	Birgə fəaliyyət, birgə yaşayış anlayışlarını izah edir, nümunələr göstərir, birliyin faydası haqqında sadə şəkildə danışa bilir.
2.1.3. Ailədə və kollektivdə üzərinə düşən vəzifələri şərh edir	Borc və vəzifə anlayışlarını tanıyır, sadə şəkildə izah edir, hər bir fərdin ailədə və kollektivdəki vəzifələrini sadalayır, vəzifələri seçir, nümunələr göstərir, yaxşı və pis davranışları fərqləndirir.
<i>2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.</i>	
2.2.1. Gün rejimi haqqında təsəvvürlərini sadə şəkildə ifadə edir.	Gün rejimi anlayışını dərk edir, günün vaxtlarını fəaliyyət baxımından fərqləndirir, gün ərzində gördüyü işləri sadalayır, onlara uyğun cədvəl qura bilir.

2.2.2. "Büdcə" anlayışını sadə şəkildə izah edir.	Büdcə anlayışını dərk edir. İnsana gərəkli olan resursları tanıyır, sadalayır, nümunədə göstərir, seçir. Qənaət anlayışını sadə şəkildə izah edir, nümunədə göstərir, əhəmiyyətini dəyərləndirir. Həyatla bağlı nümunələr göstərir. Onları qorumağın yollarına dair fikirlər irəli sürür.
2.2.3. Azərbaycan Respublikasının pul nişanlarını tanıyır.	Pul nişanı anlayışını izah edir, əsginas və qəpikləri bir-birindən fərqləndirir, respublikamızın əsginaslarını tanıyır, seçir.
<i>2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.</i>	
2.3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.	Dövlət rəmzləri anlayışını dərk edir, dövlət rəmzlərini tanıyır, onlara hörmətlə yanaşmanın vacibliyini dərk edir, onları sadalayır.
<i>2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
2.4.1. Məktəbdaxili nizam-intizam qaydalarını sadalayır.	Məktəbdaxili davranış məsələlərinə münasibət bildirir, qayda anlayışını dərk edir, nizam qaydalarının vacibliyini dərk edir, qaydalar tərtib edir, qaydaları sadalayır.
2.4.2. Şagird hüquqlarını sadalayır	Hüquq anlayışını dərk edir, uşaq və şagird hüquqlarını sadalayır.
<i>3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
3.1.1. İnsanların ünsiyyət etikətlərinə (salamlamaq, özünü təqdim etmək, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləmək) əməl edir.	Ünsiyyət etiketi anlayışını dərk edir, ünsiyyət etikətlərini (salamlamaq, özünü təqdim etmək, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləmək) sadalayır, onları fərqləndirir, nümunədə və rollu oyunla göstərir, əməl edir.
3.1.2. Etikətdənkənar davranışları fərqləndirir	Ünsiyyət etikətlərinin vacibliyini müəyyənləşdirir, etikətdənkənar davranışlara dair nümunələr göstərir, mənfi və müsbət etikətləri fərqləndirir, rollu oyun vasitəsilə göstərir.
<i>3.2. İnsan mənafeyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.</i>	
3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimilik) sadə şəkildə şərh edir.	İnsanın müsbət və mənfi keyfiyyətlərini sadalayır, onları bir-birindən fərqləndirir, mənafeyyətə təsir göstərən keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimilik) sadalayır, münasibət bildirir, onların vacibliyini dərk edir, nümunədə nümayiş etdirir və şərh edir.

3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (yalançılıq, paxıllıq, xəbərçilik) münasibət bildirir.	İnsanın mənfi xüsusiyyətlərini sadalayır, fərqləndirir, nümunədə göstərir, münasibət bildirir, izah edir, rollu oyunla nümayiş etdirir.
<i>3.3. Mənəviyyətin formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.</i>	
3.3.1. Təsvirlərdə dini rəmzləri (ibadət-gahlar, nişanlar, dini kitablar, əşyalar) fərqləndirir.	Dini təsvir və dini rəmsz anlayışını dərk edir, dini təsvirləri sadalayır, məscidi kilsədən və atəşpərəst məbəddən fərqləndirir, təsvir edə bilir.
3.3.2 Dinlər haqqında ilkin təsəvvürlərini sadə şəkildə izah edir.	Din anlayışını dərk edir, müxtəlif dinlərin olduğunu izah edir, onları sadalayır, bir-birindən fərqləndirir.
<i>3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
3.4.1. Mənəvi borc (böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğı) haqqında təsəvvürlərini ifadə edə bilir.	Mənəvi borc anlayışını dərk edir, böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğının vacibliyini dərk edir, izah edir, nümunədə göstərir, rollu oyunla nümayiş etdirə bilir.
<i>4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
4.1.1. Sağlam həyat tərzinin şərtlərini (təmizkarlıq, düzgün qidalanma, yuxu və istirahət) sadalayır.	Sağlamlıq haqqında ilkin təsəvvürləri anlayır, onun vacibliyini dərk edir. Sağlam həyat tərzini ilə bağlı nümunələri sadalayır.
4.1.2. Hava durumuna görə geyim əşyalarını fərqləndirir.	Havanın fərqli xüsusiyyətlərini sadalayır, onun insan orqanizminə təsirini izah edir, havaya görə geyim əşyalarını sadalayır və fərqləndirir.
<i>4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbələrə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.</i>	
4.2.1. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədə bilən məişət alət və avadanlıqlarını (elektrik və qaz cihazları, alısdırıcı, kəsici və deşici alətlər) sadalayır.	Məişət əşyaları anlayışını dərk edir, onların əhəmiyyətini izah edir, onlarla davranma qaydalarını sadalayır, yarana biləcək təhlükələri bilir və münasibət bildirir. Nümunədən misallar göstərir.
4.2.2. Ətrafdakı şübhəli əşyalara toxunmağın və tanımadığı insanlarla ünsiyyətin təhlükəsini izah edir.	Ətrafda təhlükələrin olduğuna dair izahlar verir, nümunələr göstərir, sadalayır.
4.2.3. Sadə yol hərəkəti qaydalarını (səki və yolun kənarı ilə bərabər svetoforun işarələrinə əməl etmək) izah edir.	Yol hərəkəti anlayışını dərk edir, yol hərəkəti iştirakçılarını tanıyır, yol hərəkəti iştirakçıları üçün müəyyən edilmiş qaydalara (səki və yolun kənarı ilə bərabər svetoforun işarələrinə əməl etmək) dair nümunələr göstərir, onlara əməl etməyin vacibliyini izah edir.

LAYIHƏ

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrini (lift, eskalator, avtomobil, avtobus, qatar, gəmi, təyyarə) tanıyır.	Nəqliyyat vasitələrini tanıyır, onları fərqləndirir, seçir.
<i>4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.</i>	
4.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri (daşqın, subasma, qasırğa, ildırım, zəlzələ, torpaq sürüşməsi, qar uçuqunu) və texnogen qəzaları (partlayış, yanğın, böyük nəqliyyat qəzası, ətraf mühitin zəhərli maddələrlə çirklənməsi) təsvirlərdə tanıyır.	Qəza anlayışını dərk edir, təbii və texnogen qəza anlayışlarını dərk edir, nümunələrlə sadalayır, onları təsvirlərdə tanıyır, bir-birindən fərqləndirir, təsvir edir.
4.3.2. Mülki müdafiə siqnallarını və qəzalardan mühafizə vasitələrini (əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu, su, qum) tanıyır.	MM siqnalı anlayışını dərk edir, qəzalardan mühafizə vasitələrini tanıyır, onları sadalayır, əhəmiyyətinə görə fərqləndirir, təsvirlərdə tanıyır.
4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.	Sinifdə ehtimal olunan zəlzələ, yanğın zamanı davranış nümunələri göstərir, təsvirlərdə fərqləndirir, müxtəlif mühafizə bacarıqları uydurur.

Formativ qiymətləndirmə zamanı şagird monitorinqinin də rolu böyükdür. Şagirdlər həm özlərinə, həm də yoldaşlarının işlərinə qiymət verə bilirlər.

Yuxarıda qeyd olunan cədvəllərin nümunəsində sinif səviyyəsinə uyğun şagird monitorinqi cədvəli tərtib etmək mümkündür. Bu zaman uşaqlar müxtəlif stikerlərdən, rəngli karandaşlardan, "+" və "-" işarələrindən istifadə edə bilirlər.

Addımlar (Step by step)

Hörmətli müəllimlər, dərs planlaşmalarında sıralanmış "addımlar" diqqətinizi daha çox cəlb edəcək. Bu addımlar təlim boyunca sizin fəaliyyətinizi addım-addım qurmağa köməklik göstərəcəkdir. Bir məsələ nəzərinizdən qaçmamalıdır ki, qeyd edilən addımlar dərsin mərhələləri deyil. Lakin fəal dərsin bütün mərhələlərini özündə əks etdirir. Biz sizə daha yaradıcı olmaq imkanı yaratmaq məqsədilə belə bir təkliflə çıxış etmişik. Nəzərə alın ki, "addımlar" hər hansı ümumi qaydaya əsaslanmayıb və daha çox təlim prosesi zamanı müəllimin görəcəyi işin mürəkkəbliyinə görə sıralanır. Buna görə də gündəlik planlaşdırma tərtib edərkən artıq vəsaitdəki mətnləri olduğu kimi köçürməyəcək, dərsin mərhələlərinə uyğun müəllim kimi öz bacarıqlarınıza arxalanmalı olacaqsınız.

Təlim prosesinə başlamazdan öncə hər bir müəllim səviyyə üstə fənn kurikulumu ilə yaxından tanış olmalıdır.

Təlim prosesinə başlamazdan öncə hər bir müəllim səviyyə üstə fənn kurikulumu ilə yaxından tanış olmalıdır.

I SİNİF HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİNİN KURİKULUMU

Həyat bilgisi təliminin məzmunu

Ümumi təlim nəticələri

Milli Kurikulum çərçivəsində "Həyat bilgisi" fənni üzrə ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyəsi üçün aşağıdakı ümumi təlim nəticələri müəyyən edilmişdir:

İbtidai təhsil səviyyəsi (I–IV siniflər) üzrə şagird:

- öz hüquqlarını dərk etdiyini, başqalarının hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşdığını, onu əhatə edən insanlara həssas münasibət bəslədiyini nümayiş etdirir, həmin məsələlərlə bağlı şəxsi fikirlərini bildirir;
- insan həyatı və sağlamlığının qorunması ilə bağlı ən zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- düzlük, ədalətlik, humanistlik, rəhmədillik nümayiş etdirir, bu mənəvi keyfiyyətlərin mahiyyəti barədə mülahizələrini şərh edir; iqtisadi biliklərdən məişətdə istifadə edir;
- təbiətə, ekologiyaya həssas və qayğıkeş şəkildə yanaşmaqla təbiət hadisələri üzərində müşahidələr aparır və onlara münasibət bildirir;
- cəmiyyətdə baş verən hadisələri öz yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir.

Məzmun xətləri

"Həyat bilgisi" fənninin məzmunu onun məzmun xətlərinin əsasında qurulur.

MMəzmun xətləri – fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşdırılmasını təmin etmək üçün müəyyən edilən məzmunun zəruri hesab edilən hissələridir.

"Həyat bilgisi" fənninin, ibtidai və əsas təhsil səviyyəsi üzrə ümumi təlim nəticələrinə əsaslanaraq, onların əldə olunmasını təmin edən və hər iki təhsil pilləsi üçün ümumi olan aşağıdakı məzmun xətləri müəyyən edilmişdir:

Təbiət və biz

Bu məzmun xətti aşağıdakı alt-xətləri əhatə edir:

- Cisim, maddə və hadisələrin müxtəlifliyi;
- Yer in təbəqələri və onlarda gedən proseslər;
- Canlılar aləmi;
- Ekologiya.

Fərd və cəmiyyət

Məzmun xətti aşağıdakı alt-xətləri əhatə edir:

- Fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət;
- Cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı;
- İnsan hüquqları və vətəndaşlıq.

Mənəviyyət

Bu məzmun xətti aşağıdakı alt-xətləri əhatə edir:

- Ailə, məişət və cəmiyyətdə ədəb və davranış qaydaları;
- Din. Əxlaqın formalaşmasında dinin rolu.

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Bu məzmun xətti aşağıdakı alt-xətləri əhatə edir:

LAYİH

- Sağlam həyat tərzi;
- Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi;
- Fövqəladə hallarda mühafizə.

Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri İbtidai təhsil səviyyəsi (I–IV) üzrə məzmun xətlərinə aid təlim nəticələri

Təbiət və biz

Şagird:

- Özünü təbiətin bir parçası kimi görə bilir;
- Təbiəti öyrənmənin əhəmiyyətini anlayır;
- Bilmədiklərini, yarımçıq bildiklərini və bildiklərini ayırd edir;
- Təbiətlə təmasda qazandığı bilik və bacarıqlardan faydalana bilir;
- İnsan bədəninin quruluşunu və əsas orqanlarının fəaliyyətini sadə şəkildə izah edir;
- Yaşadığı ərazinin ekoloji vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə sadə layihələr hazırlayıb təqdim edir;
- Yaşadığı ərazinin və Azərbaycan təbiətinin sadə coğrafi təsvirini verir.

Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- İnsanı sosial varlıq kimi xarakterizə edə bilir;
- İnsanların fərqli icmalarda formalaşdığını bilir və bu fərqliliklərə tolerant yanaşır;
- İstifadə etdiyi resurslara qənaətlə yanaşmanı ailə və dövlət büdcələrinə qənaətlə əlaqələndirə bilir;
- Birlikdə çalışmanın faydasını anlayır, müəyyən məsələlərin həlli üçün yoldaşları ilə qrup yarada bilir;
- Dövlət, onun atributları və quruluş formaları haqqında ilkin biliklərə sahib olduğunu nümayiş etdirir;
- Öz hüquqlarını bilir, onlardan istifadə edir, başqalarının hüquqlarına hörmətlə yanaşır.

Mənəviyyət

Şagird:

- İnsanlararası ünsiyyət etikətlərinə şüurlu şəkildə əməl edir, etikətsiz davranışlara tənqidi münasibət bildirir;
- Qazandığı mənəvi keyfiyyətləri ailədə, məktəbdə və cəmiyyətdə öz hərəkət və davranışları ilə nümayiş etdirir;
- Dünyanın yaranması ilə bağlı əsas elmi və dini dünyagörüşləri bilir;
- Dinlərin təbliğ etdiyi mənəvi dəyərləri anlayır və onları xurafatlardan ayırd edə bilir.

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- Sağlamlığı və onun mühafizəsi ilə bağlı bəzi məsələlərdə məsuliyyəti öz üzərinə götürür;
- Sağlam həyat tərzinə zidd olan zərərli vərdişləri tanıyır;
- Yol nişanlarından istifadə etməklə küçədə sərbəst hərəkət edir;
- Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyini təhdid edən amilləri tanıyır və öyrəndiyi təhlükəsizlik qaydalarına gündəlik həyatında əməl edir;
- Fövqəladə hallarda fərdi və kollektiv mühafizə vasitələrindən istifadə etməyi bacarır.

LAYIH

Məzmun standartları

I sinfin sonunda şagird:

- müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir;
- sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir;
- canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir;
- insanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir;
- sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir;
- dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir;
- hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- insan mənəviyyatını şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir;
- mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir;
- mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir;
- həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbələrə dair bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirir;
- fəvqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

- 1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.**
 - 1.1.1. Varlıqları, hadisələri sadə şəkildə təsvir edir.
 - 1.1.2. Varlıqları, hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə fərqləndirir.
- 1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.**
 - 1.2.1. Coğrafi obyektləri (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) əlamətlərinə görə fərqləndirir.
 - 1.2.2. Yaşadığı ərazinin sadə coğrafi təsvirini verir.
- 1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.**
 - 1.3.1. Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) tanıyır.
 - 1.3.2. Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır.
- 1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.**
 - 1.4.1. Ətraf mühitin (evin, sinfin, həyətin, havanın, suyun) təmiz saxlanması üçün vacibliyini sadə şəkildə şərh edir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- 2.1. İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.**
 - 2.1.1. "Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışları barədə təsəvvürlərini bildirir.
 - 2.1.2. Birgə fəaliyyətin faydasını nümunələr əsasında izah edir.
 - 2.1.3. Ailədə və kollektivdə üzərinə düşən vəzifələri sadalayır.
- 2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.**
 - 2.2.1. Gün rejimi haqqında təsəvvürlərini sadə şəkildə ifadə edir.
 - 2.2.2. "Büdcə" anlayışını sadə şəkildə izah edir.
 - 2.2.3. Azərbaycan Respublikasının pul nişanlarını tanıyır.
- 2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.**
 - 2.3.1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.

LAYIH

2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

2.4.1. Məktəbin daxili nizam-intizam qaydalarını sadalayır.

2.4.2. Şagird hüquqlarını sadalayır.

3. Mənəviyyət

Şagird:

3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.1.1. İnsanlararası ünsiyyət etiketlərinə (salamlaşmaq, özünütəqdim, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləşmək) əməl edir.

3.1.2. Etikətdənkənar davranışları fərqləndirir.

3.2. İnsan mənəviyyətini şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.

3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimiyyət) sadə şəkildə şərh edir.

3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (yalançılıq, paxıllıq, xəbərcilik) münasibət bildirir.

3.3. Mənəviyyətin formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.

3.3.1. Təsviirlərdə dini rəmzləri (ibadətqahlar, nişanlar, dini kitablar, əşyalar) fərqləndirir.

3.3.2. Dinlər haqqında ilkin təsəvvürlərini sadə şəkildə izah edir.

3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.4.1. Mənəvi borc (böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğı) haqqında təsəvvürlərini ifadə edir

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir

4.1.1. Sağlam həyat tərzinin şərtlərini (təmizkarlıq, düzgün qidalanma, yuxu və istirahət) sadalayır.

4.1.2. Hava durumuna uyğun geyim seçiminin əhəmiyyətini sadə formada əsaslandırır.

4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbələrə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.2.1. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən bilən məişət alət və avadanlıqlarını (elektrik və qaz cihazları, alıcıdırıcı, kəsici və deşici alətlər) sadalayır.

4.2.2. Ətrafdakı şübhəli əşyalara toxunmağın və tanımadığı insanlarla ünsiyyətin təhlükəsini izah edir.

4.2.3. Sadə yol hərəkət qaydalarını (səki və yolun kənarı ilə hərəkət etmək, svetoforun işarələrinə əməl etmək) sadalayır.

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrini (lift, eskalator, avtomobil, avtobus, qatar, gəmi, təyyarə) tanıyır.

4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri (daşqın, subasma, qasırğa, ildırım, zəlzələ, torpaq sürüşməsi, qar uçuqunu) və texnogen qəzaları (partlayış, yanğın, böyük nəqliyyat qəzası, ətraf mühitin zəhərli maddələrlə çirklənməsi) təsvirlərdə tanıyır.

4.3.2. Mülki-müdafiə siqnallarını və qəzalardan mühafizə vasitələrini (əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu, su, qum) tanıyır.

4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə su, qum, respiratordan istifadə bacarıqları nümayiş etdirir

GÜNDƏLİK PLAŞMAYA DAİR NÜMUNƏLƏR

BİRİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

DÜNYAMIZ

1. Təbiət və varlıqlar
2. Hər varlığın öz adı var
3. Yer kürəsi evimizdir
4. Canlılar aləmi
5. Yaşamaq üçün vacib olanlar
6. Təmiz ətraf mühit yaradaq

İKİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

FƏRD VƏ CƏMİYYƏT

1. Mənim ailəm
2. Kollektiv də ailədir
3. Büdcəmizi qoruyaq
4. Gün rejimimiz
5. Pul nişanları
6. Dövlət rəmzləri
7. Məktəbimizdə nizam-intizam
8. Hüquqlarımız və vəzifələrimiz

ÜÇÜNCÜ TƏDRİS VAHİDİ

DAVRANIŞLARIMIZ

1. Biz necə davranmalıyıq
2. Yanlış davranışlar
3. İnsanın ən yaxşı xüsusiyyətləri
4. Xoşlamadığımız xüsusiyyətlər
5. Din məənəviyyətdir
6. İnsanlara hörmət və qayğı

DÖRDÜNCÜ TƏDRİS VAHİDİ

SAĞLAM HƏYAT – XOŞBƏXT HƏYATDIR

1. Sağlam həyat – xoşbəxt həyatdır
2. Geyimlərimiz və sağlamlığımız
3. Ehtiyatlı olaq
4. Təhlükəli avadanlıqlar
5. Yol hərəkəti qaydaları
6. Təbiət hadisələri
7. Qəzalardan müdafiə

LAYİH

BİRİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

DİQANOSTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ - 1

Diaqnostik Qiymətləndirmə

I addım. Əksər müəllimlər Diaqnostik Qiymətləndirməni cari planlaşmaya daxil etmirlər. Siz dərs boyunca edəcəklərinizi əvvəlcədən bilməlisiniz. "İlk dərs günündə birinci sinfə Həyat bilgisi fənni üzrə DQ necə keçirilməlidir" sualına cavab vermək üçün, ilk növbədə, hədəflərinizi müəyyənləşdirməlisiniz. Aşağıdakı suallar sizin fəaliyyətinizə istiqamət verəcək:

- Şagirdlər hansı biliklərə malikdirlər?
- Təbiət haqqında nə bilirlər?
- Hansı bacarıqları var?
- Seçim etməyi bacarırlarmı?
- Qavrama qabiliyyətləri hansı səviyyədədir?
- İzah etməyi, mühakimə yürütməyi bacarırlarmı? və s.

Suallarınız daha çox ola bilər. Bəs onları necə müəyyənləşdirmək mümkündür? Axı hələ şagirdlər yazıb-oxumağı bacarmırlar! Siz onların nə adlarını bilirsiniz, nə də nitqinə bələdsiniz və s. Bu baxımdan, ilk növbədə, onlarla ünsiyyətə girməli, tanış olmalısınız. Daha sonra fənn haqqında ilk təəssürat yaratmalı, mühakimələrinə, izahetmə bacarıqlarına, fəallıqlarına xüsusi diqqət yetirməlisiniz. Bunun üçün əvvəlcədən özünüz üçün müşahidə cədvəli hazırlayın və diqqətinizi çəkən məqamları qeyd edin. Bu zaman şagirdlərin adlarını sıra ilə düzə və ya cədvəl də tərtib edə bilərsiniz. Hər şagirdə öz adının qeyd olunduğu sərlövhə hazırlatdırmaq da mümkündür. Siz yol göstərin, onlar isə hazırlasınlar. Bu vaxt onların işgörmə fəallığına, həvəs göstərmək cəhdlərinə diqqət yetirin.

II addım. Təbiət, cəmiyyət, insanlararası ünsiyyət məsələlərinə toxunan hər hansı bir nağıl danışa və ya cizgi filmi nümayiş etdirə bilərsiniz. Bu zaman görüntülü təqdimatlardan (şəkillər, videolar və s.) istifadə etmək olar. Hər dəfə şagirdlərə suallarla müraciət edin. Onların fikrini, izahetmə qabiliyyətini, mühakimə yürütmə, şifahi təxəyyül imkanlarını, nitq səlisliyini dəyərləndirin.

III addım. Şagirdlərə şəkilli iş vərəqləri paylayın. Orada yaxşı və pis obrazları, bitki və heyvanları, həşəratları, ulduz, Ay və Günəşi, yol hərəkətində olan avtomobil, velosiped, piyadanı seçmələrini xahiş edin. Bu zaman şagirdlərə istiqamət verin. Onları fəal olmağa həvəsləndirin.

IV addım. Şagird təxəyyülünün inkişaf imkanlarını yoxlamaq üçün onlardan hər hansı bir mövzuda şəkil çəkməyi xahiş edin. Şagirdlərin istifadə etdiyi rənglərə, cizgilərə, obrazlara, fiqurlara xüsusi diqqət yetirin. Onlar işlədikcə vərəqlərində bir-bir adlarını yazmağı unutmayın.

V addım. Diaqnostik Qiymətləndirmə aparsanız da, şagirdlərin fəaliyyətinə verbal qiymət verməyə çalışın: "çox gözəl dedin", "mən çox bəyəndim", "qəşəng çəkirsən" və s.

VI addım. Siz DQ-yə müəyyən vaxt ayırmağı unutmamalısınız. Belə ki şagirdləri dərsliklə tanış etməyə də zamanınız qalmalıdır. Dərsliyin üz qabığı, bir il ərzində onları müşayiət edəcək obrazlarla – Güllücə, Billicə, Dillicə və Ballicanın şəkillərini göstərməklə uşaqları yaxından tanış edin. Kiçik rollu oyuna və ya hər hansı bir təqdimata da vaxt ayıra bilərsiniz. Bu şagirdlərin fənnə olan marağını artırmağa bilər.

LAYIHƏ

1. CANLI VƏ CANSIZLAR

1.1.1.	<i>Varlıq və hadisələri sadə şəkildə təsvir edir.</i>		
1.3.1.	<i>Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) tanıyır.</i>		
T.N.	<i>Təbiətdə mövcud olan canlı və cansız varlıqları tanıyır, nümunələr sadalayır, fərqləndirir. Canlı və cansız varlıqlara dair nümunələri xüsusiyyətlərinə görə seçir, sadə fərqləri göstərir.</i>		
İntq.	<i>Azərbaycan dili 1.1.1, 1.2.1; Təş. inc. 1.1.1</i>		
	Kollektivlə, fərdi	Müzakirə, təsviretmə	Dərslik, şəkil kartları, iri şəkillər, əşyalar, oyuncaqlar, canlı çiçək və dərilmiş çiçək

Dərs ilinin əvvəli – sentyabr ayıdır. Şagirdlərin məktəbə gəlişinin ilk həftəsidir. Hava şəraiti, çox guman ki, fəslə uyğun olaraq günəşli və mülayimdir. Siz bu dərsi siniflə bərabər məktəbin həyatında keçə bilərsiniz. Təlim prosesinin açıq havada təşkili üçün əlverişli məqamdır. Bu həm parta arxasında uzun müddət oturmağa vərmiş etməmiş şagirdlər üçün sağlam mühit yaradır, həm də maraqlı olar.

Şagirdlərin açıq havaya çıxmasına elə də çox zaman gerek olmayacaq. Əvvəlcədən planlaşdırdığınız üçün tənəffüs zamanı hazırlıq aparmağınız kifayət edər.

I addım Motivasiya maraqlı olmalıdır. Çünki şagirdlər sizdən diqqətlərini çəkə biləcək nəşə gözləyirlər. Bu marağı təmin etmək üçün onlara suallarla müraciət edin:

– Uşaqlar, ətrafınıza baxın və gördüklərinizi yadda saxlayın. (Onlara 2-5 dəqiqə vaxt verin).

Siz onlara vaxt verdiyinizi deməyi unutmayın. Bununla siz artıq şagirdləri müəyyən davranış prosedurlarına öyrətməyə başlayırsınız. Şagirdlərin ucadan düşüncələrinin şahidi olacaqsınız. Onlar ətrafdakıları həm adlandıracaq, həm də yadda saxlamağa çalışacaqlar. Hər biri 2-3 adda varlıq sadalasa, kifayət edər.

Vaxt bitdikdən sonra prosedura uyğun olaraq zıncırovu səsləndirin. Həminin diqqəti sizdə olacaq. Bu zaman əlinizi qaldırın və sinfin susmasını istəyin. Şagirdlərə bildirin ki, əlinizi qaldırırsınızsa, bu, diqqətin müəllimdə olmasına işarədir.

Daha sonra şagirdlərlə şifahi sorğu aparın. Hər kəsin ətrafında nə gördüyünü soruşun. Onların növbəli şəkildə, bir-birinin sözünü kəsmədən gördükləri haqqında danışması üçün imkan yaradın. Dərsin bu hissəsinə də 5-7 dəqiqədən çox vaxt ayırmayın.

Dərsin bu mərhələsi başa çatdıqda uşaqlara bildirin ki, gördükləri hər bir şey həyatda var olduğu üçün onlara varlıq deyilir. Bundan sonra yenə də şagirdlərə müraciət edərək gördükləri varlıqlar arasında canlı olanları sadalamalarını xahiş edin. Bu suala da 2-5 dəqiqə vaxt sərf edin. Canlı varlıqların sayı elə də çox olmayacaqdır.

Bu mərhələdən sonra sinfə ümumi sualla müraciət edin:

Canlılarla cansızları necə fərqləndirmək olar?

II addım (Tədqiqatın təşkili)

Gətirdiyiniz iri şəkilləri (yaxud dərslikdəki şəkili) şagirdlərə nümayiş etdirərək ilk sualı qoyun. Çalışın ki, şəkillər dərsliyin 7-ci səhifəsindəki şəkllə uyğun olsun. (Bu zaman oyuncaqlardan və əşyalardan da istifadə edə bilərsiniz.)

- *Gəlin şəkillərdən əvvəlcə canlıları seçək və nə üçün onların canlı olduğunu deyək?*
- *At nə üçün canlıdır? (çünki o qaça bilir, yəni hərəkət edir);*
- *İnak nə üçün canlıdır? (çünki o yeyir, qidalanır, hərəkət edir);*

– *Toyuq nə üçün canlıdır? (çünki o yumurtlayır, çoxalır, qidalanır, hərəkət edir)*
 – *Sizcə, bu şəkildəkilərdən hansı canlı ola bilməz? Nə üçün? (çünki o yemir, hərəkət etmir, çoxalır və s.)*

III addım. Şagirdlərin fikirlərini öyrənin. Həyatda mövcud olan digər canlılardan nümunə çəkərək sadalamağı xahiş edin. Cavabları izahlı şəkildə əldə etməyə çalışın. Düzəlişlərinizi edin.

– *Deyin görək, canlılara aid etdiyimiz xüsusiyyətlər onların hamısına aiddirmi? (Bütün canlılar eyni xüsusiyyətlərə malikdir: yeyir, hərəkət edir, çoxalır və nəfəs alırlar.)*

– *İnsanlarda da bu xüsusiyyətlər varmı?*

IV addım. Tədqiqatın ikinci mərhələsində ortaya digər bir sual qoyun. Canlılar və cansızlar müxtəlifdirlər. Gəlin onları başqa xüsusiyyətlərinə görə də fərqləndirək. Yenə də dərsləyə müraciət edə bilərsiniz. Ölçü, forma, rəng fərqlərinə dair suallarla müraciət etmək olar. Şagirdlərin fikrini ikinci tapşırığa cəlb edin.

– *Siz heç ayı görmüsünüzmü? (Uşaqlar fikirlərini bildirəcəklər. Evdəki oyuncaq ayıların belə misal çəkə bilərlər.)*

– *Sizcə, şəkildəki bu iki ayının fərqi nədədir?*

– *Bəs bu iki çiçək bir-birindən nə ilə fərqlənir? Onlardan hansı canlı ola bilməz? (Siz bu çiçəkləri əyani şəkildə də nümayiş etdirə bilərsiniz.)*

V addım. Beləliklə, müzakirələrdən uşaqların bu qənaətə gəlmələrinə çalışın – təbiətdə varlıqlar iki cür olur: canlı və cansız. Və canlı varlıqlar nəfəs alır, qidalanır, çoxalırlar. Elə varlıqlar da var ki, onlar heç vaxt canlı ola bilməz.

VI addım. Dərsin sonunda refleksiya xarakterli sualla müraciət edin:

– *Gəlin indi gördüklərimiz canlı və cansız varlıqlara müqaisəli yanaşaq. Onlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

VII addım. Ev tapşırığı kimi şagirdlərə təbiətə bir daha nəzər yetirmələrini tapşırın. Gələn dərs üçün evdə “Təbiət fərqlidir!” adlı şəkil çəkib gətirsinlər. Tapşırığın əhəmiyyəti ondadır ki, bu zaman şagird mövcud olan varlıqlarla təxəyyülündə olan varlıqları ayırd etməli olacaq, bildiyi və öyrəndiyi canlı və cansız varlıqları fərqli şəkildə ifadə edəcəkdir.

VIII addım. Qiymətləndirmə – formativ qiymətləndirmə meyarlara əsasən bütün dərs boyu aparılır. Siz çevik qiymətləndirmə vasitələrindən və üsullarından istifadə etməlisiniz.

Cədvəldə səviyyələri qeyd edə bilərsiniz.

<i>Şagirdlərin adları/ meyarlar</i>	<i>Təbiətdə mövcud olan canlı və cansız varlıqları tanıyır.</i>	<i>Canlı və cansız varlıqları nümunədə göstərir.</i>	<i>Canlı və cansız varlıqları fərqləndirir və xüsusiyyətlərinə görə seçir.</i>
Əli			
Məhəmməd			
Günay			

2. YAŞAMAQ ÜÇÜN NƏ LAZIMDIR?

1.3.2.	<i>Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır.</i>		
T.N.	<i>Canlıların yaşamasına vacib olan amilləri sadalayır, sadə izahlar verir, nümunədə canlıların yaşamasına dair misallar çəkir.</i>		
İntq.	<i>Təs. inc. 1.1.3., 3.1.1.</i>		
	Cütlərlə və kollektivlə iş	Müzakirə, təsviretmə	Dərslik, şəkillər, rəngli karandaşlar, iş vərəqləri, qutu, su dolu qab, canlı güllər və dibçək

I addım. Motivasiya kimi şəklə müraciət edin.

- Gəlin şəkildəkiləri təsvir edək.
- Nə üçün bu çiçəklər eyni istiqamətə baxır?
- Onlar hara baxır?

Şagirdlərdən bu çiçəkləri, günəbaxanları tanıyıb-tanımadıqları haqqında da soruşmağı unutmayın. Çünki bu bitkilərin adı onlarda maraq oyadacaq.

- Sizcə, günəbaxanlar nə üçün məhz Günəşə baxır?
- Günəş onlara nə verir?

Bəs canlılara yaşamaq üçün daha nə lazımdır?

II addım. Sinfi cütlərə bölün. Onlara iş vərəqləri paylayın. 9-cu səhifədə verilmiş 1-ci tapşırıqə uyğun çalışmanı yerinə yetirsinlər. Canlılara yaşamaq üçün lazım olanları seçsinlər. Bildirin ki, onlar uyğun nümunələri rəngləməlidirlər.

Burada qız qırmızı, quş sarı, qoyun isə bənövşəyi rənglə ifadə olunur. Siz şəkillərin altındakı hər bir çərçivəni seçilən uyğun rənglərdə rəngləməlisiniz.

III addım. Mübadiləni və müzakirəni birgə təşkil edin. Cavabları dinləyin və düzəlişlər aparın, əlavə məlumatlar verməyi də unutmayın. Müzakirə üçün həmin tapşırıq iri formatda (proyektor və ya şəkil formasında) lövhədə nümayiş oluna bilər. Təxəyyülünüzə uyğun şəkildə müxtəlif resurslardan istifadə etməklə bu tapşırıqı lövhədə də göstərə bilərsiniz.

IV addım. Cütlərə yenidən tapşırıq verin. İş vərəqləri yenə də 9-cu səhifədəki növbəti tapşırıqə uyğun olmalıdır. Şagirdlər "Dibçəkdəki gülü yenidən canlandırmaq olarmı" sualına cavab axtarmalıdırlar. Bu zaman onlar iki dibçəyi müqayisə etməlidirlər.

- Nə üçün ikinci dibçək pəncərənin qarşısına qoyulub?
- Nə üçün həmin dibçəkdəki çiçək canlıdır, solmayıb?

– *Canlılara daha nə lazımdır?* (Siz yönləndirici suallardan istifadə etməklə həm də canlılara havanın lazım olduğu qənaətinə gəlməlisiniz.)

V addım. Cavabları əyani şəkildə göstərin və izah verməyi unutmayın. (Sinif otağınızda, çox guman ki, müxtəlif dibçəklər var.)

VI addım. Hər dəfə cavabları aldıqdan sonra lövhədə tələbatı şərtləndirən amili ümumiləşdirərək şəkil formasında verin. Məsələn, geyim, qida, hava, su, istilik.

VII addım. Ümumləşdirməni apararkən diqqəti tapşırıqların cavablarına və lövhədəki şəkillərə yönləndirin. Bildirin ki, hər bir canlının öz qida və yaşama ehtiyacları var ki, bu da su, qida və torpaqda öz əksini tapıb.

VIII addım. Ümumləşdirmədən əvvəl şagirdlərlə kiçik təcrübə aparın. Dərsləyin 9-cu səhifəsindəki "Gəlin aydınlaşdıraq" sərlovhəsində verilmiş təcrübəni həyata keçirməyi unutmayın.

Əvvəlcədən hazırladığınız çiçəkləri iki hissəyə bölün. Bir hissəsini su ilə doldurulmuş qaba qoyun, digər hissəsinin üstünü qutu ilə örtün və uşaqlara müraciət edin.

– Uşaqlar, biz bu çiçəklərə bir həftədən sonra yenidən baxacağıq.

IX addım. Qiymətləndirməni dərs boyu aparın.

Qruplar / meyarlar	Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır.	Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri seçir.	Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır və nümunədə göstərir.	Həyatdan nümunələr göstərməklə varlıqların xarakterik xüsusiyyətlərinə dair təsvir edir.
A cütü				
B cütü				
C cütü				

3. CANLILARIN YAŞADIĞI MÜHİT

1.3.1.	<i>Canlılar aləminə aid olan varlıqları (bitki, heyvan, insan) tanıyır;</i>		
1.3.2.	<i>Canlıların yaşamasını şərtləndirən amilləri sadalayır.</i>		
T.N.	<i>Canlıların (bitki, heyvan) yaşamasına vacib olan amilləri sadalayır, nümunədə canlıların yaşamasına, mühitinə dair misallar çəkir. Fərqli və eyni mühitdə yaşayan bitki və heyvanlara dair izahlar verir.</i>		
İntq.	<i>Azərbaycan d. 1.2.1., 2.1.1.; Təs. inc. 1.1.2.</i>		
	Kiçik qruplarla	Müzakirə, təsviretmə	Dərslik, iş vərəqləri

I addım. Siz bu dərsi əvvəlki dərslərin təcrübəsini araşdırmaqla başlayın. Suda qoyduğunuz çiçəklərlə qutunun altına qoyduğunuz çiçəkləri nümayiş etdirin.

– Uşaqlar nə üçün qutunun altındakı çiçəklər solmuşdur?

– Bəs nə üçün suda olan çiçəklər hələ də canlıdır. Bunu izah etməyə çalışaq.

Bu iki faktorun müqayisəsi sizin motivasiyanız olacaqdır.

Canlılar hansı yerlədə yaşayırlar?

II addım. Tədqiqatın aparılması üçün sinif təşkil olunur və qruplara bölünür. Qrup bölgüsü prosedurunu əvvəlcədən hazırlayın. Müxtəlif üsullardan istifadə edə bilərsiniz (saymaqla, rəngli kağızlarla, sorğu ilə və s. Çalışın ki, qrup bölgüsünə az vaxt sərf edəsiniz: 2-3 dəqiqə). Əvvəlcədən hazırladığınız adları şəkillə ifadə edin və qrup məsələlərinin üzərinə qoyun. Adlar verilən tapşırıq uyğun gələrsə, daha yaxşı olar.

III addım. Dərsliyin 10-cu səhifəsindəki şəklə yenə də müraciət edin.

Birinci tapşırıq: Ağacda yaşayan hansı canlıları görürsünüz?

LAYIH

İkinci tapşırıq: Suda yaşayan hansı canlıları görürsünüz?

Üçüncü tapşırıq: Nə ağacda, nə də suda yaşayan hansı heyvanları tanıdınız?

Hər dəfə sualınıza cavab aldıqdan sonra nə üçün bu canlıların bu cür yaşadıklarını da öyrənin. Şagirdlər bildiklərini deyəcəklər, siz isə, lazım gəldikdə, düzəliş edin və əlavə məlumatlar verin.

IV addım. Tədqiqatı daha da genişləndirmək üçün dərsliyin 11-ci səhifəsindəki tapşırığa müraciət edə bilərsiniz. Şagirdlər canlıların mövcud olduğu məkanı bir daha araşdıracaqlar. Cavabları xətlərlə uyğun şəkildə birləşdirəcəklər.

V addım. Mübadiləni apararkən bu suallara müraciət edə bilərsiniz.

- Canlı yaşamaq üçün niyə bu yerləri seçir?
- Sizcə, delfin nə üçün buzlaqlarla örtülmüş sularda yaşamır? O necə suda üzməyi sevir?
- Bəs ağacı dənizin qumlu sahillərində əkmək olarmı?

Hər dəfə cavabları alarkən şagirdlərdən izah da tələb edin.

VI addım. Müzakirələr zamanı şagirdlərin diqqətini eyni canlıların fərqli mühitdə yaşama məsələsinə yönəldin. Xüsusən də ev şəraitində saxlanılan bitki və heyvanların həyatı haqqında kiçik müzakirələr aparın.

- Sizcə, ev heyvanlarına ev mühitində yaşamaq rahatdır mı?
- Küçədə yaşayan heyvanların daha çox nəyə ehtiyacı ola bilər? Onlara necə kömək etmək mümkündür?

Beləliklə də, növbəti tapşırığa keçid almaq olar.

VII addım. Müqaisə edin.

- Məsələn, akvariumdakı balıqla dənizdəki balığı müqaisə edin.
- İndi isə zooparkda yaşayan şirlə vəhşi təbiətdə yaşayan şirin həyatını fərqləndirək.
- Nə üçün heyvanlara meşədə yaşamaq daha yaxşıdır? (diqqəti yenə də 10-cu səhifədəki şəklə yönləndirin).

VIII addım. Ev heyvanı saxlayan şagirdlərə bir daha müraciət edin. Canlıların vərdişləri, onlara qulluq haqqında şagirdlər izah versinlər.

IX addım. Ümumiləşdirmə apararkən şagirdlərin diqqətini ona yönəldin ki, canlılar müxtəlif olur və müxtəlif tələbatları olduğu üçün də onlara rahat olan yerlərdə yaşayır. Çünki canlılara qida, su və sığınacaq lazımdır.

X addım. Ümumiləşdirmə apardıqdan sonra kiçik məlumat verə bilərsiniz: "Elə canlılar var ki həm suda, həm də quruda yaşayır. Bu cür yaşayan daha hansı heyvanları sadalamaq olar. Gələn dərsə qədər bu haqda araşdırma aparın".

XI addım. Qiymətləndirmə meyarları standartlara və təlim nəticələrinə uyğun müəyyənləşdirilir.

Qrupların adı / meyarlar	Bitki və heyvanları seçir.	Bitki və heyvanların ehtiyaclarını sadalayır.	Bitki və heyvanların həyat tərzinə dair nümunələr göstərir.	Fərqli mühitdə yaşayan eyni canlıları müqaisə edir.
I qrup	😊			😊
II qrup		😊		
III qrup	😊		😊	

LAYIH

4. CANSIZ VARLIQLAR

1.1.1.	<i>Varlıq və hadisələri sadə şəkildə təsvir edir;</i>		
1.1.2.	<i>Varlıq və hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə fərqləndirir.</i>		
T.N.	<i>Təbiətdə mövcud olan cansız varlıqları tanıyır, onları xarakterik əlamətlərinə (dəmir, plastmas, şüşə, taxta, parça) görə fərqləndirir.</i>		
İntq.	<i>Təs. inc. 2.2.1, 2.2.5</i>		
	Kiçik qruplarla, kollektivlə	Müzakirə, izahetmə	Dərslik, şəkillər, iş vərəqləri, paylama materialı, quş yuvası

I addım. Motivasiya qismində şagirdlərə səhifə 12-də verilmiş şəkllə nəzər yetirməyi tapşırı. Onlar gördüklərini sadalayacaq, təsvir edəcəklər. Bu zaman siz cansız əşyaları sadalanmalarını xahiş edin.

– Gəlin, indi də bu cansız əşyaları fərqləndirək.

Cansız əşyalar bir-birindən daha hansı əlamətlərinə görə fərqlənir?

II addım. Sınıfı təşkil edin. Qruplara bölün. Tapşırıqlarınızı verin. Birinci tapşırıq bütün qruplar üçün eyni olacaq. 13-cü səhifədəki ilk tapşırığı iş vərəqləri formasında da verə bilərsiniz. Bu tapşırıq üçün qısa zaman müəyyənəldirin.

III addım. Qruplar işlərini payladıqdan sonra müzakirələrə keçin. Şagirdlərə seçdiklərini izah etməyi tapşırı. Canlılarla cansızları fərqləndirən əsas amillərin sadalanmasını xahiş edin.

IV addım. İkinci tapşırıq yenə də həmin şəkillər üzərində aparılacaq. Qruplara seçdikləri cansız əşyaların materialları barədə sual verin. Bunun üçün siz şagirdləri mütləq yönləndirməlisiniz. İki fərqli qab götrün, biri şüşədən olsun, digəri isə kartondan. Əvvəlcə qısa şəkildə siniflə bərabər onların materiallarını fərqləndirin. Şagirdlər tapşırıqdan əvvəl bilməlidirlər ki, əşyalar müxtəlif materiallardan hazırlanır.

V addım. Tapşırığa keçin.

- Kitablar nədən hazırlanır? (kağızdan)
- Xətkeş hansı materialdandır? (plastikdən, taxtadan)
- Samovar hansı materialdan hazırlanır?

VI addım. Müqayisə tapşırığına keçin. Lövhədə iri formatda "Gəlin müqaisə edək" rubrikasına aid olan tapşırığı proyektorla göstərə bilərsiniz. Qruplar üçün vaxt müəyyənəldirin, əvvəlcə qaşıqları, sonra isə qutuları fərqləndirsinlər. Bu zaman siz onlara kömək etməlisiniz.

– Uşaqlar, ərzaqlar qablaşdırılarkən qutular və qablar hansı materiallardan olur? (plastik, kağız, şüşə).

Siz nümunə olaraq onların özləri ilə məktəbə gətirdikləri müxtəlif əşyaların materiallarına diqqət etmələrini tapşırı bilərsiniz.

– Əşyalar ölçülərinə görə bir-birindən necə fərqlənirlər?

VII addım. Ümumiləşdirməyə keçməmişdən əvvəl "Maraqlıdır" rubrikasına müraciət edin. Burada kağızın hazırlanma prosesinə diqqət çəkin və bildirin ki, bütün cansız əşyalar təbiətdən götürülmüş materiallardan hazırlanır.

VIII addım. Ümumiləşdirmələr aparın. Beləliklə, şagirdlər bilməlidirlər ki, cansız əşyalar hansılardır? Ölçüsünə, rənginə, çəkisinə görə fərqlənən cismlər həm də müxtəlif materiallardan hazırlanır. Əşyalar, adətən, şüşə, plastik, metal, kağız materiallardan hazırlanır.

IX addım. Uşaqların evdə düşünməsi üçün sual müəyyənləşdirin: "İnsanlar nə üçün plastik, metal və kağız tullantıları toplayırlar?" Şagirdlərə özlərindən böyükrlə məsləhətləşməyi tövsiyə edin. Mülahizələrlə gələn dərs tanış olacağınızı bildirin.

X addım. Qiymətləndirmə aparın. Meyarlar cədvəli tərtib edin. Meyarlar holistik və analitik ola bilər. Bu sizin dərsi necə planlaşdırdığınızdan asılı olacaq. Düzgün vaxt bölgüsü bu dərs üçün başlıca şərtlərdən biridir. Meyarlar qismində "taniyir", "seçir", "fərqləndirir", "izah edir" kimi fəaliyyətlərə əsaslanı bilərsiniz.

<i>Şagirdlərin adları/ meyarlar</i>	<i>Canlı və cansız varlıqları tanıyır.</i>	<i>Canlı varlıqlara dair nümunələri seçir.</i>	<i>Canlı və cansız varlıqların sadə fərqlərini izah edir.</i>
I səviyyə	Canlı və cansız varlıqları tanımaqda çətinlik çəkir.	Canlı varlıqlara dair nümunələri seçməkdə çətinlik çəkir.	Canlı və cansız varlıqların sadə fərqlərini izah edir.
II səviyyə	Canlı və cansız varlıqları müəllimin köməyi ilə tanıyır.	Canlı varlıqlara dair nümunələri müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə seçir.	Canlı və cansız varlıqların sadə fərqlərini köməyin vasitəsilə izah edir.
III səviyyə	Canlı və cansız varlıqları tanıdığını müstəqil şəkildə nümayiş etdirir.	Canlı varlıqlara dair nümunələri müstəqil şəkildə seçir.	Canlı və cansız varlıqların sadə fərqlərini izah edir.
IV səviyyə	Canlı və cansız varlıqları tanıyır, onları sadalayır.	Canlı varlıqlara dair nümunələri seçir və izah edir.	Canlı və cansız varlıqların sadə fərqlərini izah edir, mülahizələr yürüdür.

5. TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ

1.1.2.	<i>Varlıqları və hadisələri xarakterik əlamətlərinə görə fərqləndirir.</i>		
T.N.	<i>Fəsilərin dəyişməsi zamanı havada, heyvanların həyatında, bitkilərin inkişafında baş verən dəyişiklikləri izah edir.</i>		
İntq.	<i>Azərbaycan dili 1.1.1, 1.1.2; Riy. 1.1.4; Təs. inc. 1.1.2, 2.2.5</i>		
	Qruplarla və kollektivlə	Müzakirə, şəkillərlə iş, təsvir etmə	Dərslik, şəkillər, iş vərəqləri, kiçik qlobus, fanar

I addım. Mövzu yenə də ətraf aləmlə, təbiətlə bağlıdır. Bu dərsi açıq havada keçmək daha yaxşı olardı. Bütün canlı aləm təbiətdədir. İlin əvvəli olduğu üçün hava, çox güman ki, kəskin soyuqla müşahidə olunmayacaq. Ona görə də uşaqları gəzintiyə aparın və ətraf aləmi diqqətlə müşahidə etmələrini xahiş edin. Bu zaman onlara tapşırıq ki, gördüklərini yadda saxlasınlar, tanımadıqlarını isə sizdən soruşaraq məlumat alsınlar. Havadakı dəyişikliklərə fikir versinlər.

Bu, motivasiyadır. Lakin dərsi sinifdə keçirmək fikriniz varsa, dərsliyə müraciət edin. Şagirdlər mövzunun ilk 4 şəklindəki dəyişiklikləri təsvir etsinlər.

II addım.

Fəsillər dəyişəndə həyatımız necə dəyişir?

Bu sizin tədqiqat sualınız olacaq.

III addım. Tədqiqat mərhələsinə başlamazdan öncə sinfi təşkil edin. Qruplarla iş aparın. Hər qrupa əvvəlcədən hazırladığınız fəslin şəkillərini verin. Bu sizin iş vərəqləriniz olacaq. Qrupları fəsil adları ilə adlandırma bilərsiniz. Birinci iş olaraq qrup üzvlərinin şəkillərə diqqətlə baxmasını və onlara ad qoymasını təmin edin. Sizin yönləndirməniz sayəsində qruplar şəkillərə fəsil adlarını verəcəklər. Müzakirə zamanı siz onlardan qərarlarının səbəbini soruşun.

– *Bu fəsildə nə baş verir? (İzah üçün başlıca sual bu cür olmalıdır.)*

IV addım. Qruplar fəsil dəyişkənliyi zamanı baş verən dəyişiklikləri izah etdikdən sonra diqqəti 15-ci səhifədəki ilk tapşırığa yönləndirin. Bütün sinfin görməsi üçün bu şəkli proyektorla nümayiş etdirə bilərsiniz. Qrupların işləməsinə vaxt ayırın.

V addım. Mübadilə zamanı qrup üzvlərinin nə üçün belə düşündüklərini soruşmağı unutmayın. Müzakirəyə cəlb edin.

VI addım. Qrupların diqqətini 15-ci səhifədəki ikinci tapşırığa yönləndirin. Qısa zaman verin ki, şagirdlər düşünsünlər. Cavabları aldıqdan sonra onlara bildirin ki, həmin tapşırıqda sizə xüsusi işarələr verilib. Uşaqlar işarələri desinlər. Siz isə təsdiq edin (Bu çərçivənin içində payız simvolları verilmişdir: qurumuş yarpaq, meyvə).

VII addım. Ümumiləşdirmə aparmazdan əvvəl dərslikdəki araşdırmanı əyani şəkildə nümayiş etdirə bilərsiniz. Fənin işığını qlobusa yönləndirin. Bu zaman çalışın ki, qlobusa kənar işıq düşməsin.

– *Sizcə, Günəşin işıq saldığı hissədə gündüz olacaq, yoxsa gecə, isti ola bilər, yoxsa soyuq? Şagirdlərin izahlarını dəyərləndirin.*

Eyni zamanda bildirin ki, Günəş şüaları Aya da düşür. Bu zaman fərqli hadisə baş verir. Biz Ayı görürük. Ayın isə öz işığı yoxdur.

VIII addım. Beləliklə, şagirdlərlə bərabər qərara gəlin ki, təbiət daim dəyişir. Başlıca dəyişiklik fəsillərlə bağlıdır. Hər bir fəslin öz dəyişikliyi var. Havada müşahidə etdiyimiz külək, qar, yağış, isti və s. fəsillərin dəyişkənliyi ilə bağlıdır. Havalar isindikcə təbiət oyanır və rəngarəng olur, soyuduqda isə solur.

IX addım. Qiymətləndirmə bütün dərs boyu aparılacaqdır. Şagirdlərin fəallığına xüsusi diqqət yetirin. Tez-tez “afərin”, “əla”, “düz firikləşirsən” kimi sözlü qiymətləndirmə üsulundan istifadə edin. Eyni zamanda təlim nəticələrinə uyğun olaraq meyarlar cədvəlinin üzərində qiymətləndirmə aparın. Bu cür qiymətləndirmə üsulunu digər təlim nəticələrinə də uyğunlaşdırma bilərsiniz.

Şagirdlərin adları / meyarlar	Fəsillərin dəyişməsi zamanı baş verən dəyişiklikləri müəyyən edir.	Fəsillərin dəyişməsinin səbəbini izah edir və nümunələr göstərir.	Təbiətdə baş verən dəyişiklikləri düzgün təsvir edir.
IV səviyyə	Fəsillərin dəyişməsi zamanı baş verən dəyişiklikləri müstəqil şəkildə müəyyən edir.	Fəsillərin dəyişməsinin səbəbini izah edir və müstəqil şəkildə nümunələr göstərir.	Təbiətdə baş verən dəyişiklikləri düzgün təsvir edir.

III səviyyə	Fəsilərin dəyişməsi zamanı baş verən dəyişiklikləri əsasən müəyyənləşdirir.	Fəsilərin dəyişməsinin səbəbini izah edir və nümunələr göstər-məkdə çətinlik çəkir.	Təbiətdə baş verən də-yişiklikləri əsasən düz-gün təsvir edir.
II səviyyə	Fəsilərin dəyişməsi zamanı baş verən dəyişiklikləri müəllimin köməyi vasitəsilə müəyyən edir.	Fəsilərin dəyişməsinin səbəbini izah edir və müstəqil şəkildə nümunələr göstərmir.	Təbiətdə baş verən də-yişiklikləri müəllimin köməyi vasitəsilə düz-gün təsvir edir.
I səviyyə	Fəsilərin dəyişməsi zamanı baş verən dəyişiklikləri müəyyən etməkdə çətinlik çəkir.	Fəsilərin dəyişməsinin səbəbini izah et-məkdə çətinlik çəkir, müstəqil şəkildə nü-munələr göstərmir.	Təbiətdə baş verən dəyişiklikləri düzgün təsvir edə bilmir.

6. YER KÜRƏSİ EVİMİZDİR

1.2.1.	Coğrafi obyektləri (dağ, təpə, dərə, düzənlik, çay, göl) əlamətlərinə görə fərqləndirir;		
1.2.2.	Yaşadığı ərazinin sadə coğrafi təsvirini verir.		
T.N.	<i>Dağı, təpəni, dərəni, düzənliyi, çayı, gölü seçir, əlamətlərinə görə fərqləndirir və yaşadığı ərazini coğrafi baxımdan təsvir edir.</i>		
İntq.	Azərbaycan dili 1.2.1, 1.1.2; Təş. inc. 2.2.5		
	Cütlərlə, kollektivlə, fərdi	Təsviretmə, müəyyənləşdirmə	Dərslik, şəkillər, iş vərəqləri, qlobus

I addım. Əvvəlcə şagirdlər 16-cı səhifədəki şəkli təsvir etsinlər. Uşaqlara şəklə ad vermələrini söyləyin. Bu zaman müxtəlif mülahizələr eşidəcəksiniz. Siz isə "təbiət" sözünün üzərində dayanın. Şagirlərə müraciət edin. Onlar təbiətdə gördükləri fərqliliklər haqqında suallar qoysunlar.

– Uşaqlar, gəlin gördüklərimizə dair suallar qoyaq. Birini mən deyim. Göy rəngdə verilmiş hissə nəyi bildirir? Digərlərini siz verin.

Şagirdlər təxminən belə suallarla müraciət edə bilərlər:

- Nə üçün dağların bir qismi bozdur, üstü ağdır, digər bir qismi yaşıl?
- Nə üçün dağlarda ağac bitmir?
- Şəkildə verilmiş bu ağ topalar nədir?
- Dağların başı nə üçün ağdır?

Uşaqlar sual verdikcə siz həmin obyektlərin şəkillərini ayrı-ayrılıqda lövhədən asın.

Təbiətdə daha hansı fərqliliklər var?

Bu sizin tədqiqat sualınız olacaq.

LAYIH

II addım. Tədqiqata keçməmişdən əvvəl lövhədə asılmış şəkillər sizin üçün açar rolunu oynayacaqdır. Şagirdlərin verdikləri suallara bir daha qayıdın və onları təsvirdə göstərməklə cavablandırın. Məsələn:

- *Bu ağ topalar buludlardır.*
- *Bu yaşıl dağlar, əslində, dağ deyil, təpələdir. Təpələr dağlar qədər hündür olmur.*
- *Bu göy rənglə verilmiş çaylar və göllərdir, yəni su hövzələri və s.*

III addım. Tədqiqat cütlərlə olacaq. Əvvəlcə 17-ci səhifədəki birinci tapşırığın birinci hissə-sini verin və müzakirə aparın.

- *Bəs digər obyektlər necə adlanır?*
 - *Məsələn, ağacların sıx olduğu ərazi necə adlandırılır? (meşə)*
 - *Deyə bilərsinizmi, bu şəkildəki təpədir, ya dağ? (təpə)*
- Cütlər düzgün variantları seçəcəklər. Sonra isə tapşırığın ikinci hissəsinə müraciət edin.
- *Necə bilirsiniz, bu su hövzələrindən hansının suyu içməli ola bilməz? (dəniz)*

IV addım. Həmin səhifədəki 2-ci tapşırığa keçin. Şagirdlər yaşadıkları ərazidəki obyektləri fərdi şəkildə təsvir etsinlər. Siz öz suallarınızla onlara kömək edə bilərsiniz.

V addım. 3-cü tapşırığa keçə bilərsiniz. Cütlər yenə də iş vərəqlərində suala cavab verməlidirlər. Birinci tapşırıqda olduğu kimi, cavabı izahlı şəkildə istəyin. Bu zaman siz lövhədə venn diaqramı da çəkə bilərsiniz. Şagirdlərin cavablarını şəkillərlə həmin diaqramda əks etdirərək ümumiləşdirmə apara bilərsiniz.

– *Nə üçün bu şəkildə təsvir olunan səhradır. (Səhrada suya ehtiyac var. Orada bitkilər quruyur, canlı aləm azalır.)*

VI addım. Ümumiləşdirmə aparmazdan əvvəl şagirdlərin diqqətini “maraqlıdır” rubrikasına diqqət yönəldirin. Dünyanın ən böyük su hövzəsi okean adlanır. Lakin qlobus üzərində həmin hövzələri əyani şəkildə nümayiş etdirin. Okeanların adlarını çəkmək gərək deyil.

– *Öyrəndiklərinizdən nəticə çıxarın. Sizcə, qlobusdakı bu yaşıl yerlərdə nə ola bilər? (meşələr)*

VII addım. Şagirdlərə bir həftə ərzində yaşadıkları yerin şəkilli təsvirini işləməyi tapşırın. Diqqətlərinə çatdırın ki, bu şəkildə meşə, çay, göl, dağ, dərə kimi obyektləri nəzərdən qaçırmə-sınlar.

VIII addım. Qiymətləndirməni meyarlara əsasən müəyyənləşdirin. Bütün dərs boyunca şagirdlərin fəallığını dəyərləndirin.

<i>Qrupların adları/me-yarlar</i>	<i>Ətraf mühit anlayışını izah edir.</i>	<i>Təmiz və çirklə təbii mühit anlayışını fərqləndirir.</i>	<i>Sağlamlıq haqqında izahlarını verir.</i>	<i>Ətraf mühitin təmizliyinə dair misallar çəkir.</i>
I səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair izahlarını verir, təmizlik haqqında sadə izahlar verməkdə çətinlik çəkir.	Təmiz və çirklə anlayışlarını fərqləndirir, təmizliyin vacibliyini təsvir vasitəsilə izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahlar verməkdə çətinlik çəkir.	Havanın, suyun, təbiətin, evin və sinfin təmizliyinə dair nümunədə misallar göstərməkdə çətinlik çəkir.

II səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair izahlarını verir, təmizlik haqqında sadə izahları kömək vasitəsilə verir.	Təmiz və çirkli anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini müəllimin köməyi ilə izah edir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahları kömək vasitəsilə verir.	Havanın, suyun, təbiətin, evin və sinfin təmizliyinə dair müəllimin köməyi ilə nümunədə misallar göstərir.
III səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair izahlarını verir, təmizlik haqqında sadə izahlar verir.	Təmiz və çirkli anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini sadə formada izah edir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahlar verir.	Havanın, suyun, təbiətin, evin və sinfin təmizliyinə dair nümunədə sadə misallar göstərir.
IV səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair izahlarını verir, təmizlik haqqında sadə izahları müstəqil şəkildə verir.	Təmiz və çirkli anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini müstəqil şəkildə izah edir.	Sağlamlıq haqqında müstəqil şəkildə izahlar verir, nümunələr göstərir.	Havanın, suyun, təbiətin, evin və sinfin təmizliyinə dair nümunədə müstəqil şəkildə misallar göstərir.

7. TƏMİZ ƏTRAF MÜHİT

1.4.1.	Ətraf mühitin (evin, sinfin, həyatın, havanın, suyun) təmiz saxlanılmasının vacibliyini sadə şəkildə izah edir.		
T.N.	Ətraf mühit anlayışını başa düşür. Təmizlik haqqında təsvir vasitəsilə sadə izahlar verir, təmiz və çirkli anlayışlarını fərqləndirir, təmizliyin vacibliyini dərk edir. Sağlamlıq haqqında sadə izahlar verir, ətraf mühitin təmizliyinə dair nümunədə misallar təsvir edir.		
İntq.	Ana dili 1.2.1; Texnologiya 1.1.2		
	Kiçik qruplarla iş	Təsviretmə, müzakirə	Şəkillər, plastik qutular, müxtəlif bəzək əşyaları, rəngli kağızlar, yapışqan

I addım. Əvvəlcə sinfə müraciət edin: "Biz nə vaxt özümüzü rahat hiss edirik?" İkinci sualı isə ətraf mühitlə bağlayın: "Ətraf mühit dedikdə nə başa düşürsünüz?" Şagirdlərin cavablarını dinlədikdən sonra diqqətləri səhifə 14-dəki iki fərqli şəkllə yönləndirin və onlara sualla müraciət edin:

– Sən yaşamaq üçün hansı otağı seçərdin?

Bu şəkilləri proyektor vasitəsilə də nümayiş etdirə bilərsiniz. Şagirdlər izahları ilə bərabər öz mülahizələrini bildirəcəklər. Sonra "ətraf mühit" ifadəsi barədə kiçik məlumat verin.

– Bu iki şəkildən hansında çirkənlənmiş mühit təsvir olunub?

– Təmiz ətraf mühit dedikdə nə başa düşürsünüz? (Təmiz ətraf mühit həm də təmizlikdir. Şagirdlərin diqqətini dünyada yayılan viruslara da yönləndirə bilərsiniz)

Bizi əhatə edən ətraf mühiti necə təmiz saxlayaq?

II addım. Sinfi 5 qrupa bölün. Hər qrupa eyni tapşırığı verin. Əvvəlcə şagirdlər 15-ci səhifədəki birinci tapşırıq vasitəsilə düzgün olmayan hərəkəti seçəcəklər.

III addım. Seçimdən sonra mübadiləni və müzakirəni təşkil edin. Ardınca dərhal şəkildəki uşaqların nə etməli olduqları haqqında izah verilməsini xahiş edin. Bu tapşırığı bütün siniflə birlikdə yerinə yetirin.

IV addım. Əvvəlcədən hazırladığınız plastik qabları qruplara verin və onları bəzəməyi xahiş edin. İşin yerinə yetirilməsi üçün vaxt müəyyənləşdirin. Bundan sonra "Həmin əşyanı necə istifadə etmək olar" sualı ilə qrupa müraciət edin.

V addım. Sinifdə təmiz mühit yaratmaq üçün aktiv hərəkətə keçin. Şagirdlərə partanın üstünü və altını təmiz saxlamaları üçün tapşırıq verin. Dərs çərçivəsində şagirdlərə vaxt ayırın.

VI addım. Ümumiləşmə zamanı şagirdlər qənaətə gəlməlidirlər ki, bütün canlılar təbiətdə yaşadıkları üçün onlar təbiətin bir parçasıdır. Onu qorumaq lazımdır, çünki təmiz ətraf mühit elə sağlamlığı qorumaq deməkdir.

VII addım. Qiymətləndirmə

Şagirdlərin adları / meyarlar				
I səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair sadə izahlar verməkdə çətinlik çəkir.	Təmiz və çirkləndirici anlayışlarını fərqləndirir, təmizliyin vacibliyini təsvir vasitəsilə izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahlar verməkdə çətinlik çəkir.	Ətraf mühitin təmizliyinə dair nümunədə misallar göstərməkdə çətinlik çəkir.
II səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair izahları müəllimin köməyi ilə verir.	Təmiz və çirkləndirici anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini müəllimin köməyi ilə izah edir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahları müəllimin köməyi ilə verir.	Ətraf mühitin təmizliyinə dair müəllimin köməyi ilə nümunədə misallar göstərir.
III səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair sadə izahlar verir.	Təmiz və çirkləndirici anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini sadə formada izah edir.	Sağlamlıq haqqında sadə izahlar verir.	Ətraf mühitin təmizliyinə dair nümunədə sadə misallar göstərir.
IV səviyyə	Ətraf mühit anlayışına dair sadə izahları müstəqil şəkildə verir.	Təmiz və çirkləndirici anlayışlarını fərqləndirir, təsvir vasitəsilə təmizliyin vacibliyini müstəqil şəkildə izah edir.	Sağlamlıq haqqında müstəqil şəkildə izahlar verir və nümunələr göstərir.	Ətraf mühitin təmizliyinə dair nümunədə müstəqil şəkildə misallar göstərir.

LAYİHƏ İŞİ "QUŞ YUVASI"

Bu layihə işi aşağıdakı standartların hədəflərinə xidmət edir: 1.1.2, 1.2.2, 1.3.1, 1.3.2, 1.4.1

İş forması: *Qruplarla*

Resurslar: *plastik qablar, karton və ya taxta qutular, yapışqan, kəndir, saman, buğda və s.*

I addım. Motivasiya qismində cizgi filminə müraciət edə bilərsiniz. Bu haqda çoxlu sayda filmlər var. Müvafiq mövzuda cizgi filmi nümayiş etdirmək olar. Texniki imkanlar olmadığı halda yuxasını itirmiş heyvan mövzusunda bir nağıl, hekayə axtarıb tapmaq mümkündür.

II addım. Baxışdan sonra əvvəlki dərslərə müraciət edin. Şagirdlərin varlıqlar, ətraf aləm, təbiət, canlılar haqqında öyrəndiklərini bir daha yönləndirici suallar əsasında xatırladın.

Məsələn,

– *Bizi əhatə edən ətraf aləm necə adlanır?*

– *Təbiətdə hansı varlıqları tanıyırsınız?*

– *Canlı varlıqlara dair nümunələr sadalayın.*

– *Canlı aləmin xeyri nədədir?*

– *Canlı varlıqların yaşaması üçün nə lazımdır? Məsələn, heyvanların, xüsusən də quşların yaşaması üçün nə lazımdır?*

– *Nə üçün quşlar şəhərlərdə çətinliklə yaşayır? Onlara mane olan nədir?*

Beləliklə, siz tədqiqat sualına yol alırsınız:

Quşların yaşamasına necə kömək edə bilərik? Gəlin onların yaşamasına kömək edək.

III addım quş yuvasının hazırlanması olacaq. Bu sizin tədqiqat mərhələnizə daxildir. Bunun üçün sinfi qruplara bölürsünüz. Hər bir qrup ayrıca quş yuvası hazırlayacaq. Resursları əvvəlcədən hazırlayın. Birinci sinif olduğu üçün onların kəsici və dəşici alətlərlə təması az yol verin. Bu cür işləri daha çox özünüz görün. Quş yuvasının hazırlanması üçün resursların seçilməsində sizin təxəyyülünüz kömək etməlidir. Məsələn, müxtəlif qalın karton, plastik, taxta qablardan istifadə edə bilərsiniz. Özünüzlə əvvəlcədən bir qədər saman, dən gətirin. Sonda hər bir yuvanın içinə dən tökəcəksiniz. Etdiyiniz köməyin hər dəfə suallarla müşayiət olunmasına cəhd göstərin. Edilən hər bir işin səbəbini şagirdlərdən soruşun və cavabları dəyərləndirin. Şagirdlər yapışdırma, ip bağlama fəaliyyətlərini edəcəklər. Əməkdaşlığa xüsusi diqqət yetirin. İşin səbirlə yerinə yetirilməsinə çalışın. Siz dərsin sonuna 15–20 dəqiqə vaxt ayırmalısınız. Bu, quş yuvalarının asılmasına sərf olunan vaxtdır. Buna görə də quş yuvasının hazırlanmasına da müvafiq qaydada vaxt ayırmağı unutmayın. Yuvalarınız birinci sinif səviyyəsinə uyğun sadə formada olmalıdır.

LAYİH



IV addım. Yuvalar hazırlandıqdan sonra onları sinfə nümayiş etdirin. Sınıf məktəb həyətinə çıxmağa hazırlaşdırın. Sınıfın idarə olunmasına xüsusi diqqət yetirin. Çünki dərs vaxtı bitməyib, digər siniflər hələ sinif otaqlarındadır, mane olmamaq üçün cərgə prinsipinə diqqət yetirin. Bundan sonra şagirdlərlə bərabər uyğun ağaclar seçin və quş yuvasının asılması işini öz üzərinizə götürün. Quş yuvalarını asarkən hansı məqamların nəzərdə saxlanılmalı olduğunu şagirdərdən soruşun, onların mühakimələrini dəyərləndirin.

V addım. Quş yuvalarını asdıqdan sonra sinfə qayıdın və şagirdlərin qiymətlərini məktəbli kitabçalarına qeyd edin. Qiymətləndirməni "sadalayır", "fərqləndirir", "əməl edir", "fəaldır", "izah edir", "mühakimə yürüdür" kimi fəaliyyətlər əsasında apara bilərsiniz.

İKİNCİ TƏDRİS VAHİDİ

1. MƏNİM AİLƏM

2.1.1, 2.1.3	"Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışları barədə təsəvvürlərini bildirir. Ailədə və kollektivdə üzərinə düşən vəzifələri sadalayır.		
T.N.	<i>"Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışlarını sadə şəkildə izah edir, onları sadə formada fərqlərini göstərir, nümunələri seçir, ailədə üzərinə düşən vəzifələri sadalayır.</i>		
İntq.	Texn. 1.2.2, 1.3.2; Təs. inc. 1.1.2 və ya 2.2.5		
	Fərdi, kollektivlə iş	Təsviretmə, izahetmə	Albom vərəqləri, karandaşlar və rəngli vərəqlər

I addım. Motivasiya qurmaq üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edə bilərsiniz. Texniki imkanlarınız varsa, proyektor vasitəsilə ailəyə dair cizgi filmləri nümayiş etdirmək olar.

Əgər əlinizdə bu cür imkanlar yoxdursa, əyləncəli motivasiya üsullarından istifadə edə bilərsiniz. Şagirdlərə Robinzon Kruzo haqqında kiçik bir hekayə danışmaq olar. Bu zaman sualla müraciət edin:

- Əgər siz də kimsəsiz bir yerə düşsəydiniz, ilk növbədə, kimin üçün darıxdınız?
- Siz ən çox kimə ehtiyac duyardınız? Nə üçün?

Şagirdlər əlbəttə ki, öz valideynlərindən və ya ən yaxın qohumlarından birinin adını çəkəcəklər. Bu zaman onlara olan ehtiyaclarının səbəblərini də öyrənməyi unutmayın.

II addım. Şagirlərin diqqətini mövzunun ilk səhifəsindəki şəklə yönləndirin və bu insanların nə üçün ailə adlandırılması səbəblərini soruşun. Şəklin altındakı suallardan istifadə edin.

- Ailə kimlərdən təşkil olunur?
- Ailə üzvlərini bir-birinə bağlayan nədir? Biz ailə üzvlərini həm də necə adlandırırıq? (Yönləndirici suallardan istifadə etməklə "qohum" sözünü almalısınız).

Tədqiqat sualı:

İnsana ailə nə üçün lazımdır? Ailə sizin üçün nə deməkdir?

III addım. Şagirdlərin diqqətini dərsliyin 22-ci səhifəsindəki ilk tapşırığa yönləndirin. Siniflə müzakirəyə başlayın.

- Şəkildə nə təsviri olunub?
- Uşaqların davranışı sizi qane edirmi?
- Siz onlara hansı tövsiyələri edərdiniz?
- Demək, ailə üzvləri bir-biri ilə necə davranmalıdırlar? (siz şagirdlərdən "qayğısına qalmalı", "hörmətlə yanaşmalı" kəlmələrini eşitməlisiniz. Bunun üçün yönləndirici suallara müraciət edin.)

IV addım. Müzakirədən sonra 22-ci səhifədə verilmiş "gəlin araşdıraq" rubrikasına keçid alın. Şagirdlərlə bu tapşırığın birinci mərhələsini sinifdə etməyə çalışın. Əvvəlcə rəngli kağızlardan və ya karandaşlardan istifadə etməklə iri gövdəli ağac çəkməyi tapşırın. Sonra isə bu ağacı "ailə ağacı" adlandırın və sinifə müraciət edin.

- Uşaqlar, gəlin ailə üzvlərimizi qruplaşdıraraq.
- Gəlin əvvəlcə valideynlərimiz haqqında danışaq. (Mövzunu öz həyat təcrübənizlə başlaya bilərsiniz.)

– İndi deyin görək valideynlərinizin valideynləri necə adlanır? Ailənin ən böyük üzvləri kimlərdir? (bu sualın cavablandırılması zamanı uşaqlar müxtəlif cavablar verəcəklər. Ola bilər ki, kiminsə babası və ya nənəsi olmasın, hətta valideynlərindən biri də olmaya bilər. Lakin siz onlara bildirin ki, həyatda olmasa belə bu insanlar sizin ən yaxın ailə üzvlərinizdir.)

- Hər kəsin neçə babsı və neçə nənəsi ola bilər? (cavablar yenə də müxtəlif olacaq?)
- İndi isə hər kəs müəyyənləşdirsin ki, onun neçə bacısı və neçə qardaşı var.
- İndi isə ailə üzvlərimizin sayını müəyyənləşdirək və ağacımızda bu qədər meyvə çəkək. Lakin onları rəngləməyə. Siz evdə bu meyvələrin yerinə öz ailə üzvlərinizin şəkillərini yapışdıracaqsınız.
- Ağacınızda yer verdiyiniz üzvlər ayrı-ayrılıqda "fərd", hamısı birlikdə isə "ailə" adlanır.

V addım. Ümumləşdirmə aparmazdan əvvəl şagirdlərə sualla müraciət edin?

- Ailə albomu nədir?
- Siz bu alboma baxanda özünüzü necə hiss edirsiniz?

VI addım. Müzakirələri tammalayın və ümumləşdirmə aparın. Şagirdlər bilməlidirlər ki, ailə hər kəsin yaxın qohumlarının birliyidir. Ailədə hamı bir-birinə dərsi qayğı ilə yanaşır, bir-birinə hörmət edir.

VII addım. Sonda şagirdlərə məlumat verə bilərsiniz ki, elə uşaqlar var, onlar ailə qayğısından məhrumdurlar. Dövlət bu qayğını öz üzərinə götürür və həmin uşaqlara hər cür kömək edir.

VIII addım. Qiymətləndirməni fərdi şəkildə dərs boyunca etdiyiniz üçün ona ayrıca mərhələ kimi vaxt sərf etməyin. Qiymətləndirmə zamanı aşağıdakı fəaliyyətlər diqqətinizdə olmalıdır: təsvir etmə, müəyyənləşdirmə, izah etmə, fərqləndirmə, nümunədə göstərmə.

Şagirdlər hələ oxuya bilmədikləri üçün meyarlar cədvəlini özünüz üçün yarada bilərsiniz.

Düşünürük ki, əvvəlki dərslərdəki nümunələrə əsasən meyarların tərtib olunması sizə artıq çətin olmayacaq.

2. KOLLEKTİV DƏ AİLƏDİR

2.1.1, 2.1.2	"Fərd", "ailə" və "kollektiv" anlayışları barədə təsəvvürlərini bildirir. Birgə fəaliyyətin faydasını nümunələr əsasında izah edir.		
T.N.	Kollektiv" anlayışını sadə şəkildə izah edir, "Birgə fəaliyyət", "birgə yaşayış" anlayışlarını izah edir, nümunələr göstərir, birliyin faydasını sadə şəkildə izah edir.		
İntq.	Təs. inc. 1.1.2, Musiqi 2.2.1, 2.1.3, Azərb. dili 1.1.2		
	kollektiv və cütlərlə	Venn diaqramı, rəqs, müzakirə	"Yallı" musiqisi, dərslik və iş vərəqləri

I addım. Şagirdlərin diqqətini dərslikdəki şəkllə yönləndirin və ona diqqətlə baxmağı xahiş edin. Ucadan düşün strategiyasına müraciət etməklə şəkildə gördüklərini söyləməyi istəyin. Sonra sinfə müraciət edin:

- Uşaqlar, gəlin bu iki şəkildəki təsvirləri müqayisə edək, oxşar tərəflərini tapaq.
- Hər iki şəkildə uşaqlar və böyüklər var.
- Hər iki şəkildə adamların sayı çoxdur.

- Hər iki şəkildə adamlar işləyir, nə isə iş görürlər.
- Lakin şəkillərin birində ailə, digərində isə sinif təsvir olunub.
- Şəkillərin birində təbiətdə iş görürlər, digərində sinifdə.

Beləliklə, siz Venn diaqramı qura bilərsiniz. Cavablarınızı şəkillərlə və ya lakonik şəkildə Venn diaqramında qeyd edə bilərsiniz.

Diaqramınızı tamamladıqdan sonra uşaqlara bildirin ki, insanların birgə fəaliyyətinə kollektiv deyilir. Ailə də bir kollektivdir. Amma gəlin görək:

Kollektiv nədir? Həqiqətənmi güc birlikdədir?

II addım. Şagirdlərin diqqətini 25-ci səhifədəki ilk tapşırığa yönləndirin. Suallarla müraciət edin?

- Şəklə baxın və qarışıqların nə etdiyini deyin?
- Siz heç qarışqa görmüsünüzmü?
- Qarışıqlar necə yaşayırlar? (Şagirdlər qarışqa ailəsi haqqında bildiklərini izah etsinlər, siz isə düzəliş və əlavələrinizi edin, qarışıqların həyatı haqqında kiçik video və ya şəkil də göstərə bilərsiniz)
- Adətən, onlar nə edirlər? (Yönləndirici suallardan istifadə etməklə şagirdlərdən “ərzaq daşıyırlar” ifadəsini almalısınız.)
- Onlar nə üçün daim ərzaq daşıyırlar? Bu onların nəyinə lazımdır?
- Heç görmüsünüzmü ki, onlar özlərindən böyük ərzağı necə daşıyırlar? (Uşaqlardan “bunu birgə edirlər” kəlməsini almalısınız.)
- Bəs şəkildəki bütün qarışıqlar işləyirmi?
- İşləməyən qarışıqlar nə edirlər?
- Onlar düzmü edirlər? Siz onlara nə məsləhət verərdiniz?

III addım. Cütlərə iş vərəqləri qismində 25-ci səhifədəki tapşırıqı həll etməyi tapşırın və şəkildəki kollektivləri seçin.

Şagirdlərə vaxt verin. Tapşırıqın mübadiləsini təşkil edin.

- Siz nə üçün belə hesab edirsiniz?

Bundan sonra növbəti tapşırıqı kollektivə verin.

- İndi isə gəlin həmin kollektivlərə ad qoyaq.

IV addım. Şagirdlərə psixomotor fəaliyyəti özündə əks etdirən kiçik bir iş verin:

- Gəlin indi ətrafımıza nəzər salaq və otağımızda geniş bir məkan yaradaq. Stullarınızı partanın altına tərəf çəkin, uşaqlara yardım edin. Bu zaman sualla müraciət edin:
- Bu işi tək bir nəfər görsəydi tez olardı, yoxsa siz birlikdə daha tez edərdiniz? (Şagirdlər birgə işin daha səmərəli olduğunu bildirəcəklər.)
- Demək bizim birgə işimiz necə adlanır? (Şagirdlər “kollektiv iş” ifadəsini deməlidirlər.)
- Beləliklə, biz sinfimizi “kollektiv” adlandırma bilərikmi?

V addım. Yenə də ümumi sualla müraciət edin.

- Uşaqlar, siz daha hansı kollektivləri misal çəkə bilərsiniz? (Uşaqlar müxtəlif kollektivləri misal çəkəlidirlər. Siz “rəqs kollektivi” anlayışının üzərində dayanın.)
- Biz sinfimizi həm də rəqs kollektivinə çevirə bilərikmi?
- Gəlin yoxlayaq.

Bu zaman “Yallı” rəqsini səsləndirin və şagirdlərlə bərabər rəqs etməyə başlayın. Başlamazdan öncə həmin rəqsin xüsusiyyətlərini onlara öyrədin və məlumatlandırın ki, bu, qədim rəqs xalqımızın birlik rəmzidir.

VI addım. Rəqs bitdikdən sonra ümumləşdirmə aparın. Bildirin ki, ailə kimi insanlar da birgə fəaliyyətdə, kollektivdə birləşirlər. Güc birlikdədir!

VII addım. Qiymətləndirməni bütün dərs boyu aparın. Meyarlar cədvəlindəki qeydlərinizi yaradıcı tətbiqetməyə qədər bitirin və elan edin. "izah edir", "göstərir", "nümunədə göstərir" kimi fəaliyyət komponentlərinin üzərində dayanın.

Dərs boyu, "əhsən", "əla", "yaxşı dedin", "maraqlıdır", "çox gözəl", "bir az həvəsli ol" kimi sözlərdən istifadə etməyi unutmayın.

3. GÜN REJİMİ

2.2.1	<i>Gün rejimi haqqında təsəvvürlərini sadə şəkildə ifadə edir.</i>		
T.N.	<i>"Gün rejimi" anlayışını dərk edir, günün vaxtlarını fəaliyyət baxımdan fərqləndirir, izah edir, mühakimələr yürüdür, gün ərzində gördüyü işləri sadalayır.</i>		
İntq.	Azərbaycan dili 1.2.4, 1.2.1; Texnologiya 1.2.4, 4.1.2		
	Qruplarla iş	Müzakirə	Gün rejiminə dair şəkillər, saat şəkli çəkilmiş vərəq, fanar

I addım.

- Uşaqlar vaxt nədir?
- Vaxt bizə nə üçün lazımdır?
- Biz vaxtı necə bölürük?

II addım. Gəlin şəkillərə baxaq və gün ərazində vaxtımızı düzgün bölməyi öyrənək.

- Uşaqlar, səhər yuxudan nə zaman dururuq?
- Səhər idamanına nə qədər vaxt sərf edirik?
- Gəlin şəkillərdəki ardıcılığı düzgün bölək.
- Vaxtın düzgün bölüşdürülməsi "Gün rejimi" adlanır.

Gün rejimi nə üçün belə vacibdir?

III addım. Tədqiqatı qruplarla aparın. Qrupların bölünmə üsulunu əvvəlcədən planlaşdırın ki, az vaxt sərf etmiş olasınız. Şagirdlər yenə də 26-cı səhifədəki şəkillərə müraciət edəcəklər.

- Uşaqlar, gəlin şəkillərə bir daha nəzər yetirək və hər qrup öz gün rejimini qurmağa çalışsın. Hər bir şəklın qarşısına düzgün hesab etdiyimiz zamanı yazın.

IV addım. Məlumatın mübadiləsini müzakirəli şəkildə təşkil edin.

- Bəlkə, diş fırçalamaq üçün 10 dəqiqə çoxdur?
- Sən özün saat neçədə yatırsan?
- Yemək yeməyə, adətən, nə qədər vaxt sərf olunur? və s.

V addım. İndi isə qruplara 27-ci səhifədə verilmiş birinci tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırıq.

VI addım. Müzakirələrdən sonra sinfə yeni bir tapşırıq verin. Sabahkı cədvəlinizə əsasən dərslə hazırlamağa nə qədər vaxt sərf etmiş olarsınız? Şagirdlərə qəsa zaman verin, sonra fikirlərini öyrənin. Fərdi cavabları əsaslandırmağa çalışsınlar.

– Sabah neçə dərslə var?

– Dərslərini özün hazırlayırsan, yoxsa sənə kömək edən olur?

– Dərslərini məktəbdən evə qayıdan kimi hazırlamağa başlayırsan, yoxsa yatmamışdan əvvəl?

– Sənin üçün hansı dərslə hazırlamaq daha çox vaxt aparır?

– Dərs hazırlamağa, adətən, nə qədər vaxtın gedir?

VII addım. Ümumiləşdirmədən əvvəl şagirdlərə bildirin ki, insanlar öz vaxtlarını düzgün bölmək üçün "saat" adlanan qurğu yaratmışlar. İlk saat Günəş saati olmuşdur. Əlinizdə olan vəsaitlərdən istifadə etməklə Günəş saatinin strukturunu əyani şəkildə nümayiş etdirin.

Beləliklə, gün rejiminin qurulması ilə insanlar işləməyə, istirahət etməyə, kitab oxumağa, idmana vaxt ayıra bilirlər.

VIII addım. Yaradıcı tətbiqetməni evə tapşırın. Şagirdlər dərsləkdə çəkilmiş şəkllə uyğun Günəş saati düzəltsinlər.

IX addım. Qiymətləndirməni aşağıdakı fəaliyyətlərə uyğun apara bilərsiniz: izah edir, müəyyənləşdirir, fərqləndirir, tərtib edir.

4. BÜDCƏMİZİ QORUYAQ

2.2.2	Büdcə anlayışını sadə şəkildə izah edir.		
T.N.	"Büdcə" anlayışını dərk edir. "Qənaət" anlayışını sadə şəkildə izah edir, nümunədə göstərir, əhəmiyyətini dəyərləndirir. Həyatla bağlı nümunələr göstərir. Büdcəni qorumağın yollarına dair fikirlər irəli sürür.		
İntq.	Təs. inc. 2.2.1, 2.2.2, Texn. 1.2.3, 1.2.4 Azərb. dili 1.1.2		
	Kollektivlə, qruplarla	ucadan düşün, dinləyib anlama, mühakimə yürütmə	dərlik, şəkillər, pul qabı

I addım. Şagirdlərin diqqətini dərsləkdəki şəkllə yönləndirin və sualla müraciət edin.

– Uşaqlar, ailəyə pul haradan gəlir?

Bildirin ki, ailəyə gələn bütün pullar gəlir adlanır.

– Ailə pullarını, adətən, hara xərcləyir? Gəlir sadalayaq.

– Uşaqlar, ailənin xərclədiyi pullar isə "xərc" adlanır.

– Bəs əgər pulu çox xərcləsək, onda nə baş verər?

Şagirdlərin mülahizələrini dinlədikdən sonra bildirin ki, ailəyə daxil olan və xərclənən pullar ailə büdcəsi hesabına baş verir. Siz pul qabı nümayiş etdirə bilərsiniz.

Görəsən, ailə büdcəsini necə qorumaq olar?

II addım. Tədqiqatı ailənin gündəlik və gözlənilməz xərclərinə yönəldirin. Bu məqsədlə müəyyən suallarla sinfə müraciət edin.

- Uşaqlar, biz hasnı xərclərə "gündəlik" xərclər deyirik?
- Gəlin gündəlik xərclərimizi sadalayaq.
- Bəs hansı xərclər "gözlənilməz xərclər" adlanır?

III addım. İndi isə şagirdləri qruplara ayırın:

– İş vərəqləri paylayın. Şagirdlər gözlənilməz xərcləri seçməlidirlər. Gündəlik xərcləri yaşıllı, gözlənilməz xərcləri isə qırmızı rəngdə rəgləməlidirlər. Mübadilə zamanı onlara suallarla müraciət edin.

– Sizcə, hansı xərclər ailə büdcəsinin azalmasına daha çox təsir edir?

IV addım. Növbəti tapşırığa keçin. Ailə büdcəsinə zərər verən xərcləri müəyyənləşdirsinlər.

– Uşaqlar, şəkildə gördükləriniz "kommunal xərclər" adlanır. Biz kommunal xidmətlərdən qənaətlə istifadə etsək, həm də ailə büdcəsinə qənaət etmiş olarıq.

V addım. Növbəti tapşırığa keçsinlər. Qruplar ailə büdcəsinə qənaət etməyin digər yollarını müəyyənləşdirsinlər. Siz vaxt verin. Vaxt bitdikdən sonra isə mübadiləni təşkil edin. Qrup liderləri müxtəlif cavabları ilə sizi təəccübləndirə bilər. Bundan sonra diqqəti dərsləyə yönəldirin. "Ev heyvanlarına qayğı zamanı da büdcəyə qənaət etməyin yolların var" deyərək baxmağı tövsiyə edin.

VI addım. – Əgər büdcəni idarə etmək sənin ixtiyarında olsaydı, hansı xərclərdən imtina edərdin? Şagirdlərin fərdi cavablarını dinləyin.

VII addım. Beləliklə, qənaətə gəlin ki, ailənin öz büdcəsi olur. Bu, valideynlərin əmək-haqqını qənaətlə xərcləyərək topladıqları puldur. Gündəlik və gözlənilməz xərclər ailə büdcəsinə azaldır. Buna görə də ona qənaət etmək lazımdır.

VIII addım. Qiymətləndirməni bütün dərs boyu aparın və *taniyır, sadalayır, fərqləndirir, seçir, nümunədə göstərir, dəyərləndirir* kimi fəaliyyət komponentlərinin üzərində dayanın.

5. PUL NİŞANLARI

2.2.3	Azərbaycan Respublikasının pul nişanlarını tanıyır.		
T.N.	"Pul nişanı" anlayışını izah edir, əsginaz və qəpikləri bir-brindən fərqləndirir, respublikamızın əsginazlarını tanıyır, seçir.		
İntq.	Riy. 1.1.3, 1.2.6, 4.2.4; Təs. inc. 1.1.2, İnf. 1.2.2, 1.2.3		
	Kollektiv və qruplarla iş	Təsvir, izahetmə, dəyərləndirmə	Manat və qəpiklər

I addım. Motivasiya qismində marketdə alış-veriş prosesindən bəhs edən film nümayiş etdirə bilərsiniz. Bu zaman uşaqlardan baş verənləri soruşun, yönləndirici suallardan istifadə edərək pul haqqında söhbətə keçin.

Əgər İKT imkanlarınız yoxdursa, başqa yollardan istifadə etmək olar. Məsələn, videoda baş verənləri şəkillər vasitəsilə göstərə bilərsiniz. Yaxud da "gizli əşya" oynundan istifadə etmək olar. Bu zaman siz hər hansı bir pulu ovcunuzda gizlədirsiniz və onun əlamətlərini yavaş-yavaş sadalayırınsınız:

- *Kağızdandır...*
- *Onunla dükandan nəsə alırlar...*
- *O çox olanda istədiyən əşyanı ala bilirsən... və s.*

Şagirdlər sizin ovcunuzdakının pul olduğunu biləcəklər. Sonda siz onu şagirdlərə göstərərək tədqiqat sualı ilə müraciət edə bilərsiniz. Ailəmiz kimi dövlətimizin də yaşaması üçün pul lazımdır. Hər dövlətin öz pul nişanı olur. Azərbaycan respublikasının pul vahidi manatdır:

Bəs Azərbaycan Respublikasının hansı pul nişanları var?
Onlar bir-birindən nəyə görə fərqlənirlər?

II addım. Sınıf qruplara bölün. Qrup liderlərinin seçilməsinə kömək edin. Əvvəlcə qruplara 31-ci səhifədəki ilk tapşırığı verin. Qruplar pulun daha yaxşı saxlanıldığı yerləri müəyyənləşdirsinlər.

III addım. Hər qrupa ayrı-ayrılıqda tapşırıq verin: 1 manat, 5 manat, 20 manat, 10 qəpik, 20 qəpik. Hər bir qrupa fərqli pul nişanları verin və şagirdlərdən onların üzərindəki təsvirləri seçməyi xahiş edin. Amma əvvəlcədən bildirin ki, Azərbaycan Respublikasının pul vahidi manatdır. Kağız pullar "əsginaz", metal pullar isə "qəpik" adlanır. Siz onları əyani şəkildə, eyni zamanda proyektorla daha iri planda göstərə bilərsiniz. Qrup işinə vaxt müəyyənləşdirin və vaxt ölçü cihazlarından istifadə etməyi unutmayın.

IV addım. Qrup üzvləri lövhəyə gəlir, siz müvafiq əsginazların şəkillərini iri planda verməklə üzvlərdən buradakı təsvirləri göstərməyi və sadalamağı xahiş edin. Hər bir qrup göstərdiyi fərqlərin sayına görə əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş meyarlar cədvəlində ulduz qazanacaq. Qrup üzvlərinin cavabları bitdikdən sonra sinfə müraciət edin və daha hansı fərqlərin olduğunu soruşun. Hər bir düzgün cavab həmin qruplara əlavə ulduz verir. Eyni zamanda dərslikdəki müvafiq suallara da müraciət edə bilərsiniz.

V addım. Növbəti tapşırığa keçin. Qruplarda olan pulları götürün və onlara iş vəəqləri paylayın. Şagirdlər simvolları pullara uyğun müəyyənləşdirməlidirlər.

VI addım. Ümumiləşdirmə zamanı qənaətə gəlin ki, hər bir dövlətin öz pulu var. Azərbaycan dövlətinin pul vahidi manatdır.

VII addım. Dərsi bitirməzdən əvvəl bildirin ki, Azərbaycan dövlətinin də büdcəsi var. Dövlət öz büdcəsinin hesabına uşaqları dərsliklərlə təmin edir.

VIII addım. Qiymətləndirmə zamanı *izah edir, fərqləndirir, tanıyır, seçir* fəaliyyətlərinə uyğun və ya qrup işlərinin dəyərləndirilməsinə dair holistik cədvəl tərtib edə bilərsiniz.

6. DÖVLƏT RƏMZLƏRİ

2.3.1	Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini sadə şəkildə izah edir.		
T.N.	"Dövlət rəmzləri" anlayışını dərk edir, dövlət rəmzlərini tanıyır, seçir, hörmətlə yanaşmanın vacibliyini dərk edir.		
İntq.	Azərb. dili 2.1.2, 2.2.9 Musiqi 2.1.1, 3.1.1; Təs. inc. 2.2.3, 2.2.5, İnf. 1.2.2, 1.2.3		
	Kollektiv və cütlərlə iş	Təsviretmə, izahetmə, oxuma, "mənim növbəm, sənin növbən"	Bayraq, gerb, karandaşlar, rəngli kağızlar

I addım. Motivasiya qismində 32-ci səhifədə verilmiş şəkildən istifadə edin.

- Uşaqlar, siz deyə bilərsinizmi, şəkildəki uşaqlar hansı dövlətin vətəndaşlarıdır?
- Bunu nədən bildiniz? (Şagirdlər şəkildəki bayrağı əsas götürməlidirlər.)
- Sizcə, müəllim şagirdlərə nə başa salır?
- Azərbaycan dövlətinin başqa hansı rəmzləri var?

Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri nəyi ifadə edir?
Nə üçün biz onlara hörmət etməliyik?

II addım. Tədqiqata başlamazdan öncə dərsliyə müraciət edin. Cütlərdən 33-cü səhifədəki ilk tapşırığın yerinə yetirilməsini xahiş edin. Uşaqlar dövlətimizin bayrağını seçməli, sonra isə digər bayraqlarla müqaisə etməlidirlər.

- Azərbaycan bayrağında hansı rənglər var?
- Bayrağımızın rəng düzülüşü necədir?
- Bəs bayrağımızı bəzəyən nədir?
- Bayrağımıza bənzəyən hansı bayrağı görürsünüz?
- Bu bayraq hansı ölkənin bayrağıdır? Siz bunu necə bildiniz?

III addım. İndi isə şagirdlərdən hamılıqla Azərbaycanın Dövlət Himnini oxumağı xahiş edin. Himni oxuduqdan sonra onlardan himn oxuyarkən hansı hissləri keçirdiklərini, eyni zamanda hansı qaydalara əməl etdiklərini və bunun səbəblərini soruşun. Siz şagirdlərdən "himnə hörmət edilməlidir" ifadəsini almalısınız.

IV addım. Müzakirə zamanı aşağıdakı suallardan istifadə etməklə ümumləşdirməni formalaşdırma bilərsiniz:

- Sənca, dövlət bayrağı hansı günlərdə xüsusi olaraq göylərə qaldırılır? Bəs bayrağın endirilməsinin mənası nə ola bilər?
 - Bayrağımızdakı üç rəngin, ay və ulduzun mənası nədir?
 - Himnimizin müəllifləri kimlərdir?
 - Azərbaycanın Dövlət Bayrağı Günü nə vaxtdır?
 - İdmançılar qalib gəldikdə nə üçün dövlət bayrağı qaldırılır və himn oxunur?
 - Qələbə bayrağı daha hansı yerlərə sancılır?
 - Siz bayrağımızı daha hansı yerdə görmək istəyirsiniz? (Şagirdlər Qarabağda deməlidirlər.)
- Siz buna öz yönləndirici suallarınızla nail olmalısınız.
- Azərbaycanın bayraqdan başqa daha hansı dövlət rəmzləri var?
- Azərbaycan dövlətinin rəmzlərinə sevgini daha necə ifadə edə bilərsiniz?

LAYIH

V addım. Şagirdlərə əlavə məlumat verə bilərsiniz ki, əksər gerblərdə təsvir olunan qalxan həm də müdafiə rəmzidir.

VI addım. Yaradıcı tətbiqetmə qismində şagirdlərlə bərabər rəngli kağızlardan bayraq düzəltməyə çalışın.



VII addım. Qiymətləndirmə meyarlarının əsası olaraq *dəyərləndirir, tanıyır, seçir, fərqləndirir, təsvir edir* kimi fəaliyyətlərə istinad edə bilərsiniz.

7. NİZAM-İNTİZAM QAYDALARI

2.4.1	Məktəbdaxili nizam-intizam qaydalarını sadalayır.		
T.N.	<i>Məktəbdaxili davranış məsələlərinə münasibət bildirir, "qayda" anlayışını dərk edir, nizam-intizam qaydalarının vacibliyini dərk edir, qaydalar tərtib edir, qaydaları sadalayır. Qaydaların vacibliyinə münasibət bildirir.</i>		
İntq.	<i>Azərbaycan dili 1.1.2, təs. inc. 3.1.1, İnfor. 1.1.2</i>		
	Kollektiv və cütlərlə iş	Müzakirə, təsviretmə	Smayliklər, şəkillər, flipçart, karandaşlar

I addım. Motivasiya qismində diqqəti 34-cü səhifədəki şəkillərə yönləndirin.

- Uşaqlar, gəlin bu iki sinfi müqayisə edək.
- Sizcə, hansı sinifdə oxuyan uşaqlar əlaçı ola bilərlər?
- Nə üçün belə düşünürsünüz?
- İkinci şəkildəki uşaqlar nəyi düz etmirlər?

II addım. Bu zaman yanlış davranış haqqında kiçik müzakirə aparın. Şagirdlər cəmiyyətdə ümumi qaydaların olması fikrinə gəlməlidirlər. Onların diqqətini dərslərin motivasiya hissəsinə yönləndirin və bildirin ki, evdə, cəmiyyət arasında, məktəbdə riayət etməli olduğumuz qaydalar var. Məktəbin daxilində əməl etdiyimiz bu qaydalar "məktəbin nizam-intizam qaydaları" adlanır. Onları pozmayan şagird nümunəvi şagird hesab edilir.

Bəs yanlış davranışa yol verməmək, nizam-intizam qaydalarına riayət etmək nə üçün belə vacibdir? BUnun üçün nə etməliyik?

LAYIH

III addım. Tədqiqat cütlərlə aparılacaq. 35-ci səhifədəki ilk tapşırığı etməyi tapşırın. İş vərəqləri qismində cütlərə paylayın. Şagirdlər yanlış davranışları seçsinlər. Mübadiləni təşkil edərkən müzakirə aparın.

- Sizcə, burada hansı davranış düz deyil?
- Bəs sən onun yerində olsaydın, nə edərdin?

IV addım. Kollektivə növbəti tapşırıqla müraciət edin.

- Uşaqlar, sizə üç variant verilir, bir qədər düşünün, sonra isə əl qaldırmaqla münasibətinizi bildirin. Dərsə gecikərkən hansını edərdin: üzr istəyib içəri keçməli, evə qayıtmalı, yoxsa növbəti dərsi gözləməli?

Siz variantları dedikcə şagirdlər razılıq əlaməti kimi əl qaldırmalıdır.

Sonda siz öz fikrinizi bildirin və başa salın ki, birinci variant doğrudur. Müəllimdən üzr istəyərək içəri keçmək lazımdır. Digər variantlar isə yanlışdır və qaydalara uyğun deyil.



V addım. Növbəti addımda siz şagirdlərlə bərabər sinif qaydalarını müəyyənləşdirəcəksiniz. Bildirin ki, qayda nəyisə düz, insanlar tərəfindən müəyyən edilən normalara uyğun şəkildə etməkdir. Qaydaları tərtib edərkən şagirdlərin fikrini əsas götürün. Yönləndirici suallardan istifadə etməklə gərəkli hesab etdiyiniz qaydanı müəyyənləşdirin. Bu zaman siz qaydaların əvvəlcədən hazırladığınız şəkili nüsxəsini qayda lövhəsinə yapışdırmaqla göstərə bilərsiniz. Qaydalar daimidir və onlar divardan asılmalıdır.

VI addım. Ümumiləşdirmə apararkən sinifdə edilən tapşırıqlara müraciət edə bilərsiniz. Sonda vurğulayın ki, şagirdlər üçün qaydaların böyük əhəmiyyəti vardır.

VII addım. Refleksiya qismində "gəlin birlikdə seçək" rubrikasına müraciət edə bilərsiniz.

VII addım. Şagirdlərə evdə "Daha hansı qaydanı əlavə edərdin?" sualı ətrafında düşünməyi tapşırın.

IX addım. Qiymətləndirmə meyarları qismində bu fəaliyyət komponentlərinə müraciət edə bilərsiniz: münasibət bildirir, vacibliyi dərk edir, sadalayır.

8. HÜQUQLARIMIZ VƏ VƏZİFƏLƏRİMİZ

2.4.2	Şagird hüquqlarını sadlayır.		
T.N.	Hüquq anlayışını dərk edir, uşaq və şagird hüquq və vəzifələrini sadalayır.		
İntq.	Azərbaycan dili 1.2.1, Təs. inc. 1.1.3		
	Kollektiv və qruplarla iş	Cədvəl, izahetmə, müzakirə	Dərslik, şəkillər, smayliklər

LAYIHƏ

I addım. Motivasiya qismində şəkillərdən və ya proyektor vasitəsilə cizgi filmindən istifadə edə bilərsiniz. Elə bir film tapın ki, şagirdlər orada uşaqların seçim etməkdə sərbəst olması və məcbur olması məsələlərini qabarıq görə bilsinlər. Məsələn, siz şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edə bilərsiniz:

- Uşaqlar, siz evdə hansı işləri görürsünüz?
- Dərslərdən qayıtdıqdan sonra nə edirsiniz?
- Sizə nəyi qadağan edəndə pis olursunuz? (Şagirdlər bu zaman dincəlmək, yatmaq, qidalanmaq, evdə, həyətdə, təbiət qoynunda oynamaq və s. kimi məsələlərə toxunacaqlar.)

Sonra diqqətləri dərsləyə yönləndirin və şəkildə hansı hüquqlarınızın olduğunu soruşun. Digər bir qrup isə vəzifələrimizdir.

II addım. Tədqiqat sualını aşağıdakı şəkildə formalaşdırma bilərsiniz:

Gəlin indi də məktəbdəki hüquq və vəzifələrimizi daha dəqiqliklə müəyyənləşdirək

Bunun üçün sizə uyğun olan prosedurlardan istifadə edərək sinfi qruplara ayırın və hər bir qrupdan xahiş edin ki, qrupun adını hüquqlara uyğun müəyyənləşdirdinlər. Qruplar adlarını dedikcə siz lövhədə istifadə etdiyiniz şəkillərdən uyğun olanını həmin qrupun masasına qoyun. Qruplar mübadilə zamanı öz adlarını dəqiq deməlidirlər. Bu məsələni də qiymətləndirmə meyarlarında əks edin.

III addım. Qruplara eyni tapşırıqları verəcəksiniz:

Dərslərdəki 1-ci tapşırıq: Gəlin birlikdə əvvəlcə birinci tapşırığa baxaq.

- Hansı şəkillərdə uşaq hüquqları pozulub?
- Bəs şəkillərdə uşaqların hansı hüquqları pozulub?

Müzakirə təşkil edin, qrupların fikirlərini və mülahizələrini dinləyin.

IV addım. Növbəti tapşırığı da qruplar üçün müəyyənləşdirin. Gəlin indi də hüquq və vəzifələrimizi aydınlaşdıraraq. Lövhədə cədvəl qurun və onu iki hissəyə ayırın. Hissənin biri vəzifələrimiz, digəri isə hüquqlarımız olacaq. Əvvəlcə şagirdlərə bildirin ki, elə davranışlarımız var ki, biz sərbəstik, heç kim bizə mane ola bilməz, digərləri isə məcburidir. Bunu mütləq etməliyik, əks halda cəzalana bilərik.

Bu zaman hüquq və vəzifələrə dair şəkillər nümayiş etdirin. Siz həmin şəkilləri qruplaşdıraraq məqnitlərlə lövhədə iki fərqli yerdən asın. Bu, özünəməxsus bir cədvələ bənzəyəcək. Bir qrup "əməllər vacibdir", "onlar olmasa, uşaq normal böyüyə bilməz" (onları "hüquqlar" bölməsinə yerləşdirin), digər qrup isə "etməlisən", "əks halda, digərləri üçün çətinlik yaradırsan" (Bunları isə "vəzifələr" bölməsinə ayırın). Məsələn, yol hərəkəti qaydalarına əməl edərkən, iki nəfər bir-birinin üstünə qışqırır, polis isə onlara irad tutur, kimsə ödəniş edir və s. Şagirdlər səhv edərsə, yönləndirici suallardan istifadə edərək düzəlişlər edin. Bununla da şagirdlərə bildirin ki, birinci qrupdakı hüquqlarımızdır və hər bir şəklin nəyi ifadə etdiyini şagirdlərə açıqlayın.

V addım. Bu tapşırıqdan sonra bildirin ki, Azərbaycanda uşaq hüquqları dövlət tərəfindən qorunur. Azərbaycan Respublikasında bütün məktəblilərin hüquqları bərabərdir.

VI addım. Ümumiləşdirmə zamanı belə qənaətə gəlin ki, fəaliyyətimiz iki cür olur. Bunlardan biri hüquqlarımızda, digəri isə vəzifələrimizdə öz əksini tapıb. Hüquqlarımız dövlət tərəfindən qorunur.

VII addım. Refleksiya aparın. Uşaqlara müəyyən bir hərəkət və ya hərəkətsizliyə dair misal çəkin, onlar isə hüquq və ya vəzifəyə aid olduğuna dair münasibət bildirsinlər. Müxtəlif prosedurlardan istifadə edə bilərsiniz.

LAYIHƏ

VIII addım. Ev tapşırığı kimi “Uşaq hüquqları” mövzusunda rəsm müsabiqəsi elan edin. Bütün rəsmlərin nümayiş olunacağını bildirin.

IX addım. Qiymətləndirməni holistik cədvələ əsasən tərtib edin. Şagirdlərin əməkdaşlığı, qrupların fəallığı, düzgün cavabları meyarlara (taniyır, sadalayır, seçir fəaliyyətinə əsasən) uyğun dəyərləndirilsin. Siz qiymətləndirməni dərs boyunca aparsanız, şagirdlər özləri sonda hansı qrupun qalib gəldiyini biləcəklər. Ulduzlardan və smayliklərdən istifadə etsəniz, daha maraqlı olar.

LAYİHƏ İŞİ DÖVLƏT RƏMZLƏRİMİZ HAQINDA KİTAB YAZAQ

Bu layihə işi “fərd və cəmiyyət” tədris vahidinin standartlarına xidmət edir. Sizə yapışqan, rəngli karandaşlar, vərəqləri birləşdirən alət, müxtəlif şəkillər, qayçı, müxtəlif yapışqan şəkillər və s. lazım olacaq. Layihə 2.2.3, 2.3.1, 2.4.2 standartlarına xidmət edir.

İş forması: Qruplarla

Resurslar:

I addım. Şagirdlərin fəaliyyətini motivasiya etməlisiniz. Müxtəlif suallarla müraciət edin. Məsələn: Biz Həyat bilgisi fənnindən nə öyrəndik? Davranışınızda və həyat tərzinizdə nə dəyişdi? Şagirdlərin cavabları zamanı onları müəyyən fikirlərə yönləndirin: Sən bu məlumatı haradan bilirsən, necə öyrəndin, daha nəyi bilmək istəyirsən, kimi öyrətmək istəyirsən, sən bu məlumatlara dair nə hazırlamaq istərdin? Şagirdlərin fikirlərini “kitab” anlayışına yönləndirin.

Şagirdlərdə tədqiqat sualını formalaşdırın:

Biz aldığımız məlumatlara və qazandığımız vərdislərə dair kitab hazırlaya bilərikmi? Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə dair kitab necə hazırlana bilər?



II addım. Şagirdləri qruplara bölün. Əvvəlcədən bildirin ki, qruplar Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə aid kitab hazırlayacaqlar. Sınıfı bir-neçə qrupa bölün. Hər qrupdan dövlət rəmzlərinə uyğun ad seçməyi istəyin. Qruplar hər hansı bir rəmzi seçsinlər. Qrupların sayına uyğun adlar seçə bilərsiniz. Sonra bildirin ki, bir-neçə dəqiqə ərzində A4 formatlı vərəqlərdə bu mövzu haqqında bildiklərini qeyd edəcəklər. Bu zaman ərzində onlar həmin mövzuda şəkil çək-

LAYİHƏ

məli, kitabın üz vərəqini dizayn etməli, şəkillər seçməklə onu bəzəməlidirlər. Şagirdlərə müəyyən vaxt verin. Şagirdlərin düzgün işləməsi üçün qruplara nəzarət edin, onları yönləndirin. Dərslərdə verilmiş ardıcılığa riayət edin. Kitabın səhifələrini birləşdirməyə yardım göstərin.

III addım. Mübadilə zamanı qruplar öz kitablarını nümayiş etdirlsinlər. Onun səhifələrini göstərsinlər, sinfi məzmunla tanış etsinlər. Müzakirələr aparın.

IV addım. Bundan sonra bildirin ki, kitablar sinifdə, oxu guşəsində qalacaq. Hər kəs bu kitabla tanış olmaq imkanına malikdir. Onları qorusunlar və səliqəli saxlasınlar.

V addım. Qrup işlərini, həmçinin şagirdlərin əməyini fərdi şəkildə dəyərləndirin. Qiymətləndirmə aparın.

LAYİH

ÜÇÜNCÜ TƏDRİS VAHİDİ

DİQANOSTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ - 2

I addım. Sizin ünsiyyətdə olduğunuz şagirdlər artıq ilin əvvəlindəki şagirdlər deyil. Onlar artıq sərbəst şəkildə oxuyur, yazır və mükahimə yürüdürlər. Əksəriyyəti alətlərlə də düzgün işləməyi bacarır. İzahetmə, təsviretmə bacarıqları daha da inkişaf edib, bilik bazası zənginləşib, nitqləri səlisləşib. Bu baxımdan DQ keçirmək üçün müxtəlif sorğu vərəqlərindən istifadə edə bilərsiniz. İlin əvvəlində keçirdiyiniz sorğu zamanı şagirdlər qiymətləndirildiklərini bilmirdilər. İndi isə bilirlər, buna görə də DQ keçirməzdən əvvəl onlara bu qiymətləndirmənin gələcək işlərin aparılmasında sizə yardımçı olacağını bildirin. Sorğu vərəqlərini əvvəlcədən hazırlayın. Həm əvvəlki yarımilin, həm də qarşıdakı yarımilin bilik və bacarıqlarını əks etdirən məqamlara toxuna bilərsiniz.

II addım. Kiçik bir yarışma keçirə bilərsiniz. Sınıf qruplara bölün. Bildirin ki, qruplararası müsabiqə olacaq. Keçən yarımildəki mövzulara toxunan sual və tapşırıqlarınızı əvvəlcədən hazırlamış olun və qruplara verin. Çalışın ki, tapşırıqlarınız daha lakonik olsun.

III addım. Qiymətləndirmə cədvəliniz holistik meyarlara əsaslansın. Əməkdaşlıq və bacarıq xüsusən dəyərləndirilsin. Keçən yarımilin şagird nəticələrinə görə öz fikrinizi bildirin (razı qaldınız və ya yox). Nəzərə alın ki, bu nəticələr həm də bir müəllim kimi sizin nəticələrinizdir. Bu baxımdan qiymətləndirmə sizin yanaşmanızı da dəyişdirə bilər.

IV addım. Beləliklə, nəticələrin zəif olduğu təqdirdə yanaşmanız kökündən dəyişməlidir. Daha səmərəli metodlar axtarmalısınız. Planlaşdırmanızı dəyişməlisiniz. Differensial yanaşma metodlarını öyrənməlisiniz, bir müəllim kimi təkmilləşməlisiniz.

Nəticələriniz sizi qane edirsə və ya gözləntilərinizi aşırırsa, demək, daha mürəkkəb işlərin görülməsi imkanları var, perspektivləriniz yüksəkdir. Şagirdləri daha yüksək müsabiqələrə, layihələrə cəlb edə bilərsiniz. Bunun üçün də axtarıqlarınızı davam etdirməli, lazım gələrsə, öz dərslər planlarınızı tərtib etməlisiniz.

LAYİH

1. BİZ NECƏ DAVRANMALIYIQ

3.1.1	İnsanlararası ünsiyyət etiketlərinə (salamlaşmaq, özünüdəqdim, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləşmək) əməl edir.		
T.N.	Ünsiyyət etiketi anlayışını dərk edir, ünsiyyət etiketlərini (salamlaşmaq, özünüdəqdim, müraciət, müraciətə cavab, xudahafizləşmək) sadalayır, onları fərqləndirir, nümunədə və rollu oyunla göstərir.		
İntq.	Azərb. dili 2.2.3., 2.2.4. Təsviri incəsənət 1.1.2.		
	Kollektiv və qruplarla iş	Rollu oyun, təsviretmə fərqləndirmə	Dərslik, şəkillər

I addım. Motivasiya qismində texniki imkanlarınız varsa, mövzuya uyğun cizgi filminə və ya uyğun mövzunu ifadə edən istənilən filmə bir fraqmentə müraciət edə bilərsiniz. Əgər bu imkanlar yoxdursa, praktik nümunəyə müraciət edin. Əvvəlcədən hazırlıq görün və dərsdə iştirak edə biləcək iki nəfər tapın (valideynin və ya məktəbdə işləyən istənilən şəxsin – müəllimin, texniki işçilərin və s. köməyindən istifadə edə bilərsiniz). Bu şəxslərin hər ikisi növbə ilə sinfə daxil olacaq və fərqli şəkildə şagirdlərlə tanış olacaqlar. Bir növ, rollu oyun nümayiş etdirəcəklər. Birinci şəxs sinfə daxil olarkən salamlaşmadan müəllimə və şagirdlərə müraciət edəcək, kobudcasına onların səliqəsiz, nümunədən kənar olduqlarını bildirəcək, sinfi pis saxladıqlarını deyəcək, digəri şəxs isə mehribancasına şagirdlərlə və müəllimlərlə salamlasacaq, şagirdlərin dərsdən sonra otaqlarını nə üçün səliqəli saxlamalı olduqları probleminə toxunacaq və onlara otağı səliqəli saxlamağın bir-iki yolunu göstərəcək. Bu səhnədən sonra müəllim sinfə müraciət edərək iki davranışın oxşar və fərqli tərəflərini soruşa, bu iki münasibətdən hansı əhvali-ruhiyyədə olduqlarını öyrənə bilər. Eyni zamanda uşaqların diqqətini oxşar nümunəyə, yəni dərslikdəki şəkillərə cəlb edə bilər. Ardınca sinfdə baş verənlərin əslində, bir tamaşa olduğu bildirilir. Yönləndirici suallardan istifadə edərək aşağıdakı tədqiqat sualı formalaşdırılır:

Uşaqlar, insanlar arasında davranışlar necə olmalıdır?

II addım. Motivasiyadan sonra tədqiqata keçid alın. Sınıf qruplara bölün. Qruplara insanların xasiyyətləri ilə bağlı adlar müəyyənləşdirin. Çalışın ki, adlar da müsbət mənə dəxisin. Məsələn, mehriban, güləruz, əliaçıq, xeyirxah və s. Siz bu adların qoyulmasında şəkillərdən istifadə etməklə seçmə də yol verə bilərsiniz.

III addım. Hər bir qrupa 43-cü səhifədəki ilk tapşırığı iş vərəqlərində işlədə bilərsiniz.

– Bu davranışlardan hansı sizə xoş təsir bağışladı?

– Gəlin indi bu şəkillərə “sehrli sözlər” (nəzakətli sözlər) vasitəsilə ad verək. Bunun üçün qruplar rollu oyun oynayacaq. Lakin siz nəzakətli davranışın əvəzinə yanlış davranışdan istifadə edə bilərsiniz.

Şəkilləri püşkatma vasitəsilə bölüşdürün. Qruplara tamaşa qurmaq üçün müəyyən vaxt verin. Qrupun işi üçün 5 dəqiqə vaxt müəyyənləşdirin. Qrup tapşırıqlarını bir-bir özünü başa salın, vaxt ölçüsü müəyyənləşdirin. Tapşırıqların həlli istiqamətdinə qruplara yol göstərin. Tədqiqat zamanı şagirdlərin əməkdaşlığına xüsusi diqqət yetirin, münasibətli xarakterli münasibətləri qeyd edin (Bu məsələ təlim nəticələrində və qiymətləndirmə meyarlarında “əməl edir” fəaliyyətini özündə əks edir). Çünki siz bunu əməkdaşlığın dəyərləndirilməsində şagirdlərin xüsusi olaraq nəzərinə çatdıracaqsınız. Lakin əvvəlcədən onun qiymətləndiriləcəyi haqqında qruplara heç nə deməyin.

IV addım. Bütün siniflə bərabər kiçik tamaşalar seyr edin. Hər bir tamaşadan sonra:

– *İndi isə düzgün şəkildə nümayiş etdirin.*

Yanlış davranışa məruz qalan tərəfə sualla müraciət edin:

– *Səninlə necə davranıldıqda xoşuna gəlir?*

– *Daha hansı xoş sözlərdən istifadə etmək olar?*

– *Demək, uşaqlar, bu vəziyyətdə hansı sözlərdən istifadə etmək lazımdır?*

V addım. Növbəti tapşırığa keçin.

– *İnsanlarla yaxşı ünsiyyət qurmaq üçün təbəssümdən başqa, sehrli sözlərə də üz tuta bilərsiniz.*

– *Hansı sehrli sözlərdən istifadə etmək olar?*

Rollu oyun vasitəsi ilə "Gəl tanış olaq!" səhnəsini yaratsınlar. Qruplara rollu oyunu nümayiş etdirən bir nəfər seçmək imkanı yaradın. Hər bir qrup nümayəndəsi digər qrupun nümayəndəsi ilə tanış olacaq, lakin bunun üçün iştirakçılar hazırlıq aparmayacaqlar. Uşaqlar, tanış olarkən uydurma situasiyalardan istifadə edə bilərlər. Püşkatma yolu ilə tanış olacaq qruplar müəyyən-ləşəcək. Çalışın ki, bu tapşırıq 2 oyun ilə bitsin. Tamaşa üçün vaxt müəyyənləşdirin. Sinfə bildirin ki, tamaşa zamanı tərəflər ünsiyyətdə olarkən nəzakətli davranışlara xüsusi diqqət etməlidirlər.

VI addım. Rollu oyuna baxdıqdan sonra hər bir qrupa əvvəlcədən hazırladığınız dairəvi şəkildə kəsilmiş sarı rəngli kağızları verin və bildirin ki, qruplar burada nəzakətli sözləri şəkillərlə ifadə edəcək.

VII addım. Beləliklə, yönləndirici sözlərdən istifadə etməklə nəzakətli davranışın əhəmiyyətli olduğunu bildirin və ümümləşdirmələr aparın.

VIII addım. Qiymətləndirmə cədvəlini əvvəlcədən tərtib edin. Meyarlar qismində şagirdlərin və qrupların psixomotor fəaliyyətini, məntiqi cavablarını dəyərləndirin: sadalayır, təsvir edir, fərqləndirir, rollu oyun münayiş edir, əməl edir.

2. YANLIŞ DAVRANIŞ

3.1.2	Etiketdənkənar davranışları fərqləndirir.		
T.N.	<i>Ünsiyyət etiketlərinin vacibliyini müəyyənləşdirir, etiketdənkənar davranışlara dair nümunələr göstərir, mənfi və müsbət etiketləri fərqləndirir, təsvir edir.</i>		
İntq.	<i>Az. dili 1.1.2., 1.2.4., 2.1.2., 2.1.4.</i>		
	Kollektiv və qruplarla iş	Müzakirə, izahetmə, təsviretmə	Dərslik, şəkillər

I addım. Sinfə texniki imkanları olan müəllimlər yalançılığı və ya dürüstlüyü özündə əks etdirən cizgi filminin nümayişini də təşkil edə bilər. Məşhur cizgi filmləri "Spanc Bob"-un, "Kral Şakir", "Pinokio" (eyniadlı filmi də var) situasiyanı əks edən filmləri var. Siz əvvəlcədən filmi və ya fraqmenti tapmalısınız. Məsələn, siz qısa məzmunu da danışa bilərsiniz ki, Pinokio hər dəfə müəyyən hadisələri danışanda onun burnu uzanırdı. Soruşa bilərsiniz ki, nə üçün? Çünki düzgün davranmırdı, yalan danışdı?

Bundan sonra şagirdlər mövzunun ilk şəkillərinə baxsınlar, hər iki şəklə müqayisə etsinlər. Bu haqda kiçik müzakirə aparsınlar.

LAYIHLAR

Bununla bağlı tədqiqat sualını da formalaşdırı bilərsiniz:

Dizgün davranmayanda nə baş verir?
Bizim hansı yaxşı keyfiyyətlərimiz korlanır?

II addım. Sinfi qruplara bölün. Hər bir qrupu insanların müxtəlif xüsusiyyətləri ilə adlandırın (əvvəlki dərstdə olduğu kimi). Tədqiqata başlamazdan əvvəl şagirdlərə başa salın ki, pis xüsusiyyətlər anadangəlmə deyil, onları düzəltmək olar. Amma gəlin əvvəlcə "Yanlış davranışlara nələri aid etmək olar" sualına cavab axtaraq. Bunun üçün qruplara ilk tapşırığı verin. Onlar seçim etsin və izahlı şəkildə siniflə mübadilə aparsınlar.

III addım. Növbəti tapşırığı müzakirə obyektinə çevirin. Şeiri oxuyun və oğlanın nə üçün belə davrandığını siniflə müzakirə edin. Müzakirə zamanı gərqli olan prosedurlara müraciət edin. Müzakirələr zamanı yanlış davranışlara nələrin daxil olduğunu siniflə bərabər bir daha sadalayın və həmin davranışları əvvəlcədən hazırladığınız şəkillərlə göstərərək lövhədən asın.

IV addım. Müzakirədən sonra qruplara yanlış davranışlı şagirdi təsəvvür etməyi və onun şəklini çəkməyi tapşırın. Bu zaman qrup əməkdaşlığına xüsusi diqqət yetirin. Şəkillərin mübadiləsi zamanı sinif qrup liderlərinə sual vermək imkanı yaradın.

V addım. Yalan danışan yoldaşınıza necə münasibət bəsləyirsiniz? Səncə, yalan danışan adamın hörməti olarmı? Yalançı insanı təsvir edin.

Təsəvvür edək ki, dərslər hazırlanmamışdır? Müəllim səbəbini soruşduqda nə deyəcəksən? Situasiyanı rollu oyuna çevirin. Püşkatma vasitəsilə könüllülər arasından iştirakçını müəyyənləşdirin. Vaxtınız olarsa, bir neçə şagirdə müraciət edə bilərsiniz.

VI addım. Beləliklə, ümumiləşdirmələr aparın. Nəticəyə gəlin ki, yalançılıq, kobudluq insanı yanlış davranışlara sövq edir. Bu cür davranışları heç kəs sevmir.

Qeyd. Siz qruplara kömək etməli, onları istiqamətləndirməlisiniz. Müəyyən dialoqların qurulmasında da yardımçı olmalısınız. Qrupların tamaşalarını seyr edərkən alqışlamağı unutmayın!

VII addım. Formativ qiymətləndirməni aşağıdakı fəaliyyətlərə görə tərtib edin: müəyyənləşdirir, fərqləndirir, rollu oyun nümayiş edir. Eyni zamanda özünüqiymətləndirmə vasitələrindən də istifadə edə bilərsiniz. Məsələn, qruplar bir-birinin işini alqış sədalarına əsasən yenidən qiymətləndirə bilər.

3. ƏN YAXŞI XÜSUSİYYƏTLƏRİMİZ

3.2.1	Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimilik) sadə şəkildə şərh edir.		
T.N.	İnsanın müsbət keyfiyyətlərini sadalayır, onları bir-birindən fərqləndirir, mənəviyyata təsir göstərən keyfiyyətləri (düzlük, doğruluq, çalışqanlıq, səmimilik) sadalayır, münasibət bildirir, onların vacibliyini dərk edir, nümunədə nümayiş edir və şərh edir.		
İntq.	Az. dili: 2.1.1., 2.1.4., 3.1.7.; Təsviri incəsənət: 2.1.4.		
	Kollektiv və cütlərlə iş	Müzakirə, anlayışın çıxarılması, auksion	Dərslik, iş vərəqləri, cizgi filmi

I addım. Motivasiya qismində şagirdlərin diqqətini mövzunun ilk şəkillərinə çəkin. Uşaqlar şəkildə gördüklərini təsvir etsinlər.

- Birinci şəkildə kitablar nə üçün yerdədir?
- Oğlan kitabları yaşlı kişiye verməklə düz hərəkət edirmi?
- Bu addıma nə deyirlər?
- Uşaqlar parkda nə edirlər?
- Sizcə, onlar ev heyvanlarına necə qayğı göstərirlər?
- Uşaqlar əlil qızın başına nə üçün toplaşmışlar?
- Sizcə, onlar nədən söhbət edə bilirlər?

Bundan sonra lövhədə həmin sözləri yazın və anlayışın çıxarılması metodundan istifadə etməklə uşaqlardan onlara ümumi bir ad verməyi xahiş edin. Bu zaman müvafiq şəkillərdən də istifadə edə bilərsiniz.



Biz daha hansı yaxşı xasiyyətlərə maliklik? Onların bizə köməyi nədə olur?

II addım. Tədqiqat cütlərlə aparılacaq. Hər bir cütə üzərində suallar olan iş vərəqləri paylayın.

Birinci tapşırıq qismində dərslikdəki: "Bu cizgi film qəhrəmanlarından hansılar yaxşı xüsusiyyətləri ilə yadda qalıb?" Lövhədə çəkməklə və ya dərsliyə müraciət etməklə cizgi film qəhrəmanlarının şəkillərini göstərin (texniki imkanlarınız olarsa, proyektorla verin). Cütlər hər bir xüsusiyyətin yanında seçim işarəsini və ya "+", "-" işarələrini qoyacaqlar. Tapşırığın mübadilə və müzakirəsini vaxt bitdikdən dərhal sonra edin. Hər hansı bir çöpdən istifadə edərək hər bir cavab üçün izah istəyin. Şagirdlərin cavablarını qiymətləndirin. Uşaqların xorla cavab verməsinə yol verməyin.

III addım. İkinci tapşırıq üçün də dərsliyə müraciət edə bilərsiniz: "Cütün hər bir üzvü özündə və yanında əyləşmiş yoldaşında bir bəyəndiyi, bir də bəyənmədiyi xüsusiyyətləri rəngli kağızlara yazsın. Rəngləri yaxşı-pis xasiyyətlərə görə seçin. Məsələn, sarı kağızlarda yaxşı xüsusiyyətlər, yaşıl kağızlarda pis xüsusiyyətlər. Yaza bilməyən şagirdlərə köməklik göstərin. Tapşırıqə vaxt verin və sonra əvvəlki üsulla müzakirə aparın, cavabları dəyərləndirin.

IV addım. Üçüncü tapşırıq üçün bütün kollektivə müraciət edin. Diqqətləri dərslikdəki ikinci tapşırıqə yönləndirin. Cavabları izahlı şəkildə alın. Bu tapşırıqdan sonra uşaqlara bidirin ki, heyvanseverlik özü də yaxşı xüsusiyyətdir. O insanlarda mərhəmət və sevgi hissələrini gücləndirin.

V addım. Ümumləşdirməyə keçməmişdən əvvəl şagirdlərlə refleksiya aparın və auksion üsulu ilə insanlara məxsus daha çox yaxşı xüsusiyyətləri sadalamağı xahiş edin.

VI addım. Ümumləşdirmə zamanı aşağıdakı məqamları xüsusi vurğulayın.

– Hər bir insanın yaxşı və pis xüsusiyyətləri var. Yaxşı xüsusiyyətlər insanı yaxşı əməllərə sövq edir. Yaxşı əməllərlə biz yaxşı insan oluruq. Hamı yaxşı olmağa çalışmalıdır. Biz yaxşı olduqca dostlarımız da çoxalır, həyatda uğurlarımız artır.

Nəzərə alın ki, ümumləşdirməyə siz istiqamət verməlisiniz. Bu fikirlərin əksəriyyəti şagirdlərin dilindən səslənməlidir.

VII addım. Dərslərdə verilmiş gəlin dizaəldək yaradıcı tapşırığı evdə işləməyi tapşıra bilərsiniz. Şagirdlər evdə öz yaxşı xüsusiyyətləri haqqında düşünməli və hansı cizgi film qəhrəmanlarına bənzəmək istədiklərini müəyyənləşdirərək onun şəklini çəkməlidirlər.

VIII addım. Qiymətləndirmə üçün əvvəlcədən meyarlar cədvəli hazırlayın, meyarları səviyələrə görə müəyyənləşdirin. Aşağıdakı fəaliyyətlər əsasında meyarlarınızı tərtib edə bilərsiniz: sadalayır, fərqləndirir, münasibət bildirir, mühakimə yürüdür və s. Vaxt imkan verərsə, şagirdin özünüqiymətləndirməsi də aparıla bilər. Məsələn, əvvəlcədən hər bir şagird üçün paylayacağınız sorğu vərəqi hazırlayın. Şagirdlər bəli, xeyr, bilmirəm yazmaqla dərstdə qazandıqları yenilikləri qeyd edə bilərlər. Misal üçün:

<i>Yaxşı və pis xüsusiyyətlərin nə olduğunu başa düşdüm</i>	<i>Daha yaxşı ola bilərəm.</i>	<i>Düşünürəm ki, pis xüsusiyyətlərim azdır.</i>
+	–	+

4. XOŞLAMADIĞIMIZ XÜSUSİYYƏTLƏR

3.2.2	Mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə (yalançılıq, paxıllıq, xəbərçilik) münasibət bildirir.		
T.N.	İnsanın mənfi xüsusiyyətlərini sadalayır, onları fərqləndirir, nümunədə göstərir, münasibət bildirir, izah edir, rollu oyunla nümayiş etdirir.		
İntq.	Azərb. dili 3.1.6, 2.2.9, 2.1.4		
	Kollektivlə və qruplarla iş	Müzakirə, şifahi mətn qurmaq, rollu oyun	Dərslik, oyuncaqlar, rəngli kartlar

I addım. Motivasiya qismində şagirdlərə iki fərqli situasiya nümayiş etdirə bilərsiniz. Televizorda xəbərlər efirdədi, dünyada və ölkəmizdə baş verən hadisələrdən danışılır, digər bir situasiya isə dərslikdə mövzunun ilk səhifəsindəki şəkil ola bilər. Bu zaman hər bir məsələni ayrı-ayrılıqda müzakirə edin və hansının xəbərçilik olduğunu müəyyənləşdirin. Şagirdlər tədqiqata keçməzdən əvvəl onlar arasındakı fərqləri anlamağa çalışsınlar. Sonda isə xəbərçiliyin yaxşı xüsusiyyət olub-olmamasını soruşun.

Tədqiqat sualını aşağıdakı şəkildə verə bilərsiniz?

İnsanlarda formalaşmış pis xüsusiyyətlər nəyə səbəb ola bilər?
Nə üçün insanlar pis xüsusiyyətlərinin olmasını istəmərlər?

II addım. Tədqiqata başlamazdan əvvəl sinfi qruplara bölün. Sonra şagirdlərə bildirin ki, bəzən insanlar ağır nəticəsinə düşünmədən yalan danışirlar. Onların diqqətini dərsliyə yönəldirin. Oradakı “Şəkildəki heyvanlara hansı xüsusiyyətlər aid edilir? Yaxud bu heyvanların hansı xüsusiyyətləri insanlara da şamil oluna bilər?” sualını cavablandırın. Şekillərin altındakı adlarla heyvanların xüsusiyyətlərini uyğunlaşdırmağa çalışın.

III addım. Sonra isə bildirin ki, qruplar obrazlara uyğun olaraq hekayə quracaqlar. Obrazlardan biri pis, digəri isə yaxşı olacaq. Qruplara əvvəlcədən hazırladığınız oyuncaqları verin və tapşırığınızı lövhədə qeyd edin. Bu oyuncaqlar haqqında nağıl qurun. Şagirdlər burada mətn quracaqlar. Bu zaman siz fantaziya və boşboğazlıq kimi xüsusiyyətləri də fərqləndirə biləcəksiniz. Qruplara kömək etməyi unutmayın, çünki onlar ilk dəfədir ki, nağıl qururlar.

IV addım. Qrupların nağıllarını dinləyin. Onlar oyuncaqlarla rollu oyun oynayacaq, nağıllarını danışacaqlar. Obrazilara dair suallar verin. Hər dəfə sualda “həqiqətənmə”, “doğrudan”, “bəlkə, yalan deyirdi”, “həqiqətənmə, o, düz deyirdi” və s. ifadələrdən istifadə edin. Dinləyənləri də sual verməyə həvəsləndirin.

V addım. Mübadilə və müzakirədən sonra diqqəti yenə də dərsliyə yönəldirin. Şagirdlərin diqqətini növbəti tapşırığa istiqamətləndirin. Bu zaman insanlarda hansı pis xüsusiyyətlər olur sualı ilə də müraciət edə bilərsiniz. Şagirdlər bildikləri bütün pis xüsusiyyətləri sadlayacaqlar. Siz isə bildirin ki, ümumiyyətlə, insanlar pis xüsusiyyətlərdən uzaq olmalıdırlar, bu onların uğur qazanmasına mane olur.

VI addım. Refleksiya xarakterlidir. “Gəlin təsəvvür edək” rubrikasında şagirdlər yenə də təxəyyüllərinə müraciət etməli olacaqlar. Qızıl balıqdan öz pis xüsusiyyətlərini ləğv etməyi xahiş edəcəklər. Qızıl balıq rolunu öz öhdənizə götürün.

VII addım. Qiymətləndirmə aşağıdakı fəaliyyətlər əsasında aparıla bilər: sadalayır, fərqləndirir, nümunədə göstərir, əməkdaşlıq edir.

LAYTH

5. DİN DƏYƏRLİDİR.

3.3.1	<i>Təsvirlərdə dini rəmzləri (ibadətqahlar, nişanlar, dini kitablar, əşyalar) fərqləndirir.</i>		
3.3.2	<i>Dinlər haqqında ilkin təsəvvürlərini sadə şəkildə izah edir.</i>		
T.N.	<i>Dini təsvir və dini rənz anlayışını dərk edir, dini təsvirləri sadalayır, məscidi kilsədən fərqləndirir, dinlər haqqında ilkin təsəvvürlərini izah edir.</i>		
İntq.	Azərb. dili 1.1.2, 2.2.5; Təs. inc. 1.1.3; İnf. 1.2.2		
	Kollektiv və cütlərlə iş	Müzakirə, debat	Dərslik, iş vərəqləri, şəkillər

I addım. Motivasiya qismində şəkillərə müraciət edə bilərsiniz. Dərslikdə müxtəlif dini məkanların şəkillərini göstərin, texniki imkanlarınız varsa, proyektorla da nümayiş etdirə bilərsiniz (məsələn, insanlar namaz qılır, kilsədə dua edir və s.) Suallarla müraciət edərək bu məkanların nə adlandığını soruşun. Bu yerlərin dini məkanlar, ibadət evləri olduğunu bildirin. Din mövzusu şagirdlər üçün yeni olduğundan onlara bəzi məlumatlar verməlisiniz. Suallarınız mütləq Allahla bağlı olmalıdır. Bu zaman aşağıdakıları onların nəzərinə çatdırın: İslamı qəbul edənlərə müsəlman deyirlər. Din insanların Allaha ibadət etmək yoludur. Ölkəmizdəki insanların əksəriyyəti müsəlmandır. Müsəlmanların dini İslam, peyğəmbəri isə Həzrəti-Məhəmməddir. İslam dini sülh, elm, saflıq dinidir.

II addım tədqiqat sualının formalaşmasına istiqamətlənməlidir. Din mövzusun həssaslığını nəzərə alaraq, yaş səviyyəsinə və standartın tələblərinə uyğun məlumatlar və araşdırma aparılmalıdır. Aşağıdakı yönləndirici suallardan istifadə edə bilərsiniz:

- Sizcə, Allah haradadır? (Cavab “ürəklərdə, yaxud da göydə” ola bilər.)
 - Nə üçün biz Allahdan kömək istəyirik? (Cavab “çünki O, ədalətli və mərhəmətli”)
 - Allaha inanmaq nə deməkdir? (Cavab: “yaxşı, mehriban, xeyirxah və ədalətli olmaq”)
 - Dua nədir? (Cavab: “Allahla ünsiyyət”)
 - Allah necə insanlara dəyər verir? (Bu sualın cavabını şagirdlərlə bərabər dərslikdə axtarın.)
 - Necə bilirsiniz, müsəlman olmayanlar varmı? (Bu sualla sizdə şagirdlərin digər dinlərdən xəbərdar olduqları barədə təsəvvür formalaşacaq)
- Beləliklə də,

Görəsən, dünyada daha hansı dinlər var? Onlar İslam dinindən nə ilə fərqlənir?

III addım. Araşdırma aparmazdan əvvəl sinfə sualla müraciət edin: “Hansı ibadət evlərini tanıdınız? (Şagirdlər müəyyən cavablar verməyə çalışacaq) Bu zaman sinfin diqqətini ya proyektorla, ya da əvvəlcədən hazırladığınız şəkillərə yönəldə bilərsiniz. Lövhdə yenə də müxtəlif ibadət evlərinin şəkillərini verin və tapşırığı bütün sinflə həll etməyə çalışın.

Mətnin ilk tapşırığına diqqəti cəlb edin. Mübadilə və müzakirə zamanı isə qrupların nə üçün belə düşündüyünü soruşun. Bu zaman onlar kitablarda müəyyən işarələrə diqqət etdiklərini deyəcələr. Siz isə, öz növbəsində, bildirin ki, bəli, əksər dinlərin özünəməxsus simvolları olur.

IV addım. Məhəmməd peyğəmbər və pişik hekayəsini sinflə bərabər oxumağa başlayın. Situasiyanı debat-müzakirəyə çevirin.

- Siz Məhəmməd peyğəmbərin yerinə olsaydınız, nə edərdiniz?
- Məhəmməd peyğəmbər düzmü hərəkət etmişdi?

LAYIH

– Sizcə, bununla peyğəmbər bütün insanlara nə demək istəyirdi?
Debatı prosedurlara uyğun bitirin.

V addım. Müzakirəni bitirdikdən sonra bildirin ki, dindarlar öz dinlərinə hörmətlə yanaşır, ibadət etdikləri dinin adətlərini yerinə yetirirlər. Adətlər bütün dinlərdə var. Şagirdlərdən hansı dini adətləri tanıdıklarını soruşun. Sonda isə sinfə “Dünya müsəlmanlarının hər il ziyarət etdiyi yer necə adlanır” kimi sualla müraciət edin.

VI addım. Siz reflektiv suallardan istifadə edərək şagirdlərin dinlər haqqında təsəvvürlərini konkretləşdirə bilərsiniz. Azərbaycanda müxtəlif dinlər var. Amma əhalinin əksəriyyəti müsəlmandır.

VII addım. Şagirdlərin yaradıcı fəaliyyəti üçün dini məkanlarımıza dair şəkil çəkməyi tapşırın. Bildirin ki, həmin məkanın şəkli real təsvirlərə əsaslanmalıdır və onlar bu tikilinin yerləşdiyi yeri də bilməlidirlər.

VIII addım. qiymətləndirməni aşağıdakı meyarlara əsasən apara bilərsiniz: Dini təsvir və dini rəmz anlayışını dərk edir, dini təsvirləri sadalayır, məscidi kilsədən və digər ibadət evlərindən fərqləndirir, təsvir edə bilir.

6. İNSANLARA HÖRMƏT VƏ QAYĞI

3.4.1	<i>Mənəvi borc (böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğı) haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.</i>		
T.N.	<i>Mənəvi borc anlayışını dərk edir, böyüklərə hörmət, kiçiklərə və xəstələrə qayğının vacibliyini dərk edir, izah edir, nümunədə göstərir, rollu oyunla nümayiş edir.</i>		
İntq.	<i>Azərbaycan dili 1.1.2; Təs. inc. 1.1.2; İnf. 2.2.1</i>		
	Kollektiv və qruplarla iş	Müzakirə, sorğu	Dərslik, sorğu vərəqləri, şəkillər, stikerlər

I addım. Motivasiya qismində texniki imkanlarınız daxilində uşaqlara və böyüklərə qarşı ictimai yerlərdə mənfi davranışların əks olunduğu video və ya şəkil göstərə bilərsiniz. Məsələn, yaşlı qadın nəqliyyatda ayaq üstədir, cavan oğlan əyləşib və ya əlində zənbil olan qadın gedir, kömək etmək əvəzinə ona həqarətlə baxırlar və s. İnternet resurslarından da istifadə edə bilərsiniz. Yönləndirici suallardan istifadə edərək siz şagirdlərdən “kömək”, “yardım”, “qayğı”, “yaşlılar”, “valideynlər”, “hörmət”, “yaxşı işlər” kimi açar sözlərin deyilməsinə nail olmalısınız. Bundan sonra diqqəti dərslikdə verilmiş şəkillərə yönləndirin.

– Gəlin şəkllə baxaq və qayğını təsvir edək.

Daha çox kimə qayğı göstərməyə ehtiyac duyursan?

II addım. Tədqiqata başlamazdan əvvəl bildirin ki, sinif qruplarla işləyəcək. Sınıf prosedurlarına uyğun şəkildə qruplara bölün. Mövzuda verilmiş açar sözlərdən istifadə edərək qrupların adlarını müəyyənləşdirə bilərsiniz.

LAYIH

Onlara sorğu vərəqləri paylayın və hörmətlə bağlı fikirlərə münasibət bildirməyi xahiş edin. Şagirdlər hər bir fikrin qarşısına "doğru-yanlış" sözləri yazacaqlar. Məsələn, "Müəllim gələndə ayağa qalmaq lazımdır" (doğru), "Avtobusda heç kəsə yer vermək lazım deyil" (yanlış) və s.

Tapşırıq üçün müəyyən vaxt verin və yerinə yetirildikdən sonra cavabların mübadiləsi üçün şərait yaradın. Səhvlər üzrərində siniflə bərabər işləyin, müzakirələr aparın.

III addım. Növbəti tapşırığa keçə bilərsiniz. Bu tapşırığı bütün sinfə verin. Diqqəti mövzunun ilk tapşırığına yönləndirin. Qruplar seçim edəcək, eyni zamanda seçimlərini izah etməli olacaqlar.

– *Hansı şəkildə təsvir ediləni "böyüyə hörmət" adlandırmaq olar?*

Bu tapşırığın müzakirəsindən sonra Quranda verilən kəlamə diqqəti yönləndirmək olar.

IV addım. Bundan sonra qruplara qərarlar ağacı yaratmağı tapşırın. Ayrı-ayrılıqda "hörmət", "qayğı", "yardım", "diqqət" sözlərini kartlar vasitəsilə verin və bildirin ki, qərarlar ağacının meyvələri kimi, hansı insanların bu ifadələrə də ehtiyac duyduğunu yazmalı olacaqlar. Qruplara vaxt verin.

V addım. Mübadilə və müzakirəni təşkil edin. Mübadilə zamanı müəyyən olunacaq ki, əslində, bu 4 söz bir-biri ilə o qədər bağlıdır ki, bütün qrupların qərarlar ağacı, demək olar ki, eyni sözlərdən ibarətdir: qocalar, əlillər, valideynlər, körpələr, uşaqlar, valideyn qayğısından məhrum olanlar, heyvanlar və s.

VI addım. Müzakirələrə keçin və ümumləşdirmələr aparın. Bildirin ki, insanlara hörmət etmək hər kəsin mənəvi borcudur, mərhəmət də bu hissdən irəli gəlir. Biz yaşlılara, əlillərə, uşaqlara, ümumiyyətlə, ətrafımızdakı hər kəsə hörmət etməklə, əslində, həm də özümüzə hörmət qazanmış oluruq.

VII addım. Şagirdlərə sualla müraciət edin.

– *Qayğı göstərərkən hansı hissləri keçiririk? ("Gəlin seçək" rubrikasına keçid alın.)*

VIII addım. Yaradıcı tədbiqetmədə açar sözləri evdə mətnə çevirməyə tapşırıq bilərsiz. Löv-hədə açar sözləri qeyd edin.

IX addım. Formativ qiymətləndirməni meyarlara əsasən bütün dərs boyunca aparmağı unutmayın (*izah edir, anlayır, dəyərləndirir, nümayiş edir*).

LAYİHƏ İŞİ "SEHRLİ TORBA"

Bu layihə işinin hədəfləri aşağıdakı standartların möhkəmlənməsinə xidmət edir: 3.1.1, 3.1.2, 3.2.1, 3.2.2, 3.4.1. Sizə layihə nümunəsi təqdim edilir. Siz perspektiv planlaşmaya əsasən bu layihələrdən birinə müraciət edə bilərsiniz.

Fərdi.

Plastik qutular, yapışqan, bəzək əşyaları, stikerlər.

I addım. Bu iş şagirdlərin daha yaxşı xüsusiyyətlərə və əməllərə malik olmaq məqsədini daşıyır. Əslində, siz onunla yaxşı tanışsınız. Bu haqda kiçik cizgi filmi və nağıl da var. Siz əvvəlcə

həmin nağılla uşaqları tanış edirsiniz. Motivasiya qismində əvvəlcə filmi nümayiş etdirin. Sonra “Yaxşı olmaq üçün necə olmalısən” sualına cavab axtarın. Yönləndirici suallardan istifadə etməklə şagirdlərin diqqətini əvvəlki dərslərə istiqamətləndirin. Hansı yaxşı xüsusiyyətlər var, yaxşı olmaq üçün hansı xüsusiyyətlərə malik olmaq lazımdır. Yaxşı əməllər insana nə verir və s.

II addım olaraq tədqiqat sualını formalaşdırın. Sinfə müraciət edin. Kim yaxşı olmaq istəyir?

Yaxşı vərdişlərə yiyələnmək üçün daha nələr etmək olar?

Şagirdlərdən kimsə nağıldakı kimi “sehrli torba” üsulundan istifadə etməyi deyəcək.

III addım. Siniflə bərabər fərdi şəkildə torba hazırlamalısınız. Bunun üçün siz müxtəlif resurslardan istifadə edə bilərsiniz. Şagirdlər balaca olduqları üçün təbii olaraq onlar hələ iynə və qayçı ilə yaxşı davranma bilmirlər. Siz onlara bildirin ki, torbanı başqa bir əşya ilə də əvəz etmək olar. Buna görə də plastik su qutularına da müraciət edə bilərsiniz. Amma həmin qutuların əvvəlcədən gətirilməsini xahiş etməlisiniz. Şagirdlər həmin boş qutuları gigiyenik qaydalara uyğun şəkildə evdə hazırlasınlar, yəni yuyulmuş, təmiz və quru şəkildə gətirsinlər. Sizin sinifdə işiniz həmin qutulara “sehrlilik” obrazı verməkdir. Şagirdlərə əvvəlcədən bildirin ki, bu qutuya atacığınız kiçik daşlar sizin yaxşı əməlləriniz olacaq. İlin sonunda hər bir kəs öz qutusunu gətirib nümayiş etdirəcək. Amma bilin ki, yalançılıq da pis əməldir. Siz daha yaxşı olmaq istəyirsinizsə, düzgün olmalı və qutuya ancaq yaxşı əməl etdikdən sonra daş atmalısınız.



Bu məsələnin digər bir məqamı da ola bilər. Şagirdlər öz yaxşı əməllərini balaca kağıza da yazıb ata bilərlər. Seçimi qoy hər kəs özü etsin.

Fikrinizi bildirdikdən sonra qutuları bəzəmək üçün müxtəlif rəngli kağızlardan, yapışqandan, markerdən, stikerlərdən, smayliklərdən istifadə üçün imkanlar yaradın. Dərsin sonuna kimi şagirdlər öz qutularını hazırlayıb bəzəyəcəklər. Adlarını, hazırlanan günün tarixini də yazı bilərlər. Fəaliyyəti zəif olan şagirdlərə mütləq kömək edilməlidir. Onları ruhlandırın.

IV addım. İşlər bitdikdən sonra şagirdlərə bildirin ki, bu gün həmin qutuya bir daş atmalısınız. Ona görə də bugünkü yaxşı əməliniz haqqında sinfə məlumat verin. Şagird onu dedikdən

LAYIHƏ

sonra həmin əməli siniflə bərabər müzakirəyə çıxarın və yaxşı olduğu halda əvvəlcədən hazırladığınız kiçik bir daşı verin ki, qutuya atsın.

V addım. Bu dərstdə də şagirdləri qiymətləndirin. Ən gözəl, maraqlı işləri, cavabları, mühimələri xüsusi vurğulayın, nümayiş etdirin və qiymətləndirin. Qiymətləndirmə meyarları qismində izah edir, fəaldır, fərqləndirir, nümayiş etdirir və s. fəaliyyətlər əsasında formalaşdırdığınız meyarlara müraciət edə bilərsiniz.

LAYİH

LAYIH

Buraxılış məlumatı

HƏYAT BİLGİSİ 1

Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün
Həyat bilgisi fənni üzrə

METODİK VƏSAİT

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Gülsən Soltanova**
Nərgiz Cabbarlı

Buraxılışa məsul	Rəfiq Kazımov
Baş redaktor	Nərgiz Cabbarlı
Üz qabığının dizaynı	Nurlan Nəhmətov
Dizayner və səhifələyici	Yeganə Rüstəмова
Korrektor	Gültəkin Cəfərova
Texniki redaktor	Sevinc Yusifova
Texniki direktor	Xəqani Fərzaliev
Nəşriyyat direktoru	Sevil İsmayılova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2020 –)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,2. Fiziki çap vərəqi 10. Formatı 70x100^{1/8}.
Kəsindən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 80.
Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2020

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix:

Nəşriyyat:
“Şərq-Qərb” ASC
(Bakı, AZ1143, Hüseyn Cavid küç., 111)

Çap məhsulunu istehsal edən:
“Şərq-Qərb” ASC
(Bakı, AZ1123, Aşıq Ələsgər küç., 17)

LAYİH

Pulsuz

LAYİH